

56782

~~1055/D~~

~~dupl.~~

HETVILÁG 7

56782

HETVIÁG

7

Hétvilág

A JATE Közművelődési Titkárságának Kiadványa

Felelős szerkesztő: Ötvös Péter

Szerkeszti a Czóbel Minka Társaság

A szerkesztőség címe: JATE Bölcsészettudományi Kar

6722 Szeged, Egyetem u 2-6. I. sz. Irodalomtörténeti Tanszék (Ötvös Péter)

A lapot a JATE támogatja

A képeket készítették:

Nagy Andrea (26), Hártó Péter (34), (48), (71), (88), (107)

Tartalom

Czóbel Minka	Önéletrajz	5
Nagy Andrea	versek	27
Peter Handke	Haszontalan halálnemek	29
	<i>(Kálmán Judit fordítása)</i>	
Böjti Gábor	Troglodita-sonettek	32
E.M. Cioran	A tudás díszlete	35
	<i>(fordította: Milbacher Róbert)</i>	
Simó Márton	Valami mindig kimarad	40
Pálfi Norbert	Apám Magyarországon	41
	Apám, Versei, Miket Magyarországon	
	Keresztül Utaztában Írt	42
Kelemen Zoltán	Irokéz	45
	Esti dal	46
	Bordal	47
Kone Joensuuhun	A fekete	49
	<i>(fordította: Pankovics M. Paula)</i>	
Kanetti Norbert	A rangadó	53
Lantos Edit	Bújócska	72
Plugor Magor	Ialesz története	77
Kovács Zoltán	A befejezetlen randevú	80
	de Luxe	83
	az őszike	84
Neményi Zsolt	A zöid agyhegedű	85
	Erdei szonett	87
Deák Botond	A költő és az anya	89
Jancsák Csaba	Don Quijote ápolt	97
	Gavrilo Princip járómsága	99
Hankovszky Tamás	A feszültség izzásában élő ember	100
Vincent B Leitch	Az alapok aláásása	108
	<i>(fordította: Vástyán Rita)</i>	

Czóbel Minka:

Önéletrajz

Szegény, szegény kicsi leány.

Mostantól fogva tehát másként hívnak. M i n k a — így fog szólítani, aki néven nevez. És ennyi éppen elég a boldogsághoz, ezt beszélik az emberek. Pontosan azon a napon születtem. Azt azért tudnotok kell, hogy nem én akartam így. Anyám is fiút várt, bár férfit nem ismert sosem. Azt mondják, nehéz szülés voltam, amolyan három napos. Mikor anyám föladta végül, a gravitáció volt, ki a világra segített: a gyenge, szerte-szét csigolyákat oszloppá szervező nehézkedés. Életnyi vákuum: éppen minkányi légüres tér. Tehát merőlegesen a világra; árnyékvető.

Amint megláttam az első arcot, mondanom kellett volna belé valamit, azt tudom. Valami örömhírt, valami megnyugtatót, hogy hátradőljenek végre székeiken az ágy körül várakozók, és kiszikkadt kézfejükkel megtöröljék nedves homlokuk. De a nekik szánt szó helyett csak sírás bukott ki fogatlan számból, és ezután többé senki sem hitt volna nekem. (Magam sem tudom, hogy történhetett, talán a bőrömbe karmoló fotonok — a fény — ijeszthettek ennyire meg.)

Az leszek tehát, ki hat éves koráig nem beszél. Nem dac van bennem, csak valami tágra nyílt várakozás. Hagyom, hogy egyenként megszólítsanak. Először a bogarak nyelvén tanulok meg hallgatni, a madarakén csak azutáni. Erre Orczy Lőrincz báró (a dédapám) figyelmeztetett egykor nyomatékkal, mondván: „Előbb mi a kezéd ügyébe

esik, ami a szemednek is messzi van csak aztán.”

Hogy csúnya vagyok egy augusztusi késő délután tudtam meg, amikor a kapások hazafelé indulnak csak mezítlábas nyomaikat hagyva a porban maguk után. Gyűlölöm ezeket a nyáresti alkonyatokat: szélcsend lesz, ebben a világvégi csöndben egyedül maradnak egyenként a levelek, és a tetőtlen égbe támasz nélkül merednek a fák. „Legmagam vagyok így és itt.” Mondom ki végre a szót, és nem egészen hasztalan talán.

Mától hat éves lehetek már.

* * *

Noha kora gyermekkoromtól eleve volt bennem minden oly dologgal való eggyé levés iránti vágy, mit magam körül azóta vég-

képp elveszett álmaim jelzéseiként láttam, mégis irtóztam mindentől, ami provokatív, ami érzést, viszonzást várt. Bolond májusi reggeleken gyakorta ébredtem arra, hogy a szobám függönyén játszó sugarak mintegy párbeszédet folytattak mindavval, mi a szobában számomra is különösnek, fontosnak vagy félelmesnek tetszett — főképpen ama szoborral a sárga kártyaasztalon, mit apámtól kaptam volt, s ami oly titokzatos

Nagyon kár, hogy az "Öreg kutya" nem állítja ki az idén arcképmet, pedig az egész festővilág nagy érdeklődéssel vár az "egyik" képét a "másiktól"...

Es most - pour la bonne bouche - képe íról. Az egyik kitűnő... a másik kevésbé csak a szemkifejezés, az öné.

Köszönet - Hálas köszönet!

...Ez, mint verselő, a legjobbjába magye poéták között, s azt hiszem, a szempontból senki sem tanácsolhat onnek joggal, csakis ő... Kiváncsian várja az új epoe költőt".

Megengedi?... De fogy a papír, tudom, türelmem is

kéttarcúságában ábrázolta Voltaire-t, hogy már ekkor — tíz esztendőskoromban — is csak borzongással pillanthattam rá. Egy nap anyám fel is hívta rá a figyelmemet, hogy eme reggeli fények milyen különös játékot űznek szobámban, s hogy bárhogyan fordítja is a szobrot, az a napnak e délelőtti szakában mindenképpen kettős arcot látszik mutatni; egyik fele mintha kajánul nevetne, a másikra valami állati vadságot csal a napsugár. Anyámnak eme észrevételétől kezdve, nem tudtam már arra a szoborra úgy tekinteni, mint titokra, egyike lett szertefoszló gyermekkorom romló oszlopainak, még csak szépek se találtam.

Valahogy tizenkét-tizenhárom esztendőskoromban lehettem, hogy apám kezembe adta Byront eredetiben, arcán valami olyan kifejezéssel, hogy látnom kellett: döntését nem kevés töprengés előzhette meg. A kötetet azonban korábban már olvastam volt, s ugyan találtam benne néhány költeményt, mikben örömet leltem, verselését nehézkesnek, itt-ott ügyetlennek találtam. Én ezt meg is jegyeztem apámnak, hozzátéve, hogy jobbat bizony már

magam is írtam. Apám arcán igen erőteljes indulatok ütköztek ki, de uralkodott magán, s csak annyit mondott, hogy ostobaságom s hiúságom mindvégig kerékkötője leszek életemnek, s hogy igen bánja már hogy olvasni megtanított volt, mert látja: nagy rosszat tett vele nékem. A szobámba mentem, alig értettem, mi is történt. Lelkem mégis forrott, s apám iránt oly erős ellenszenvet éreztem, hogy azt terveztem: még

aznap éjjel elszököm otthonról, s költeményeimet elviszem Aranyinak vagy Jókainak. Szobámba érve Byront az ágyamra vetettem s mezítelenre vetkeztem. Éreztem, hogy az alkonyi fények éppen ellentétes erőkkkel töltik meg testemet, mint a hajnaliak szobámat. Hasadt lelkeket egynek, erősnek éreztem, oly oszthatatlannak, amivel sem apám, sem

Byron szelleme, sem az összes istenek nem mérkőzhetnek. Innentől kevésre emlékszem. Az még világos, hogy az ágyamon fekvő könyvet láttam valami vörös kígyóként megelevenedni, s hogy mintha az ablaküveg csörömpölése is rémlene. Aztán elaléltam, s csak másnap tértem magamhoz. Amikor apám később a könyv után érdeklődött, azt sehol nem leltem, s hollétéről számot adni később sem tudtam.

Vér, vér, vér. Később még sokszor éreztem ereimben zubogását oly erősen, hogy azt hittem: a világnak alsóbb erői testemben egyesültenek, hogy megcsúfoljanak mindent, aminek jelképeként mindörökre apám arca magasodott bennem sötétben, mint ködlő idolum, kárörvendőn, mintha kihívna, mintha önnön magyával hadakozni

fogant volna maga is. A felhőket, a lápot, az anarcsi holdat örök szövetségesként fogadtam, dühöngő jambusokat hordott a szél amerre jártam, hogy aztán azok is bőszült öllekezésben pattanjanak ketté vibráló hangokra, lombzúgásra, arcom lángjára, halántékom dübörgésére.

Az angol lady típusa, de - ezáltal, hogy minden tulajdona tul van finomítva kivételessé ritkává hiperszubtillissá. Olyan, mint egy orchidea vagy egy ritk példátlan finomságu velencei üvegcsilláttetsző de nem átlátszó, hajszá finom ságu, s minden szín feltalálható benne - de minden szín művésztlen elmosott tonussá válik csak benne. Amellett hideg és tiszta, mint a hómezőkön végigszaladó holdvilág sugara - - - meg fogom írni.

Néhány hónap múlva apám azt mondta, hogy verseim némelyikét elküldette Mednyánszkyval Jókainak, ki elismerően nyilatkozott azokról, s várja az ígéretes újabbakat. Apám cinkosan mosolygott. Gyűlöltem, jaj, hogy gyűlöltem ezt az embert.

* * *

Mit lehet a boldogságról írni? Legszebb éveimben csak magam számára írtam verseim. Nagykorúságom én onnan számítom, mikortól Jókai vendégszerető házát látogathattam, s nyírségi magányomat az öregedő mesemondó és Páris csodái oldották. Furcsálkodva néztem én azt, amit történelemnek hívnak, bár ifjúságom és boldog éveim szakát két sorsdöntő esemény jelölte ki: a kiegyezés és a Millenium. Az idő azután lett csak számomra fontos, mikortól köteteim megjelenni kezdtek. Pedig dehogyan akartam én könyveket dedikálni meg Kaffka módjára férfiasztalok körül sündörködni! Fialat korom furcsa látomásai azonban múlni kezdtek, s sorra furakodott be életembe az Irodalom, a Történelem meg a Pénz. Maya fátyla lehullott hát, s az új század beköszöntével nem maradt köröttem más, mint régi vágyaim s a tiszta papír.

Az orosházi „korszak” 1891. aug. 8-12

„Fáradt voltam, zaklatott, és skepticus mindenféle újjal szemben, csak a friss levegő vonzott, a séták, és Justh finom intellektualizmusa, ami fűszer (de sohasem Párizsban, ahol ugyanezt fullasztónak éreztem). Párizsi utam után legszivesebben egy üres,

bútortalan szobában sikoltoztam volna három napig (nem Justh miatt, nem más miatt, hát amiatt, hogy még mindig úzótt, hajtott valami centrum utáni vágy, bárhogy harcoltam elkene magamban, őszülők bakfisként), úgyhogy előre tudtam, hogy labilisan fogok megérkezni. Szent-fornya porfészeknek bizonyult. Egyedül kellett végigmennem a kastélyig, ez persze túlzott jelentőséget kapott a faluban, ami bosszantott. Déjutáni ötre érttem oda. Justh fogadott, ünnepélyes visszafogottsággal, egyszerűen, ahogy szerettem volna, de hamar csalódtam, hogy elmondta — látszott kissé kapatosan —, hogy már mindenki itt van — engem is tegnapra vártak (mégcsak az hiányzott volna) —, s hogy nyolckor kezdődik az előadás. Főlkavarodva

Minden jó lenne, ha az ember éh-
dégel megérkezne arra az időre,
mikor az ember hívja őket.
Mind később jött. Ez az oka. Én
nagy munkában vagyok, ha minden nap hat
nyomatott oldalt írok le, akkor le-
szek csak október 15-ére kész két re-
gényemmel!
A bábuknak sok csókot, Istvánéknak so-
szépet
igaz barátjától

mentem föl a szobámba (csak senkivel ne találkozok), közben lemondtam sétáról és friss levegőről. Lentről Reviczky, Ambrus, Gozsd, Bródy hangja, Justh harsány hangja jött föl, valami francia zene, és én tudtam, hogy most szépen, elveszve, kabátostul dőlök az ágyra.

Akartam, nagyon, rendbe szedni a fejemben levő dzsungelt. Elegem ebből az új, édes divatból, amit perditának neveztünk, a „humán illumináció”-ból, amiről olvastam az újmódi tudomány, a *művészetléktan* lektűr ízű esszéiben, hazafelé a párizsi expressen meghúzva magam, a Bramidzi sótlan, higgadt mantráiból, hogy ne szedj túl vad szereket, de ne légy romlatlan, inkább asszociatív, absztrakt: könnyed szüfraszett kívül, de belül konzervatív, hétszer próbált ezüst. Közben, élénk applikáció, mellettem, hallottam, valami Cecil Rhodesról folyik az aktuellté, egyiptomi fegyvercsempészet a búroknak, a Lubutu-vízésésen át: hát, tessék, — gondoltam —, itt egy új discourse, az emberi közvetlenségből csak meg sem érintve..., és tovább az express, ez a szervesetlen folyam, egy később érkező lép a kupéba, olyan nyugodt, hogy szinte idegbeteg: „nézze ezt a cipőpertlit — nézett mélyen a szemembe —, sodorja, érezze bonyolultságát, fogja” —

— Elég — gondoltam, így, ezen a nyelven, a szent-tornyai ágyon elterülve, bár tudtam saját hangulatomról, tudtam, hogyan fog végződni, a mozdulatokat, amikkel máskor is. Most tehát ebből a világból ki. Ki.

Egy órát aludtam. Fölkeltem, s még percekig élveztem az egyenletes szuszogásomat, és mozogni kezdtem üresen, amit aztán vágyam ébredt betölteni emberek szavaival.

Megjelentem a lépcsősoron. Akkor vettem észre, hogy sok színházi ember is jelen van: André Antoine a Théâtre Libre-ből, Solymossy Elek, Ipej Pavlova Vinohradyból. A külföldiek érdeklődésből jöttek, néhány magyar viszont kellenlennül, Justh élcei miatt. Zsigmond egészen másmllyen volt, mint mikor megérkeztem. Én drukkot láttam

benne, de fölényt mímelt, talán hogy kellő imázs kreáltassék ebben a körben kétes vállalkozásának. Ezt a Justhot nem szerettem, arca éles reflektor volt, ami a szemembe világított, nem meleg nap. A darabhoz mondott francia előszót. [Hogy nem színházi ember, mondta, a színház számára csak húr a pengetésre. Minden új ötletéhez Lertiosz Diogenész egyik gnómája lehetne mottó, „mivel olyan úgysincs, ami több mint a többi, ezért az is kétséges, amivel több lehet a többi”. Justh mindig: ez is az is. A színháziaknak beszélt, „merthogy minden intézmény már létével, ipso facto abszolútumra tör”, közben pedig önzetlen gesztusként gyönyörködtet a kifinomultságával is („szemem tüzes tó, szavam nyíres liget”) — ahogy Ipej Pavlova

Jó lenne most a hazai űsz fegyves szel
- ha kandalló mellett, báráti körben,
meleg szobában hallgathatnám...
Enfin que faire? A csiga behuzta magát
házába, én is ezt fogom tenni, önmagam
vonulok, írni fogok - s gondolkozni,
hogy nagyon, de tulságosan nagyon ne
érezsek.

Ez a recept!
Majd eljő az igazi tavasz is még majd

pontosan érezte. A lecsengetés önirónikus volt (ahogy ma dukál), egy ma még (sic!) huszadrangú költőtől: „nem kérdezem, mivégre kell, csak figyelem, csak érdekel”. Bródyéknak ez tetszett, bátornak találták, engem letört.]

Különös, tagabaszakadt agrárszocialisták tűntek föl stilizált görög díszletek között, az orosházi olvasókör. „De ez csak cirkusz — az előadás közepén gondoltam —, ez

csak petárda” — minderről. A darab súlyos, leeresztett függöny előtt játszódott. A drapérián egy classicus épület volt, tetején thümpanon, rajta bezárt, korinthuszi kapu. A jól tudott dramaturgia szerint a legfontosabb actiók a függöny mögött játszódtak. Justh talán valami szociális érzékenység folytán, amire — gyakran emlegette — világnézeti galantériából is fitt arisztokrata, hol kihúzta, hol légiesítette a darabban a korábban bevett és bevált súlypontokat. „Eképpen az olyan mellékszereplők, mint a hírnök vagy a látnok — írta később, szeptemberben, a Budapesti Naplóban Gozdsu — ugyanolyan plasztikusak lettek, mint a cenzurális figurák, például Kreón”. *„Minket ne küldj jelekért, Kreón, mert mi önmagunk vagyunk a jelek!”* — üvöltöttek mélyről, nagyon mélyről (hogy hozta ki belőlük ezt Justh?) ezek a tagbaszakadt emberek. Torkomban nőtt kemény gombócz, magyarázni sem tudtam, miért, de ez az élmény több, mint bármilyen lehetséges, darabot kreáló invenció. Ezt éreztem akkor, ez bennem punctum azóta is, többet aligha mondhatok róla.

[Justh tout au contraire megvetette a hatást. Előbb harsányan mentegetőzött (hogy ő legalább kultúrát csinál ezekkel a nyüves parasztokkal), aztán részegen, valami megjegyzés után, nekiment Solymossynak, hogy ő nem akar semmit, de az mindig érdekesebb. A dolog, látszatra, úgy nézett ki, hogy mostmár tényleg alulról jön, amit senki sem gondol komolyan, odamentem hát Justhoz, nem fontoskodásból, hanem mert

megérettük mindannyian, hogy ebből most elég: „Nem vigaszt kérek tőled, Zsigmond, -mondtam- csak tanácsot, menjünk ki az angolkertbe.”]

És jött. Kint zuhogott az eső, Justh ivott. „Az mondd meg, Zsigmond, mi van veled, miért nem vagy természetes inkább, ha egyszerűbb is” — kérdeztem a tántorgó

Justhot, hogy ne hányjam el magam tőle, és béke telepedjen a kertre. „Miiiinka — mondta, ami föl szakadt belőle, az egyenletesen mozgó nyelvétől lenyugodva —, én nem lököm [bőf] ki soha, ami bennem van, nem vagyok témavadász Jókai, sokat finomkodtam. Ha a nézőpontom mindig más, az épp elég nekem. És te se dörgöllőzz folyton a falhoz, kedves barátném, a biztonságvágy, amit te itt firtatsz, az is pusztán egy bizonyos pontig komoly, légy végre kicsit perdita, Minka, kellő érzékenységgel, itt maradhatsz legalább ex animo arisztokrata ezen a sárgaszínű századvégen.”

Szerettem volna megverni ezt az embert. De Bródy támolygott az erdő felől, a sliccét gombolgatva, szinte odaesett közénk. „Látom,

hogy el kell mondjak nektek egy történetet — hadonászott a kezével, besározva az esőtől patakozó arcunkat —, egyszer volt, hol nem volt, már későre járt, az égből eleredt az áldott esőcske, a földből pedig mindenütt kinőtt sok-sok apró, meghitt, piciny, nagy, de tényleg, lágy, egymásbaérő beszélgetés-gomba. Ott álltam, megilletődten, szememet

Kedves Barátom!
Nagyon köszönöm szíves soraidat. Tudom, hogy nagyon jól meg fogjuk érteni egymást, ma csakugy, mint holnap s mint mindig. Végtelesen örülök, hogy utaink összejutottak, s igen reményltem, hogy ezentul nem fogjuk egymást szem el tévesztetni

dörzsölve, borzasztva” — ütögette a tenyerét, tágra meredt szemre ugrált, szugerált, csapkodott minket Bródy, sokáig. Justh rázkódott, vinnyogott.

Fölálltam, odahagytam őket. Sokáig forogtam az esőben, számat fölfelé tartottam, s ittam azokat a cseppeket, a zuhatagot, ami a nyelvem begyére hullt.”

* * *

Talán az 1907-es év elején jött meg az első levél Elektől. Életmentő gyógyszer, ha beköszönt a spleen. Úgy mondta, szeretek figyelni — hogy ezért.

Nem tudom, a levelek csak jöttek: tálcán más világok. Már két éve volt, hogy gyötört egy álom. Minden éjjel megfagyott a testem, véres volt a hajnal. Most, ahogy a tollat kivesszem a számból, hogy írassak, ahogy a vége elválik az ajkamtól, ebben a remegő nyálhíd-ban az a pillanatnyi derű köszön vissza, ami a szobámból kinézve lepett meg, ha sétára hívott a part, a délutáni izzadt álmod odahagyva.

A naplemente tüköre lett az arcom. Száraz, görcsös nevetés és a húst az arcról leolvasztó szomorúság.

Volt persze más is. A hűvös fenyők tetején megülő párát a folyó fénye fűzte koszorúba. Lassan gördültek a magok a porban. Ez átjárt, nagyon. Kelltek az emberek. Az ismerősen barnák, a sarkon befordulók, mintha befordulnék én is.

Ilyenkor az ablaktáblát metsző farácsba kapaszkodott a szemem, és visszaültem az asztalhoz.

Lu Ju: Önéletrajz

Mási bárónéval s az én máris igen tisztá
epikus kollégámmal? Megnéznénk együtt a
kállitást, Elmennénk néhány ateller-be
S ami jó, jól kibeszélnénk magunkat.
Tiszteletedre adnék néhánykisebb mű-
vész rémiont is - ha ti. ez érdekelne.

Fenn a felhők vásznát szövök,
feltépik, vágják, göngyölik.

Én lenn a babot fejtem.

Három viskóm van - rozogák, törek
meg sás a tetejük -,
meg egy kis konyhakertem

A kora őszi éjszakák szelídek. A rét
haja lágy,

mint pónilovam szőre.

Frissen kiforrott, gyenge bort
iszom. Olykor kijózanít,
máskor berugok tőle.

Betegségem már nem kínoz. Jól
alszom. Nem gyötör a pénz,
s az új könyvek hiánya.

Gyakran mosolygok. Hasztalan
minden. De biztatom
magam:
ne búslakodj hiába.

Újabb levél jött. Azt írta, a véreben fekvő kultúrának a feleslege adja meg azt a
distanciát, ami bárhol is járt felém vonta.

Mégsincsnek Minka-levelek. Kaptam még egy pokrócot: Anna, hogy meg ne fázzon a petefészke. Hogy néma legyek és mozdulatlan — nem pokróc, géz jó szorosan körbe-körbe, de a két lábamat feltétlenül külön.

Évekig írt nekem. Talán ezek a levelek segítettek át a háborún. Az iszony sohasem tálcán érkezik, azt hittem.

Aztán 15-ben elküldte az utolsót: „A mi első találkozásunk alkalmával már észrevettem, hogy maga szeret figyelni... és így — ha jól emlékszem, egy késő október délutánján — beléptünk az Oscar Wilde aranyaszobájába... és ott éreztem meg, hogy maga figyelni és lelkesedni tud. Nem...

Gozsdu Elek”

Így lett vége. Megöregedtem.

Mint említettem, Bandi teste még fölcsalt Pestre, aztán, hogy láttam őt a ravatalon, visszatértem Szabolcsba.

„Egyedülálló vagyok magamban.”

Beszélni erről csak azért tartom érdemesnek, mert a rá következő esztendőkből az ő arca minden pillanatban előttem lebegett. E nélkül a kép nélkül nem tudnék „önéletrajzot” írni, mert életem utolsó húsz évéről a hagyományos önéletrajz-felfogás alapján az égvilágon semmit sem írhatnék. Tavasz és őszi kertekben sütkérezve nyelném a nyálamat, ahelyett, hogy a grafitomat nyálaznám. De a ravatal körül legyeskedve rájöttem valamire.

A valódi önéletrajz az arc rajzát jelenti. Ha grafitommal feltúrom ezt a felületet, minden árkával és nyomával együtt. Ha feltárom ezt az írott állatbőrt, mint egy sírt, és egy nyálas ceruzával perforált döbbenetté rajzolom. Felásom és megművelem. (Fehér hyacinth tükör, te láttad a huszas éveket.)

Napjaim csendes mederbe tere-
lése tudatos elgondolás alapján tör-
tént. Minden az önéletrajzom körül
forgott velem, anélkül, hogy a sa-
játomat egy mondattal is kibővítet-
tem vagy folytattam volna. Az
önéletrajzban szerzett gyakorlato-
mat másra használtam.

Kifejlesztettem egy új típusú
önéletrajzot.

Ráéreztem, hogy az a típus,
amit e műfajban oly sokáig művel-
tünk, saját idejét múltia, mert nem
hallgatott az idők szavára, maradt
olyan, amilyen volt, azaz inkompe-
tens az önéletrajznak egyik célja
szerint a valamiért való folyamodás
jellegével szemben. Folyamodás
munkáért, állásért, felvételért, fo-
lyamodás nőért, férfiért. Úgy érez-
tem, lassan az Úrnak is önéletraj-
zot kell benyújtani, hogy eldöntse

Ma már harmadszor ül a fejembe aza
gondolat, hogy milyen jó lenne az, ha
is nekilindulnátok az oriensnek, s vé-
letlenül /i/ egy utunk lenne.
Azt hiszem, egy négy-öt havi együtt-
utazás vagy együtt "letelepedés" után
mind a ketten egy-egy opusszal lepnénk
avilágot.
Úgy érzem, hogy te vagy a legközelebbi
világnézetre hozzám itthon. Egy folyrá-
son élünk, egy érdekelte, s egy irányba
gravitálunk. — —

további sorsunkat halálunk után.

Nos, a fent említett típus nem látszott megfelelni az új kor felállította szempontok-
nak. A múlttal akarta becserkészni a jövőt. Kezdte a származáson és a nagyszülők fog-
lalkozásán, majd folytatta a gyerekkori történetekkel és a kamaszkori elfojtásokkal, és
így tovább; olyan ballasztokat cipelt, ami már önmagában, é cepekedés, kezdte felfedni

önnön ellentmondásait egy olyan korban, mely gazdasági válságoktól, munkanélküliségektől, feszült nemzetközi arcoktól és zárt számoktól terhes. Igen, ettől terhes.

Ez nem curriculum vitae, ez nem az élet futása. Ez ácsorgás a múltban. Az emlékezet kétrét görnyedése önmaga görcsös alhasi igyekezetétől, az emlékezet bedőlése önmagának.

Fejtől bűdös a múlt. A magabiztos emlékező fejtől.

Az én önéletrajzaim nem jelölték a származást, de jelölték a képességeket. Az én önéletrajzaim nem jelölték a párttagságot, legtöbbször azért, mert barátaim, akik számára készítettem őket, nem tartoztak egyetlen párthoz sem. De az én önéletrajzaim jelölték a tapasztalatokat. Egyáltalán: az önéletrajzot megszabadítottam mindentől, ami egyrészt szipolyozta a múltat, másrészt nem engedte a mondatokat, mint madarakat. Írógéptanfolyam és nyelvtudás — minden ami, jó. Ezekről lehet írni.

„Minden nap futok egy kort.”

„Képes vagyok mindenre. Írással képes vagyok a színre.”

„Sok nyelven beszélek. Még több nyelv beszél engem.”

„Tudok tört sugárban.”

„Egyedülálló vagyok magamban.”

„Tudom folytatni.”

*

Egy önéletrajzban, pontosabban mialatt az íródik, egyfajta olvasás történik, amely az olvasó emlékező tudatának pillanatnyi állapotától befolyásolt, attól a tudattól, mely a következő pillanatban az író lesz. Az élet eseményei ettől a pillanatnyi állapottól függnnek. Ez őket „életté” alakítja és formálja, „rajzolja”, az író életének az írótól származó írott változatává. Ez a munka

egy időben tartalmazza a két folyamatot, az írást és az olvasást, és az eltűnt idő utáni nyomozásnak nevezhető. Ha ennek a nyomozásnak jó esélye lenne a sikerre, ha ez egy sikeres vállalkozás lenne, az maga lenne a halhatatlanság: ugyanaz történe újra és újra az emlékezésben, sőt mi több, nem e g y történet lenne, nem e g y narráció, hanem egy kezdetlen (meg nem kezdett) és végtelen (végét el nem érő) „van”-ás. Az isteni lét. Egy istennek nincs önéletrajza, és erre való képtelensége „hamar” ki is tűnne. Az egzisztáló ember rendelkezik csak „curriculum”-mal, mint futás valami felé, az egzisztáló embernek van csak „curriculum vitae”-je, mint életének futása valami felé. Az önéletrajzírásra való képes-

Decouragement-ról beszél - a nyomtatott ívek korekturája idején sohasem írunk semmit, régi, s a posternori levont írói szokás. Meglása, amint kömegjelent, kétszeres munkakedvvel fog dolgozni, kivált az első kritikák jége után

- ilyen hosszan egyedül tén még sohasem voltam. Aztán meg az emberek dolgá rémségesen el is vagyok rontva. Endin "valahogy csak lesz, sehogy még nem vo

ség az emberi létező szignifikáns jegye, erős megkülönböztető vonása (ki hiszi ezt el, ha önnön arcába néz? Ha nézi ezt a fölázott, elhagyott terepet, a könny pocsolóait, a magány gödreit? Hát rá van írva.) pontosabban az íróé, kinek tudata megpróbálja gyűjteni az eseményeket, de nem a való életből, hanem önmagából, a manipulációból.

Éppen ezért az önéletrajzírás egyfajta ellentmondás: minden pillanatban önmaga történetét, mint a pillanat történetét írja.

*

És ott egy pillanatra félretettem az idegen nyelvű szöveget, melyet akkoriban magyarra fordítani igyekeztem. A kezembe temetett arc különös esetével volt dolgom, azt hiszem. Ha jól láttam. (Kezeivel eltakart arcából ujjai között ki az, aki, legyen bár mégoly súlyos is a bánata, nem kukkant ki a réseken?) Tulajdonképpen egy kifejezésen gondolkodtam el, egy olyanféle frazémán, melynek átültetése ürügyén olyan jólesően ellágyultam, magamban és arcvonásaimban egyaránt. „Erősen jellemző vonások”, mondja a szöveg. Nem hiszem, hogy ennyiben maradhatnék. Hiszen mi van, ha nem ezt mondja, még távolról sem. Olyan messze persze nem mennék: távolról majdnem biztos hogy azt mondja, de esetleg közelíthetnék. „Markáns vonások”. A kamera a nevető arcán. Vigyorog rám e frazéma. Dühömben izgalomba jövök

és belefeledkezek a feladatba, jobb karom lóbálom, fölfújtt képpel, kidugott nyelvhegygel feszesen szalutálok, aztán összevissza szökdécselek a szobában, forgok, piruettezek, hajlongok, ugrálok, bokszolok. Amint elhaladok fehér hyacinth tükröm előtt, összeakadok a saját tekintetemmel. Megnyálazom a grafit végét: „erősen jellemző vonások”, vagy — végigjátszva a „jellemző-jellemez-jellem-jel” etimológiát, majd

visszafelé a „jel-jelöl-jelölt-megjelölt” sort -„erősen megjelölt — tovább megyek — nyommal ellátott (»nyom«-ott) vonások”. Ha ezt hagyom, a burjánzó változatok, mint sohasem végső, de mindig potenciális lehetőségek, elrákosítják a fordításomat. Kit hagyjak életben szövegemben, abban a pillanatban magam sem tudtam. Félek, a végső

döntést még életem árán sem tudnám meghozni, és ha ez így van, akkor, bár halállal talán nem, de azzal mindenképpen és folyamatosan számolnom kell, hogy a le nem tett garas az én kontómra fiadzik. A feladat kiült az arcomra, és lassan árkokat és mélyedéseket koptattott ki ott a nagy és hegyes seggével. És már mindig is érzem ezt.

Egyre távolabb kerültem a „vonásoktól”, mint aki egyet előre fordít, kettőt hátra. A bal kéz belső felülete, a tenyérnek mondott, érez egy arcot. Valaki árkokat szántott erre az arcra, valaki fölásta ezt az arcot. És szétfolyik ebben a kézben, mint egy gödörben. Mit tángong ez itt?

*

Kilencszáznegyvenegyben aztán, hosszas készülődés után, kitért va-

lami kísérlet a nyelvből. Ez volt a háború. Leültem a gép elé, hogy írjak valami önmegszólítót. De egyre csak Ady Bandi arcát tükrözte vissza a fehér hyacinth tükör. Olvasom levelét.

Sokszor figyelmeztettek arra, hogy
- nem élek. Sokszor hálás voltam ezért
nekik. Ide mellékejve még egy arcképen
is küldöm
A "hangverseny" hátulsó oldalán egy
gyönyörű költeményre bukkantam - - Ére
tulállok. Ez a legszebb szubjektív dolog
amit írt. Remek -
De fogy a papír - - s az idő repül.

„Minkám,

csikózsírral fend a hajad koponyádhoz, ziláljon apró fekete sűrű fésű foga rendet a té-
kzoló tincsek közé. Tört pandúrhere és szűz kisasszony vére helyett sampon és hajkon-
dicionáló egyben: az isten nem borzolja fel, jól látod te azt összehúzott szemhéjad mö-
gül, te, te keménypillantású, te.

Ej, mondd, és megcsillan a tük-
rök és neonok fényében a veres
hajzat, ahogy mint ki mulatni ha-
lántékhoz kap, füled mögé simítsz
egy utolsót. A módját, azt add meg
neki. Eztán törődj csak arccoddal, a
széppel. A döggút vérvörös küszö-
bén felkunkorodó fehér bőrök — a
nagyobbját két körmöd közé csip-
pentsd, és rántsd le azt a cserepet
alsóajkadról. Túl nagyot fogtál.
Közelebb hajolsz és biggyesztesz.
Markod a fityegő fehér végén lóg,
kiül a tanácstalanság, túl nagy ez,
de ott nem maradhat. Tudd előre,
hogy rántásod élő hámba fut. A
vér íze. Ajkaidat beszippantod,
fogaid közé szorítod. A nő, ha
nyalja a rúzszt önmagáról, ha önma-
ga nyílását keresi belülről, jaj.

A tárnák mélyével most ne fog-
lalkozz, hanem csodálkozz el, hisz tágul az orrcimpa, megremeg, és te nem vártad ezt.
Barrikádgesztus. Rebegj érte hálát, ne többet. Ahogy föl nézel, szemedet látod, a két
derítőt, ahogy mélyükön megcsillan a lucsok. Szemhéjad betonlap: karistolj, és told rá
nyögve a gödörre.

A végéhez közeledsz, készülj. Azért még vedd ki, ha kihült a lábvíz, lábadat belőle, mert bűnös, bűnös az, ki a holnapra vár.

Mosd meg, és járj.

Bandi”

Higgye el, hogy többet fektettem bele,
Mint emennyit a Kosmosztól valaha kap-
hatok.
Hiába, csak az ismert ösvényeken plhe
meg az emberi!
Belefáradtam idegenként idegenbe járn
Ugye, nemsokára pár sort kap

vén barátja

(Milbacher R — Hártó G — Kovács Z — B. Kis A
— Bocsor P — Müllner A)

Nagy Andrea

A hegyek mozgása már nem riaszt
A szél kifújja lélegzeted

* * *

A csillagok szelíd iszonyában
ablakomból otthon vagyok.

* * *

Nyugalom.
Lefeküdt a Nap.
A földi állatok neszeznek
testedben
Sápadtan szorongatjuk hajszálaid
illene összeszedni már magunkat
Talán soha nem voltál ilyen szabad.

Oostende a keleti vég.
Tőled Nyugatra.
Vergődését elsimítja a parton
a tenger habja.
Látom még, a sós szagot
érezem még
víz alá bújt a messzeség
homokpartja.

* * *

Vándorok húznak el,
a folyópart fölött
madarak.
Félelemetesek most és
hatalmasak.
A folyó kinyílt,
halait tenyészt.
a kopácsolás a parton a régi,
látni a házakat.

Peter Handke

Haszontalan halálnemek

Mikor magamban megfogadom, hogy vakon belépek
a liftaknába- de a felvonó pont ott van: elvesztettem a fogadást?
Sétálok ősszel az erdőben, arra számítok, hogy
történik valami — de a hajtóvadászatnak már vége: mire számítottam?
Összeszedem magam és átmegyek az úttesten — de
a járművek elmennek mellettem: mi értelme volt összeszednem magam?

Ha a hentesüzletben vagyok, nem rám sújt le a bárd.
Ha a villanydróthoz nyúlok, gumitalpú cipő van rajtam.
Ha kihajolok az ablakon, túl magas a korlát.
Ha megbotlom, közel a földhöz botlom meg.
Ha elesem, szerencsésen esem.
Ha emelvényre állok, a korhadt deszkát már kiszedték alólam.
Ha lőfegyverrel játszom, túl nyugodtak az ujjaim.
Ha kígyóra lépek, a kígyó már dőglött.

Nem használ az sem, ha leforrázom magam — az egész csak álom.
Ha megesznek a kannibálok, sem esik bántódásom -csak egy humoros történet
szereplője vagyok.
Helyzetemen semmit sem változtat, ha leharapja
a fejem egy gorilla- csak egy mesehős vagyok.

Mikor a kötőtű haszontalan áll a gyapjúgombolyagba szúrva,
mikor a borotvapenge haszontlan hever a mosdókagyló mellett,

mikor az utca kövezetére pillantva haszontalan a mélység alattam,
mikor a teherautó haszontalan ütközik a falnak,
mikor a hűtőszekrény ajtaja haszontalan csapódik be,
mikor a halálos adag haszontalan áll a szekrényben
mikor másvalahol haszontalan tombol halálos hideg
mikor másvalahol haszontalan ég le a tűz,
mikor a sziklákat valahol máshol törik fel,
mikor akik ölhetnek valahol máshol másokat ölnek,
mikor akik nem ölhetnek valahol máshol másokat ölnek meg,
mikor mások akik ölhetnek valahol máshol más halálrítélteket
ölnek és mikor valahol máshol más halálraítélteket másvalakik
akik ölhetnek ölnek meg,
mikor
éles kések,
fejszecsapások,
gamma-sugarak
durva kövek
száguldó vonatok,
úthengerek,
gleccserhasadékok,
forgó propellerek,
mocsarak,
mérges gombák,
mérgező penészek,
veszedelmes bogarak a banánon,
felolvadt fémek,
aknamezők,
forró szurok,
ömlő gáz,
mélyvíz,
haszontalanok,

itt állok, a helyemen,
egy lépésnyire a banánhéjtól,
néhány lépésnyire a forgó propellertől,
több lépésnyire a karó hegyétől,
mit majd a földbe szúrnak,
még több lépésnyire a mellettem heverő
levélnyitó életétől,
legtöbb lépésnyire az üres liftaknától -

és nem szívom be a levegőt
és nem fújom ki a levegőt
és helyemről nem mozdulok.

*fordította:
Kálmán Judit)*

Böjti Gábor

Troglodita-szonettek

28.

gyakorta álmodom
hogy nem angyal dene-
vér vagyok és nem a
szárnyam a füleim

nagyok mibe tollat
dugtak - *a csend áres*
minden szavam zátony-
ra szalad tűhegyes

fogaim szörny-szirtjén
hol vértelen bogár-
vacsorám őrlődik

míg a reggelt várom
fejemet lógatva
szűk sziklaodúmban

38.

álmomban pár angyal
őrzött egy ménesnyi
szárnyas lovat s mikor
a vigyázók egyszer

csak elbóbiskoltak
bután elkötöttem
/M/orpheuszt a legszebb
mént s megsarkantyúztam

de meg sem moccant a
pegazus a szárnya-
ló hiába vertem

egyre azt nyihogta
ébredjen fel ébredjen fel
és járj járj de *gyalog*

22 Cső meszezéséből előbúró csönd,
ahogy Walter F. Starbuck arcán megjelent

E.M. Cioran

A tudás díszlete

A mi igazságaink sem érnek többet, mint az őseinké. Miután mítoszaikat és szimbólumaikat fogalmakkal helyettesítettük be, azt hisszük, hogy „meghaladtuk” őket, pedig ezek a mítoszok és szimbólumok sem fejeznek ki kevesebbet fogalmainknál. Az Élet Fája, a Kígyó, Éva és a Paradicsom ugyanazt jelenti mint: Élet, Megismerés, Megkísértés, Öntudatlanság. A rossz és a jó konkrét ábrázolásai a mitológiában éppolyan mélyre hatók, mint az etikai Rossz és Jó. A Tudás — a mélységét illetően — nem alakul át sohasem; csupán díszlete változik. A szerelem Vénusz nélkül folytatódik, a háború Mars nélkül, és ha az istenek már nem is avatkoznak az eseményekbe, ezek az események sem megmagyarázhatóbbak, sem kevésbé zavarba ejtőek nem lesznek: egy kifejezőkészség csupán a régi legendák pompáját helyettesítheti anélkül, hogy az emberi élet állandói módosulnának.

A modern önteltség nem ismer határokat: felvilágosultabbnak és elmélyültebbnek képzeljük magunkat az elmúlt századoknál, megfeleldkezve arról, hogy Buddha tanítása élők ezreit állította a semmi problémája elé, az elé a probléma elé, amelyet megoldottnak hiszünk, mivel megváltoztattuk a terminusait, és egy cseppnyi tudományosságot csempésztünk bele. De melyik nyugati gondolkodó állná ki az összevetést egy buddhista szerzetessel? Belevesztünk a szövegekbe és a terminológiákba: a **meditáció** ismeretlen adottság a modern filozófia számára. Ha meg akarjuk őrizni intellektuális tisztességünket, a civilizációt illető lelekesedést számúznunk kell szellemünkben, éppennyúgy ahogy a babonát a Történelemből. Ami a nagy problémákat illeti, semmiféle előnyünk sincs őseinkkel vagy közvetlen előfutárainkkal szemben: az ember mindig tudott **mindent**, legalábbis ami Lényegi (Essentiel); a modern filozófia semmit sem tett a kínai, a hindu vagy a görög filozófiához. Különben sem vethető fel **új probléma**, még ha naivitásunk vagy elfogultságunk szeretne is meggyőzni bennünket az ellenkezőjéről.

Az eszmék játékában ki ért fel valaha is egy kínai vagy görög szofistával, ki bizonyult merészebbnek az absztrakció terén nálánál? A gondolkodás valamennyi szélsősége megérintetett öröktől fogva — és az összes civilizációban. Elragadva az Ismeretlen démonától igen gyorsan megfeledkezünk arról, hogy csak annak az első pithecantrophnak az epigonjai vagyunk, amelyik gondolkodni próbált.

Hegel a legnagyobb felelős a modern optimizmusért. Hogyan nem vette észre, hogy a tudat csupán a formáit és a körülményeit cserélgeti, de semerre sem halad? A történet kizár egy abszolút beteljesedést, egy célt: ez az időben zajló kaland anélkül fut le, hogy külső irány lenne előtte, és be fog fejeződni, mihelyt mozgásának lehetőségei kimerültek. A tudatosság szintje koronként változik anélkül, hogy a váltakozása gyarapítaná ezt a tudatot. Nem vagyunk tudatosabbak, mint a görög-római kor vagy a reneszánsz vagy a XVIII. század; minden egyes kor önmagában tökéletes — és múlandó. Vannak kitüntetett pillanatok, amikor a tudat kétségbe esik, de sohasem volt még akkora a napfogyatkozás, hogy az ember képtelen legyen megközelíteni a lényeges problémákat, és mivel a történelem folytonos válság csupán, meglátni a **naívitás** csődjét. A **negatív állapotok** — pontosan ezek azok, amelyek kétségbeesésbe kergetik a tudatot — egyenlőtlenül oszlanak meg, mégis jelen vannak minden történelmi periódusban: kiegyensúlyozottan és „boldogan” megismerik az Unalmat — a boldogság magától értetődő végét; egyensúlyukat vesztettként és zaklatottan elszenvedik a Reménytelenséget és a belőle származó vallási kríziseket. A földi Paradicsom eszméje az összes olyan, a Történelemmel és azzal az Űrrel össze nem egyeztethető, elemből épül fel, amelyben virulnak a negatív állapotok.

A megismerés összes útja és módozata egyenértékű: intuíció, csömör, lelkesedés, nyögés. Egy fogalmakkal alátámasztott világ víziója sem legitimebb a könnyekből fakadónál: érvek és sóhajok, — éppúgy bizonyítékok, ahogy semmik. Főlépíték egy univerzális rendszert: hiszek benne, majd ez a mindenség fog összeomlani egy másik bizonyosság vagy kétség ostroma alatt. A legutolsó analfabéta és Arisztotelész egyaránt megcáfolhatatlan — és állhatatlan. Az abszolútum és az elavulás osztályozza úgy az évek során érlelődő művet, mint a pillanat kegyéből fakadó verset. Több-e az igazság a

Szellem fenomenológiájában, mint az Epipsychdonban? A brilliáns ötletesség és a fáradtságos elmélyedés egyaránt végső, ugyanakkor nevetséges válaszokat tár elénk.

Ma egy írot jobban kedvelek, mint egy másikat; holnap olyan művek sora következik, amelyeket egykor gyűlöltem. A szellem alkotásai és a bennük uralkodó alapelvek kísérik hangulataink, életkorunk, lázaink és csalódásaink útját. Mindent megkérdőjelezünk, amit egykor szeretttünk, és mindig igazunk van, és mindig tévedünk; mért minden egyenértékű — és nincs jelentősége semminek. Elmosolyodom: egy világ születik; komorrá válok: eltűnik, és egy másik körvonalazódik. Egyetlen vélemény, rendszer, hit sem létezik, amely ne lenne egyszerre igaz és abszurd, aszerint hogy csatlakozom hozzá, vagy hátat fordítok neki.

Nem találunk több pontosságot a filozófiában, mint a költészetben, sem a szellemben, mint a szívben; a pontosságnak csak annyiban van jogosultsága, amennyiben az ember azonosul azzal az alappal vagy dologgal, amelyet megközelít, vagy elszenved; kívülről nézve minden önkényes: érvek és érzelmek. Amit igazságnak nevezünk, az nem más mint egy hiányosan megélt tévedés, mely ugyan még nem üresedett ki, de már nem tudja késleltetni előregedését, olyan újabbkeletű tévedés, amely saját kompromittálására vár. A tudás érzelmeinkkel együtt bontakozik ki, és sorvad el. És ha az összes igazságot körüljárjuk, ez annyit tesz, hogy velük együtt merülünk ki mi is, és bennünk sincs több életerő, mint bennük. Azon túl, hogy kiábrándít, a Történelem felfoghatatlan. Így aztán a melankóliába süllyedés, és az abba való belehalás vágya fenyeget bennünket...

A valódi tudás az éjszakai virrasztásokra szorítkozik: egyedül álmatlanságaink summázata különböztet meg bennünket az állatoktól és feleberátainktól. Mily pompás vagy különös eszme volt valaha is egy álomszuszék gyümölcse? Ön jól alszik? álmai könnyedek? csak a névtelen tömegeket gyarapítja ön is. A nappal ellensége a gondolatoknak, a napfény elhomályosítja őket; csak a mélységes éjszakában bontakozhatnak ki... Az éji tudás tanulság: minden egyes ember, aki megnyugtató következtetésre jut bármilyen kapcsán, gyengeelméjűségének vagy hamis könyörületének adja bizonyosságát. Ki talált valaha is egyetlen üdvözítő igazságot, amely helytálló maradt?

Ki mentette meg az intellektus becsületét egy napig élő fogadalmakkal? Boldog az, ki képes elmondani magáról: „A tudásom gyászos.”

A történelem működésben lévő irónia, a Szellem vigyorgása az embereken és az eseményeken. Ma diadalmaskodik egy hit: holnap legyőzik, meggyázzák, majd helyettesítik: azok akik hittek benne, követik bukásában. Aztán egy másik generáció jön: az egykori hit új erőre kap; ledöntött emlékműveit újjáépítik..., miközben arra várnak, hogy lerombolhassák megint. Egyetlen változhatatlan princípium sem uralkodik a sors kegyei és csapásai fölött: váltakozása rokonságot mutat a Szellem roppant mókájával, amely, játékában, összekeveri a csalókat a rajongókkal, a fortélyokat a lelkesedéssel. Vegyék szemügyre minden egyes század polémiáit: sem motíváltak sem szükség-szerűnek nem tűnnek. Mégis ezek jelentették e századok életét. Kálvinizmus, kvietizmus, Port-Royal, Enciklopédia, Forradalom, pozitívizmus stb... milyen sorozata az abszurdításoknak... amelyek tartósak maradnak, milyen fölösleges mégis végzetes kiadás. Az oekonemikus zsinatoktól a jelenkori politikai vitákig az ortodoxiak és az eretnkségek megtépázták az emberi kíváncsiságot ellenállhatatlan esztelenségükkel. Különbőféle áruhák alatt mindig lesz ellene (anti) és mellette (pour), legyen bár az Ég vagy a Bordély nevében is. Emberek ezrei szenvedtek a Szűzre és a Fiúra vonatkozó szőrszálhasogatások miatt, más ezrek egymást kínozták kevésbé érdektelen, mégis ugyanolyan valószerűtlen dogmák miatt. Minden igazság szektákat hív életre, amelyek a Port-Royal sorsára jutnak végül, üldöztetnek, leromboltatnak, romjaik értékessé válnak, és az elszenvedett igazságtalanság nimbuszával felővezve zarándokhellyé alakulnak át...

Nem kevésbé értelmetlen a demokrácia és formái körül kialakult viták különböző érdekeit egyeztetni, mint helyettük a középkorban a realizmus és a nominalizmus körül dúlóké: minden korszakot megmérgez egy abszolútum, amely kicsinyes és unalmas ugyan, de látszólag az egyetlen; az ember nem kerülheti el, hogy kortársa legyen egy törvénynek, rendszernek, ideológiának, egyszóval saját korának. Ahhoz, hogy önállóssodjunk, a megvétel istenének ridegségére kellene szert tennünk...

Hogy a Történelemnek egy szemernyi értelme sincsen, íme ez vigasztaljon minket. Gyötörjük-e magunkat azért, hogy a történet (devenir) beteljesedjék, egy végső ünnepeért, amelynek izzadtságunk és összeomlásaink állnák a költségeit? a szenvedéseink fölött újjongó, hamvainkon ugránczó jövőndő idiotákért? A paradicsomi beteljesedés víziója, abszurdításában, túltesz a remény legelvetemültebb tévelygésein. Mindaz amit az ember föl tudna hozni az Idő mentiségére nem más, mint azok a benne talált elemek, amelyek a többinél használhatóbbak, következmény nélküli balesetek a tanácstalanság intoleráns egyhangúságában. A mindenség kezdődik, és végződik minden egyes individuummal, legyen az Shakespeare vagy Kovács János; mivel minden individuum az abszolútumban éli meg kiválóságát vagy hitványságát...

Mely csalás tűnhet úgy, hogy kivonta magát annak kontrollja alól, ami nincs? Egy pillanatnyi figyelmetlenség, ertőlenség a Semmi mellén: és a rémek használják ki; egy rés az éberségen: és íme itt vagyunk mi. És ahogyan az élet kiszorította a nem-létet (néant), őt is kiszorította — a maga módján — a Történelem: így a lét eretnek körforgásra ítélte önmagát a nem-lét ortodoxiáját ásva alá ezzel.

in: Précis de décomposition, Éditions Gallimard, 1949.

*Fordította:
Milbacher Róbert*

Simó Márton

Valami mindig kimarad

Valami mindig kimarad
legjobb szándékaimból,
hátralporosodik
a tudat távoli kamráiban,
ott hever nyelvem pokoltornácán,
vonaglik tétova mozdulataimban,
míg görcsbe ködlik...
Mint tromf-osztáskor kimaradt császár,
úgy tengek,
még kibicként sem,
az ellenem sorakozó időben.
Így őriz,
ha őriz,
valami emlék-celluloid...
Látható vagyok egy léckerítés
belső oldalán,
és azt sem tudom,
miközben föl/le rohangálok,
hogy a rendes kutya mikor ugat, mikor harap,
csak rohangálok,
s dühösen vakogássá tépek
talán minden axiómát...

Pálfi Norbert

Apám Magyarországon*A Kiadó Előszava*

I.

Magyarországon túl született meg,
apám is, nemcsak a nagyapám,
arrafelé, hol a Duna szomszédja
Trák gyarmatoknak, s Japán
így csak fél napi futás.

II.

A zordon hely, hova, bár elindult,
kevés rokon érkezett meg, övezte őt,
s tette olyanná, kit szerettek. A
gazdagság, a kincs őt meg nem szédítette,
s akár őrgróf volt is, ábrázata szerény.

III.

Egy nap azonban a ház népét összeszedte,
s magyar földön lovon utazva át,
kemény utas, ki érkezett hazámba,
mely övez most engem, s itt ezért
leszek én már öreg.

Apám, Versei, Miket Magyarországon Keresztül Utaztában Írt

I.

A tóba gyűrűz
épp aki beköp,
nyitom a tenyerem szét.

Így szigetel lo-
vam el, csattognak
a kapafogak, kapsok.

II.

Befejezem, mondom akkor, ha vár
- hátramarad eképpen az a szexzett,
és azt teszem, amit a női szex tett -
szonett helyett egy idea, habár.

Habár ideákkal rakni akár
a főt tele, és ezzel mégha tetszett
is operálni, látom, csak a neccet
találom, s minden szett tömeghalál.

A kényszert feloldja a harmadik,
nincs kötelezve már tovább se senki:
rögzítsd noteszbe be! Szomszédodat

figyeld! talán ő az, aki fogad!
Lassanként ez így üt az emberen ki,
és kiesik, ki is az „a harmadik”.

III.

Ők nem merik, csak én, bevallani:
a deszkát nem lehet felhajtani.
Konklúzió: kínszenvedés
(részemről) itt a vizelés.
Emésztésem rég kielégítetlen:
beleim - ha enni nem - inni hagynak;
ahogy használhatnám, úgy nem érdekel,
s ahogy érdekel, úgy használhatatlan.

IV.

Az a nyomorult állat elejtette a
szemetjét. Fogalmazzak pontosabban:
kiesett neki a primér szatyrából!

Jön ki a nyomorult a lépcsők alján,
a keleti fronton, és kiejti; én
sírok, és lassan üvöltetni kezdek!

V.

„Megjön az évszak, nem hoz semmit, néhány
szóval elveted ezt is.”

Az állomáson hagytalak már,
ott hagytam el magam, ostoba!
Nem beszélek, ülök, türelem,

látod? Ez nem lephet meg.
Látod ezt, magától megy

úgy, hogy jól jön év, jól jön évszak.
Dolgozgatok egy távíraton,
nézem azt, hogyan esik rám fény.

Kelemen Zoltán

Irokéz

Holdfény siklik az éjszaka sűrű hajfonatán szét.
Furcsa madár riad, Száz apró nesz tölti ki mélyen
Lent a sötétséget, s a kövekben a kései hiszán
Mének dobajától csörren a vér mikor újra
Megborzongat erdőt, s rétet az ősi varázslat,
Úgy ahogyan most és az időknek kezdete óta.

Esti dal

Lám ígyen tőr a vég rám. Társaim elfeledének,
S most idegen nyugalomban várom az álmot, a végsőt.
Rémisztő ez a csend, fák sem sóhajtanak itten,
Tétova szellő hijján légben lengenek ősi
Porszemek és az idő is szünteti vad rohanását.
Látom már, hogy szép lesz aludni e csendes örömben.

Bordal

A Te dalaid a borban
Ahogy ülök itt
És nézem őket
Mint frást a porban.

Furcsák nagyon
A te dalaid
Furcsák nagyon
Mivel már nem vagy itt.

Elmegyek oda
Ahol tegnap voltam
A folyóparton nézegetem
A dalaid a borban.

Walter F. Starbuck Clyde Castner gondol

Kone Joensuhun

A fekete

A fekete a titok színe. Az egyetlen szín, amely mögé látni az első pillantásra nem tudunk. Amit csak érezni lehet: a mozdulatlanságba dermedt mozgást.

Ketten ültek az asztalnál. A terem kicsi, alacsony mennyezetű volt, végében söntéssel, pár asztallal szétszórva az előtérben. Mindegyiken egy-egy gyertya égett, így kellemes, kissé titokzatos félhomály töltötte be a teret. A söntésnél teát és üdítőt árultak, a közönség nagy része teát ivott.

Kettejük előtt is egy-egy teáscsésze állt, amit néha feltöltöttek a kora este vásárolt üvegből. Úgy éjfél körül járhatott, azt tervezték, még körülbelül két órát maradnak. Számításaik szerint az üveg addigra ki fog ürülni.

Régóta ismerték egymást. Ha ismerőseik a gyermekkori barátságokról beszélgettek, mindig velük példálóztak. Ezen csak mosolyogtak. Most sem szóltak egymáshoz, inkább hallgatták a zenét, nézték, ahogy a csészéből felszálló gőz — keveredve a cigaretta füstjével — a gyertyafénynél kígyózó vonalakra szakad szét.

Egy harmadik lépett hozzájuk. Vékony, hajlott hátú, tipegős fickó, bal karja begipselve. Érdekes figura, haja rövid, de kócos, vonásai szétesők. Kopott, kisiskolás zakót viselt. Egy képet tartott a kezében és mosolygott.

Sziasztok! — mondta, s választ sem várva leült közéjük. A képet az asztalra rakta úgy, hogy mindenki jól láthassa. Rossz minőségű, szemcsés, újságból kivágott fénykép. Fekvő férfit ábrázolt furcsán kicsavarodott helyzetben, szemei meredten nézték a földet. Fejétől kissé feljebb pisztoly hevert. Ismeritek? — kérdezte. Nem — válaszolták, és fejüket rázták. Rájuk nézett, s elkomorodott. Andreas Bader — mondta —, az újságok terjeszik róla, hogy öngyilkos lett. Szerintem ez lehetetlen — folytatta — ha valaki fejbőlvi magát, nem feküdhethet ilyen pózban sem ő sem a fegyver. Egészen biztos, hogy megölték. Lehet — válaszolták —, mi nem értünk ehhez. Egészen biztos — motyogta maga elé.

Kone Joensuuhun

Lassan vége lett az estének, s mi együtt mentünk az éjszakai busz megállójáig. Csábított, menjünk át vele a hídon, a túloldalon van még valami buli. Csípős novemberi szél fúj, az eső is esett, fáradtak voltunk. Vágytunk már a radiátor és az ágy melegére, semmi kedvünk sem volt bulizni. Sziasztok — mondta, s elindult jobbra. Közben a busz is megérkezett.

Mi mindannyian egy faluból származtunk, s egy lakásban laktunk. Lakásunk — harmadik emeleti panel — a tóra nézett, azon túl pedig egy forgalams útra. Télen — különösen nagy fagyok idején — többször ébredtünk hajnalonként éles villanásokra, csattanásokra. A kora reggeli trolibusz-járatoknak még meg kellett küzdeniük a lefagyott vezetékkel: ez nagy fényel és zajjal járt. Ilyenkor általában sűrű köd is volt, ami szétszórta a fényt, az első pillanatokban ezért mindez nagyon rejtélyesnek hatott. Fény, és más semmi. Persze, természettudományokon nevelkedett elménk hamarosan átlátta a problémát, bár a kétely mindig megmaradt: mi van akkor, ha mégsem?

Rövid idő alatt sokan odaszoktak hozzánk. Voltak olyanok is, akik átmenetileg be is költöztek. Élveztük a helyzetet: kicsit nehéz volt felvenni a ritmust, de végül sikerült, s utána már minden nagyon könnyen ment. Házunk közelében volt egy non-stop áruház, így nem volt gond, ha elfogyott az ital, a legtöbb esetben akadt olyan, aki lement feltölteni a készletet. Kiültünk a konyhába; ittunk és beszélgettünk. Sokszor reggelig. És reggelire csináltunk lecsót és teát.

A szavak nehezen tárják fel a múltat. Betörni velük igen, azt lehet, de ezzel még nem jutunk el a titokhoz. Csak megérinteni, felbolygatni lehet velük; mássá: sérülékenyebbé tenni a megfagyott emlékeket. Lehet-e, érdemes-e mozgásba hozni őket, s legalább egyszer újrarájátszani a történetet?

Emlékszel arra az estére, amikor nagyon sok ember jött össze nálunk? Iskolából volt, több régi barátunk is eljött a falunkból. Tudod, ez az az este volt, mikor bent a téren, a templom mellett bohóckodtál. Lógott rajtad a nadrág, s az elmaradhatatlan kurta ujjú zakódat viselted. A hajad már kinőtt addigra, s copfba kötötted. Leültél egy padra, szembe velünk és beszélteél nem akartad befejezni. Mi pedig neveltünk rajtad, s magunkon, nem tudtuk abbahagyni.

Emlékszel erre az estére? Nagyon hosszú multság volt. És a hajnali megérkezéssedre? (Mindig meg tudtál érkezni!) Az ágyakon már nem volt hely, a padlón is sokan feküdtek. Addig próbálkoztál, míg csináltál magadnak egy kis zugot, s elégedetten elaludtál. Reggel pedig csak ennyit mondtál mosolyogva: „Istenem, megizzadtam.”

Szeptemberben új lakásba költöztünk és egyre többen jártak fel hozzánk.

Arra emlékszel-e, amikor egy nagyon hosszú utazásról tértél vissza? Eltűntél, nem voltál itthon több, mint egy hónapig. Akik régebben ismertek mondták, hogy ilyen vagy: elmész kiszellőztetni a fejed. Váratlanul érkezted meg, ahogy szoktál, éppen buli volt a kollégiumban. Bűdösen, piszkosan, fáradtan, de boldogan. Megünnepeztük visszaérkezéssed: gyorsan berúgtál; kevés volt a pénzed külföldön, elszoktál a piától. Ha egy országba nem engedtek be, továbbálltál egy másikba. És ez így volt rendjén. Bejártad egész Európát, csak azt sajnáltad, hogy Franciaországba nem engedtek be. Nem volt szerencséd. Pedig Párizst látni akartad, ugye?

Kezdtünk egyre többet találkozni. Sokat meséltél arról, hogy mit jelent neked a szabadság, és mit éreztél akkor, mikor elvittek a rendőrök. Mit éreztél a börtönben. És utána. Később pedig az álmaidról, a terveidről.

Emlékszem, egyszer én is elmondtam egy álmodat, talán pont akkor, mikor te meséltél a börtönről. Az utcán üldözött egy ember, bemenekültem egy házba, ő pedig utánam. Csupasz szobában találtam magam, nem volt ablaka, mégis világos volt. Az ajtón kívül csak egy nyílást láttam a szemközti falon, közvetlen a padló fölött. A szoba közepén álltam, hátranéztem. Üldözőm épp akkor lépte át a küszöböt. Gyorsan visszafordultam és rohantam tovább, ám legnagyobb rémületemre a padló fölötti nyílás eltűnt, nyoma sem maradt.

Az idő telt, mi egyik lakásból a másikba költöztünk. Mindig utánunk jöttél, s ezért úgy tűnt, mintha semmi sem változott volna. Általában akkor jöttél, ha nem várt senki. Megjöttél, aludtál, felkeltél, elmentél. Néha írtál. Ilyenkor vibrált a levegő, egymás után szedted le a polcra a könyveket: kerested neveid. Majd elrohantál azzal, hogy dolgozol van. Később ismét megjelentél.

Kone Joensuhun

Az álmok lassan előbújnak, sorban, egymás után. Az öregember a biciklivel, hosszú, fehér szakállal és hajjal, aki felvett, s beszélgetett veled. Azt mondta: most még nem visz el, lerak, még maradnod kell. A holló az égen, és a falevél a szélben.

Az erdő, ahová be kellett mennünk, az akaratpróba. Te tovább bírtad, nekem vissza kellett fordulnom. Később, mikor kijöttél, nem szóltál semmit, nem is kellett. Az arcodon a tűz mutatta a találkozást.

És arra emlékszel-e, hogy lekísértelek? Arról beszéltünk, hogy a következő héten rendbe tesszük a dolgokat. A terveid szerint, pont úgy, ahogy akarsz: abba nem fog senki beleszólni. Elkezdjük, most már tényleg elkezdjük.

Talán ekkor találkoztunk utoljára. Elmentél, de még visszafordultál és mosolyogva integettéél.

Pár nap múlva jött valaki, s mondta: látott az öregemberrel kerékpáron. Néha hátrafordult, mondott pár szót, te válaszoltál. Veletek volt a holló is: sodródott a szélben.

Látott benneteket, de ti eltűntetek a félhomályban. Megpróbált utánatok menni, de elvesztette a nyomokat. Eljött hozzánk, s elmondta, hogy találkozta egy öregemberrel, beszélgettetek, és ő elvesztette a nyomokat. Az öreggel, aki sose hagyott egyedül lenni.

Egyszer talán még találkoztunk. Negyven nap múlva.

A lovak nekilendültek. Pattanásig feszült inak, véres, kidagadt szemek, ordibáló kocsis. Tűző nap, veríték, legyek. Centiméterről centiméterre hódították el az utat a homoktól. A kocsis mellett egy gyerek ült. Szemei könnyelábadtak, egész testét rázta a zokogás... Ilyet még soha nem látott. Félt. Magát féltette.

A fekete a titok színe. A fekete. A színhiány.

fordította:

Pankovics M. Paula

Kanetti Norbert

A rangadó

(emlékmás)

Ha azt mondom, közepes játékos voltam, megszépítem a múltat. Meg persze el is csúfítom. Sőt, alighanem nem is mondok semmit. És egyáltalán.

*

Talán inkább ott kezdődik a dolog, hogy valamikor úgy a nyolcadik tavaszán elhatároztam, hogy híres középtávfutó leszek. Prohadszky barátommal, aki akkoriban éppen ígéretes középtávfutó-palánta volt („Én már nem lihegek. Én már csak izzadok.”), egyszer aztán lementem a ligeti sportpályára, és egy híres távgyalogló irányítása mellett megkezdtem az edzéseket. Nem voltak hívei a fokozatosságnak, vagy tán beavatásnak szánták, mindenesetre azonnal kifutottunk egy régi kommunista emlékhelyre, egy hatalmas tölgyfához, ahol hétvégeként középkorú, pohos munkáscsaládok falták a rántottcsirkét és ütötték a tollaslabdát az örökkévaló május elsejében. Mármost a velemkorú kommunista mártírról, Bandikáról elnevezett tölgy a körgáton futva pontosan tizenöt kilométerre volt a pályától, és — becsvágy ide, helytállás oda — annyira kimerültem, hogy éjszaka nem tudtam elaludni, ha meg mégis, akkor egyfolytában az épp akkor olvasott *Tűzzel vassal* című Sienkievicz-regényt álmodtam tovább. Én voltam a bátor hírvivő, akit a felmentő seregért szalajtanak. Át kell törnie magát az ellenséges gyűrűn. De a rossz oldalon álltam, és állandóan a hősiecs lengyelek fogságába estem.

Anyám rögtön ráérezett, hogy törekeny egészségű, noha híresen okos gyermekét hibába volt kártékony nosztalgiából futásra ösztökélni, még akkor is, ha a gyermek a testalkatához egyáltalán nem illő, túlfejlett felső combizmait tőle, a helyi Vörös Meteor Torna Klub hajdani rövidtávú üdvöskéjétől örökölte.

Miután kipihentem magam, egy ideig még vonzott a természeti törvényeknek nyilvánvalóan felette álló Juantorena példája, huzakodtunk néhány hónapot anyámmal. De ősszel, immár gimnazistaként, a régóta megérdemelt eredeti, vadonatúj, a csempészek kalandos életének auráját mindvégig sugárzó *Spes* típusú farmernadrág átnyújtásának pillanatában anyám váratlanul azzal állt elő, hogy a leghelyesebb az volna, ha a gimnázium megszerezte híres kosárlabdacsapatában próbálnék „helyet szorítani” magamnak.

Anyám nyíltan elővezetett ötleteit akkoriban már némi tartózkodással fogadtam: az agyas kisgyermek szokásos, noha mindig váratlan és szokatlanul sokáig fájó kudarcait szenvedtem el többnyire hirtelen jött ötletei nyomán. (Innen nézve már teljesen világos, hogy semmi más nem lehettem volna, mint ami valóban lettem.)

A hajdani lovassági tiszthez például úgy kerültem, hogy anyám egyszer megszólított az utcán egy apró öregembert, aki — mint pár perc múlva megtudtam — *párbajtört* vitt a hóna alatt. Nekem meg vagy másfél évembe került, mire edzőimnek is nyilvánvaló lett számomra mindig is magától értődő alkalmatlanságom.

A hegedűtanárnőmbe persze szerelmes voltam. Szerettem a gyanta illatát, puszta nyakizmaim megfeszítésével megtartani a hangszert, meg amikor néha megmutatta, hogyan is gondolná ő azt a Chopint. De ez sem segített.

A trombitatanár kedves, hatalmas ember volt, a színház zenekarában játszott, és meglehetősen jól éreztük magunkat a gyakorlás céljaira körültekintően kiválasztott, az iskola legeldugottabb sarkában álló gyakorlóműhelyben: bízott bennem. Aztán az egyik botrányba fulladt vizsgakoncert után meglátogatott bennünket, (anyám épp lábat áztatott az alkonyati verandán), hosszan beszélgettek, — anyám nagyon igyekezett valamire rábeszélni Győző bácsit — és attól kezdve már nem kellett trombitálnom sem többet.

Ráadásul a kosárlabdát megalkuvásnak, és az atlétikához képest pórias, cirkuszi, némileg gyermekded ledérségnek éreztem, nem volt kedvem hozzá. Fel voltam háborodva. Anyám nem forszírozta a dolgot, talán meg is feledkezett róla, én is.

Aztán, már októberben, amikor az iskola hatalmas udvarán — akkor valamiért úgy gondoltam, hogy kizárólag a szünetekben — záporoznak a gesztenyék és az elsősök között a vörös falevél lesz az általános fizetőeszköz, az utolsó csütörtöki szünetben valaki megmutatta az edzőt, a gimnázium legkedveltebb biológia tanárnőjét, Dr. Kaszap Renátát.

Fiatal, de az NB II-ből már régen kiöregedett kosaras volt, huncut, pufók gödrös arccal, Michelin-bábokra emlékeztető végtagokkal. Az volt az alapvető benyomásom, hogy ez az ember *nem száraz*. Van benne sok, jó, testmeleg nedvesség. A csuklóját hátra tudta hajlítani a könyökéig és hiteles mérések szerint még akkor is 83 cm volt a súlypontemelkedése. Megnyúlva, megszépülve, testileg teljességgel átrendeződve, valami hihetetlen eleganciával dobta a horgot. Egy negyedikes, nálunk tanuló horvát barátom szavai szerint minden szempontból nyitott a tanulóifjúságra: „olyan a csókja, mint a málnaszörp”. Jelentkeztem. A következő hétfőn volt az első edzés.

Semmi nem úgy és olyan volt, ahogyan elgondoltam.

A gimnázium évszázados épülete mellé ragasztott, de egyébként azzal majdnem egykorú tornatermet például — hibásan — ismertnek vettem. A bejárat mellett a fiú öltöző, fölötte a leányké: valaha a városi bálteremként is funkcionáló reáliskolai torna-pálya egykori lelátója. A szükség szorításában az ötvenes években beépítették a páholy-szerű tereket, ahol az apám először csókolózott, (jampec-nyakkendőit én is hordtam néha később), s ahonnan nagyanyám őrizte anyám erényét.

Egyébként én is ott öleltem először Haralkovich Sárát, az ő erényét akkor nem őrizte senki.

Ismertnek vettem azután a testemet. Tudtam, hogy a látszat ellenére valójában fiatal és erős. A helsinki olimpiát megjárt magasugrónak, lenézett tornatanárunknak határozott elvárásai voltak és kívülről tudott néhány Karinthy-novellát, idézte is őket alkalomadtán, de engem már nem tudott zavarba hozni.

Ezenfelül volt valamiféle elképzelésem a labda, a csapat és a játék fogalmairól. Mindenestől úri passziónak gondoltam a dolgot: a fiatal urak a szellem munkafázisai között labdajátékkal üdítik testüket, lelküket. Szétnéztünk hát az én Gerzson barátommal.

Azonban, először is: a kosárlabda, maga a labda (hétköznapiokon Super K, meccsen az isteni Mikasa), egy semmiféle más tárgyhoz, labdához sem hasonlító, nagy, nehéz, gyors és meglepően érdes dolog. Van ezenfelül valamiféle saját ritmusa, egy olyan ismeretlen ütem, ami nem illeszkedik egy tizenöt éves test ösztönös és begyakorlott mozgásaihoz. Az erő, bár felkínálja magát, rúdul cserbenhagy, nem segít. Hamar kiderült, hogy a kéz alapján véve sebezhető dolog (az ujjak túl hosszúak, a köröm felesleges), a boka minden irányba képes kifordulni, a térd viszont nem, a vállöv izmai pedig egyértelműen alulfejlettek. A parkett túlságosan kemény, a megszokott tornacipő és test e játék céljaira teljességgel alkalmatlan.

Ott voltak aztán maguk a palánkok, történeti rekvizitumok persze. Repedezett, valamikor fehérre festett, döngő deszka, mint valami szárazra vetett, függőleges, napszítta stég, virtusból fölragasztott rágógumikkal téve végleg kiismerhetetlenné. A gyűrűkön szürkésre érett, de mindig ép háló, ami a kivételesen pontos dobásokat ostorszerű csattanással díjazza. A bejárat felőli palánk volt a puhább, talán fenyőfa, finomabb patintást, vagy pontosabb célzást igényelt, ráadásul az alatta húzódó patinás fa fűtésborítás egyértelműen veszélyessé tette a lendületes betöréseket is. A másikat néha, a labdán keresztül, kőrisnek éreztem, számtalanszor becsapott, de cserében dobás után, látványosan, mint valami rövidtávfutó, bele lehetett robbanni a mögötte falhoz támasztott fél méter vastag ugrószivacsba. Majd „rohanni vissza védekezni”.

Ekkor persze még nem tartottunk ott. Lekötötte a figyelmemet a zsebkendőnyi pálya — a körték a kezdőkört érintették, száraik egyenesen a sarkokba tartottak —, a körbefutó bordásfalak, a légtérbe benyúló faragott gerendázat. Az egyik oldalon az iskola egy belső, régi legendás tanárok büsztsjeivel tömött díszterére, a másikon a szomszédos templomra néző hatalmas, páncélozott ablakok. A felezővonalnál a kinti

gyepre nyíló, de csak sátoros ünnepeken használatos kétszárnyú ajtó: benyílójával a bíró, a jegyzőkönyvvezető lányok, és a legkitartóbb rajongók otthona. És ebben a térben az adrenalintól lüktető, boszorkányos ügyességű harmadikos, negyedikes fiúk. Akik többé-kevésbé leszartak bennünket Gerzson barátommal, két „rettentő balfaszt”.

Az édeskés biológiateanár nő pedig levetette álarcát, hamar világos lett, hogy kedves, civil lényre merő megtévesztés. Nem csak az derült ki, hogy hétköznapi ruházata csel, s alatta egy érett, kívánatos, igazi női test rejlik, amit csak a szálkáestestű csitrikhez szokott kisgimnazista láthat kövérenek, hanem az is, hogy a pályán, a pálya mellett határozott lesz és kőkemény, nem üde fiatalembereket lát, hanem játékosokat irányít, pozíciókat mozgat. Tábormok. Néha arra gondoltam, hogy egy egyetemen ikerpár járhatja velünk a bolondját: edzőnk a biológiateanár nő agresszív duplikátuma.

Válogatás nélkül mindenkit kiskomámnak szólított.

Egy pillanatig sem gondoltam azt, hogy itt lenne a helyem. Föl sem merült. Valamiféle rejtett, kifejtetlen, előttem ismeretlen, de alighanem velünk született *kalokagathia*-eszménytől vezetve azonban elkezdtem rendszeresen lejárni. Hétfő, szerda, péntek, öttől hétig. Élveztem a mozgást, a lassan, rettentő lassan, de apránként mégis egyre inkább uralmam alá kerülő tárgyakat és teret, a tanulás örömét, annak az örömét, hogy valami, ami alapjában véve felesleges, komolytalan, léha és tőlem idegen, az enyém lesz.

A kosárlabda maga teljességgel hidegen hagyott, nem érdekelt. Egyébként is: akkoriban még nem kerestem semmiben semmit. Néztem, ahogy a dolgok állnak és ahogy nő a fű. Volt idő. Ceruzákat hegyeztettem, élveztem a friss szén szagát. Délutánokat töltöttem el egy-egy ritka nyugati magazin tengerparti reklámfotójával, egy whiskisüveg formájának elemzésével, egy szál Winstonnal, egy kártyatrükkal, vagy azzal a pillanattal, amikor Csoszics mégiscsak bevág egy zsákolásszerű szembe-pincért Dalipagicsról. Hosszan bíbelődtem néhány háború előtti mondattal. *A portói sírnivalóan jó volt. Drága jó déltengeri napsütések váltak ihatóvá benne.* Nem volt kétségem felőle, hogy ezt az állítást egyszer még módomban lesz ellenőrizni. Tapasztalni fogok

mindent, mindent mi létezik. Nyugodt voltam, érdeklődő és a lelkem mélyén (bár nem a legmélyén) talán kissé unott.

Komolyan mondom, még az sem érdekelt, hogy bekerüljek a csapatba. Hőbörögtem persze, mint mindenki, ha nem voltam kezdő, a neofiták és a tartalék örökös túlbuzgóságával szurkoltam és szitkozódttam, szidalmaztam játékosainkat meg az ellenfelet, válogatás nélkül, de nem mondhatom, hogy különösen számontartottam volna, játszom-e vagy sem. Szerettem utazni, elbuszozni az iskola farmotoros Ikaruszával a vad vidékiek otthonába, finoman himbálódzó hosszú télikabátban győztesen távozni, és figyelemre se méltatni a helyi lányok szemében annak csöndes beismerését, hogy örömmel lecserélnék ránk helyi hőseiket. Szerettem a mezemet, sikerült megszereznem az isteni Dalipagics számát, a 14-est (akkoriban a plávik voltak a netovább, bár Kharem Abdul Jabbar nevét néha, doppingból, ideiglenesen magam is felvettem), de mindent összevetve hamar beláttam, hogy egy szorgos, egykor majd talán képzettnek is mondható, testi adottságaiban megfelelő, de tulajdonképpen teljességgel tehetségtelen játékos vagyok.

Gerzson barátom egy szűk év múlva lemorzsolódott, de ez sem barátságunknak, sem játékkedvemnek nem ártott már akkor. Kezdem kiismerni a dolgot. Először a ziccer vált a véremmé, aztán, ezzel majdnem egyidőben, felismertem azt az alig észrevehető szinkópa-szerű ritmust, ami ezt a játékot mozgatja. Ennek ismeretében, vagy inkább folyamatos érzékelésében aztán kidolgoztam a tempódobásomat (bal, labda, jobb, beleáll, ugrik, dob), amivel szereztem magamnak kifelé némi tekintélyt, befelé némi biztonságot. Volt egy jó labdás lefordulásom, eltanultam a varázskört, és a helyiek az egyik kiismerhetetlen, bár többé-kevésbé utánoszható betörési módomat elnevezték Kanetti-cselnek. A horgom már csak hab volt a tortán.

Edzések után ottmaradtam az üres teremben, félmeztelen voltam és nagyon lassú. Mánifákusan, higgadtan csiszolgattam a tempómat. Mindenre szükség lesz egyszer: tökéletesedésben nincsen határ. A kezem és a labda akkoriban szoktak össze. A nehéz, kerek tárgy megtalálta végre a helyét a kezemből formált fészekben. És arra is rájöttem, hogy az egyre inkább ellazuló csukló gyors, határozott megbillentése, amikor az

ujjak lazán előre-, majd lecsapódnak és a könyök egyenesbe vált, hogy a legfontosabb pillanatban valójában nem is látom a célt, és a labda, ha jól csináltam, lassan visszafelé pörögve szállni kezd előre, — rájöttem, hogy mindez, minden várakozással és kétséggel ellentétben: elég. Nem kell az erő és nem kell semmi más. Ettől kezdve már nem kellett nézmem, nem kellett látnom a labdát. Jött velem.

A legjobbra nem is számítottam. Pedig logikusan adódik. Egy véletlen védekezési hibánál fedeztem fel, hogy ha a játékot valóban, teljes egészében, azaz másnál is a szinkópa mozgatja, akkor a védekezésnél is elsősorban a ritmusra kell ügyelni, csak utána a testre („A hasát nézd!”) és csak akkor, vagy akkor sem a labdára. Ettől kezdve majdhogynem áttörhetetlen akadály lettem. Imádtam szerelni: az ellenfél figyelemtől megcsúfult, ráncosra koncentrált arca fölött, kezei közül a felszálló ágban lévő labdát néha csak finoman megérinteni, esetleg ujjhegygel kitolni, néha teli ökölrel drasztikusan kibombázni a nézők közé, majd visszaérvén a földre — szintén egészen finoman — meglegyinteni a center nadrágját, immár hátulról. És egy egészen picit, bocsánatkérően megemelni a vállakat.

(Ma is meggyőződéseim, hogy védekezés közben és néhány kiélezett tempó pillanatokban, néha, a négy év alatt talán összesen ha tucatszor, néhány ezredmásodperccel tovább maradtam a levegőben, mint ahogyan azt az egyébként érvényes természeti törvények megengedik. Ha pihent vagyok, néha ma is ezt álmodom.)

Akkoriban már lecseréltem a dorkómat álmaim álmára, a vastagtalpú, magasszárú, hófehér kínai tornacipőre, ráadás talpbetéttel, dupla zoknival. Szuszpenzorban (a nyugati emberközpontú technika egyik egzotikus találmánya), hasított szárú, fehér csíkos kék kosarasnadrágban játszottam és volt néhány kinyúlt, de egyre inkább ellazuló profizmusomat egyértelműen jelző hatalmas, félcombíg érő trikóm. Gyantáztam a tornacipőm talpát és volt egy saját Mikasám. Csuklószorítót és homlokkötőt viseltem, büntetők előtt pedig álmatag szemmel, félig alva mindíg megnyaltam az ujjam hegyét.

Edzés után rendszeres vendégei lettünk a Kék Macskának (citromos teát ittunk jafával, mint az öregedő sebészek) és nagyszabású életünkben bizonyos értelemben

egyfolytában szólt a rock and roll. Az utcán előre köszöntek a lányok és Somos, a Csókkirály miatt egyikük néhányszor megpróbálta kioltani ifjú életét. Nem sikerült, nem is illett volna akkor.

Engem pedig egy idegenben vívott meccs után a szomszédvár irányítója, Sára akkori választottja, a legendás hírű Tatár Guza ökölpárbajra hívott egy túlonúl jól sikerült dobócselem miatt. Sára el nem titkolható boldogsággal próbált ijedtséget színelve szétválasztani bennünket, élveztük. A szünetekben mindenki elegáns monoklim csodájára járt aztán napokig, de én rezzenéstelen fapofával faltam tovább közmondásos mazsolás krémtúrómat.

Ezzel együtt sem lettem azonban tagja a kezdő ötösnek. Centernek alacsony voltam, irányítónak lassú és egocentrikus, és bár a bal bedobónál egészében véve jobb voltam, azon a poszton valahogy sosem találtam a helyem.

Jobb elől lett volna az otthonom, de ott játszott legjobb játékosunk, Kincses Zsolt, aki labdával született.

Nagyon szerettük egymást. Két évvel volt idősebb nálam: önzetlenül megismertetett a rumos kávéval, a Gödel-tétel néhány rafináltabb következményével és a titkos fegyverrel, a tempóból indított pincérdobással. Elöttem és ott volt katona, ahol később mi: tőle hallottam először arról, hogy létezik „ingerszegény környezet” és részben egy akkor hülyeségnek tartott tanácsa miatt („soha ne nézz ki az ablakon”) éltem túl a Nép-hadsereget. Egyértelmű volt, hogy sohasem fogom kiszorítani megérdemelt és magától értődő helyéről.

Nem vagyok büszke rá, hogy az egyik öregdiákok ellen vívott meccsen sikerült róla dobnom egy varázskörrel felvezetett, baloldali, gyűrű alatt átvitt ziccet, — jobb kézzel! (menthetetlenül öreg volt már akkor és merev, mint a hideg zsír, a rengeteg alakítól) de azért emlékszem a pillanatra, és meglepett, elnéző, némileg talán elismerő vallomására: „nocsak”.

Szóval Zsolt, meg a többiek leérettségiztek, eltűntek az életünkből, váratlanul felsőéves lettem, sokat tapasztalt, öreg játékos, de még így is december lett, a harmadik év feledhetetlen decembere, mire biztos kezdő lettem a Halasy ötösében: Nyimicz, Kanetti, Somos, ifj. Prohradszky Ágoston, Omaszta. Edző: Dr. Kaszap.

*

Odakint irtózatossá hideg volt és szakadt a hó. A felezőnél lévő ajtót mellig behordta kívülről a szél, a cserék melegítőben fagyoskodtak. A templom épületén, az utcai lámpák vetette árnyékban, világított a felrakódott hó.

A teremben (edzőnk szép szavával) „ideális sporthűvös”, azaz szintén hideg volt, de a bordásfalakon ott lógott és őrjögött az egész gimnázium. Szóltak a kereplők és a dudák. Valaki a *Mikor a szentek mennybemennek* című számra melegített egy szaxofont. Néha megszólalt egy-egy szavalókórus, néhányan egymáshoz dőlve énekeltek, az elsősök fogadásokat kötöttek a győztesre, a legjobb dobóra, az eredményre és mindenre, ami mozog. Néhány érettebb, negyedikes pár egyértelműen csókolózott.

A tornaszereket eltüntették, frissen fölmosták az egész pályát: fordulásnál, megállásnál, cseleknél apró, izgalmas nyikordulásokkal mozdult rajta a tornacipőm.

A kicsiny pályát teljesen körbevették a nézők, idegenek is voltak. A bakancsok és csizmák körül apró tócsákba gyűlt a hólé. Az enyhe izzadság, a határozott labdaillat és a tornatermek összetéveszthetetlen atmoszférája mögött határozottan érezni lehetett a vizes prémek és posztók szagát. Melegítés közben a széleken néha az arcomba csapott egy-egy alkoholos, dohánybűzös, vagy pacaltól terhes lehelet, de éreztem néha naftalint, néha levendulát, néha — külön-külön — a felnőtt lányok és nők illatszerét. Meg az akkori örületet, az amerikai fahéjas rágógumit.

Kivonult a teljes tanári kar, zavartan vigyorogtak, nem találták a helyüket, de hetven év óta ez a szokás. Ott kell lenniük. A szülők fiaikat biztatták, akiket ez nyilvánva-

lón zavart. (Nekem sikerült elérnem, hogy a családból soha senki nem látott meccset játszani. Ezt valahogy fontosnak éreztem.) A Kis Kincses közben bekerült a gimnáziumba, a kosárlabdával akkor ismerkedett, és most boldogan vigyorgott felém, büszkén magyarázott valamit a barátainak.

Ott volt Gerzson pajtásom is. Sárának csapta volna a szelet, de az elmerült a tökmag élvezetében és Tatár Guzában gyönyörködött, aki szokása szerint egyedül melegített. Végtelen lassúsággal, tetőtől talpig híres, avatag, fekete melegítőjében vezetgette végig a labdát félpályájuk összes felfestett vonalán, körbe, körbe, mint az eszelős, néha a sarkokban csinált egy-két hihetetlenül lassú lefordulást, testcselt, és erőszakos, hideg önuralommal mindvégig képes volt megállni, hogy kosárra dobjon. Na, például ezt nagyon utáltam benne.

Örökkévaló és egyetlen mérkőzést játszottunk azon a téli csütörtök estén. Egyetlent, mert a megyei bajnokság rájátszásának rájátszása volt, és örökkévalót, mert amióta hazánkban ismerik ezt a játékot, a középfokú tanintézetek kezdettől fogva, hetven éve létező bajnokságának megyei döntőjét kivétel nélkül mindig a Halasy és a szomszédvár Mikes csapatai vívták. (A centerem, Omaszta András apja, valamikor játszott a Tatár Péter vezette hajdani Mikes ellen, most is mindketten jelen voltak fiuk mérkőzésén; nagy respektussal, kézfogással, de korántsem melegen üdvözölték egymást a szűk nézőtérén, és ha a másik nem nézett oda, feleségük válla mögül kipillantva titokban felmérték: vastagodik-e már az ing.)

Az előző mérkőzésen annak rendje és módja szerint kikaptunk. Pontosabban elfenekeltek, mint a kétfenekű dobot, tizenkettőt vertek ránk, lealáztak. Nyimicznek semmi nem jutott eszébe, Omaszta persze kipontozódott, Prohadszky összement, nekem meg valahogy görcs állt a kezembe, vagy mi. Szétestünk, mint a korai fasírt — mondta Dr. Kaszap és még csak nem is kiabált. Összecsomagultunk és hazajöttünk.

Ez tíz nappal a visszavágó előtt történt. Azóta nem láttunk labdát. Dr. Kaszap szerint „kifejlesztettünk némi szüséges labdaéhséget”, de szerintem csak szemétkedett. Öt nappal a meccs előtt még saját labdáinkat is bekérte, ami elképzelhetetlen atrocitás

volt. Szégyenszemre még akkor, közvetlenül a meccs előtt is labda nélkül melegítettünk: futás, gimnasztika, dobás-imitációk, lezárás, figurák. A másik félpályáról hallatszott a cipők csikorgása, döngött a palánk, lepattanót szedtek, ziccer, tempó, büntető. A kicsiny, de roppant aktivitást kifejtő ellenséges szurkolótáborból egy aprótermetű, gonosz kis emberke kicipelt egy hatkörös medicinlabdát a szertárból és nagy nehezen odagörgette a bambán álldogáló Prohradszky lábához. Ágoston majdnem lehajolt érte. Omaszta sírt. Nem volt kétséges, hogy másodperceken belül szétrobbanok az energiától és a szégyentől.

Dr. Kaszap végre lehívta a cseréinket.

Kezds előtt három perccel kaptuk meg a meccslabdát. Kénytelenek voltunk testvériesen megosztolni: mindenki dobott egy ziccet és egy tempót, Somos kabalából büntetőzött. Síp.

Kaszap kegyetlenül magyarázott valamit, a cserék a hátunkat veregették, Nyimicz a tenyerét szárítgatta, Omaszta ránézett az apjára, én még utoljára meggyantáztam a kínait, aztán egyenként felfutottunk a büntetőnkre (a közönség őrjöngött) és nagy meglepetésemre sikerült kipréselnünk egy gyengécske hurrát. Hangorkán, fütty, trombita, aztán olyan csend, ami csak ilyenkor tud lenni. Feldobás.

Egy ideig, talán fél másodpercig, úgy látszott, hogy ifj. Prohradszky Ágostonnak sikerült kihevernie az elmúlt megrázkódtatásokat. Ahogy a nagykönyvben meg van írva: megvárta amíg a labda felér a legmagasabb pontra s ott egy pillanatra megáll, akkor ugrott, a csodálkozó, lassanként már lefelé hulló ellenséges center keze fölött legalább másfél arasszal könnyedén elérte a Mikasát, aztán ujjhegygel, finoman, de épp a kellő gyorsasággal — a mellettem álló Tatár Guzának, az ellenfél irányítójának a kezébe lőtte a labdát. Guza egy pillanatra meglepődött, aztán mogorva arcott vágott és elkezdte szervezni a támadásukat.

A keményebbik palánkra támadtak. Jól. Guza három duplájával nyitottak. Csak azért nem lett 9:0, mert akkoriban még nem volt hárompontos.

Kívülről csak annyi látszott, hogy a Mikes irányítója jó formában van és tudja ezt: vállalkozik. Valójában az történt, hogy az elsőt, kb. a negyedik másodpercben azért dobta maga, mert azon a napon még nem dobott kosárra: ki volt éhezve, de oda se figyelt. (Egyszer régen, még másodikban, véletlen kezdőként magam is dobtam egy ilyet. Későtavaszi szombat reggel volt, valamiért ez volt jó az ellenfélnek, vidéken, szabadban, betonon, de üvegpalánkra. Még párás volt a plexi, és ahogy távoli dobásom bepattant róla a gyűrűbe, ott maradt rajta a labda kis, kerek, száraz nyoma. Egészen a következő féldő feléig, örökre.) A második dobásra azért szánta el magát Guza, mert, mint meccs elején oly gyakran, nem volt kinek passzolnia s ilyenkor irányítóknak ez a dolga, ezért tartják. És a harmadikat sem azért dobta el, mert rájött, hogy jó ma este a keze, hanem azért, mert arra jött rá, hogy ezt rajta kívül még senki nem tudja, és nem gondolnak arra: harmadszor is meg fogja próbálni.

A Tábornok tudta ezt, tudta, hogy negyedik már nem lesz, nem lehet: nem kért időt. Ettől kicsit lehiggadtunk: Somosnak végre sikerült meglépnie és Nyimicz labdáját higgadtan beziccerelte balról, aztán Prohradszky nyomta be, ahogy szokta, precízen, a sarokból, majd én dobtam, bemelegítésül egy távolit, meg egy váratlan, finom horgot.

Ez eddig rendben is lett volna. Hanem az volt a baj, hogy nem bírtam megfogni az emberemet. Zónáztunk ugyan, (elől, középen Nyimicz, mellette jobbra én, mögöttem Omaszta, a túloldalon Somos és Prohradszky), de mivel a Mikes bal bedobója mindig ugyanonnan dobott, gyakorlatilag embert kellett volna fognom.

Mindig gyűlöltem ezt a fajtát. Szinte center-méretű, teljesen szőrös, melák barom volt, annyira azonban nem nagy, hogy ne legyen gyors. Kiszámíthatatlan módon bármiféle lábtartásból, sőt féllábról is hajlamos volt fölugrani és dobni. Jóval magasabb volt nálam, ráadásul állva is meg tudta vakarni a bokáját. Igaz, esze nem volt a játékhoz, bár rajtam ez most nem segített: ha megkapta a labdát vagy visszatette Guzának, vagy levágta mögém a centerüknek, vagy pumpálta és dobott. Többnyire pumpálta és dobott. Reményvesztve ugráltam mellette, ha néha lett is volna esélyem, a levegőben hassal-csípővel-combball mindig tisztára játszotta magát. Alighanem élete legjobb for-

máját hozta. Egyébként higgadt, sokat tapasztalt, hasznos játékos volt, nem szabálytalanlankodott, nem voltak szemét trükkjei. Meg tudtam volna ölteni.

Nyimicz Guzával volt elfoglalva, Somossal cserélhettünk volna, de intett, hogy neki is megvan a maga baja, s mire kiismerném az emberét, már lehet, hogy késő. Nem tudnak segíteni. És közben időtlen idők óta, folyamatosan, egyfolytában jött a hatalmas és fékezhetetlen bedobó, ez a setét állat, mint a hathuszas és dobott, dobott, dobott. Ki fogunk kapni.

És akkor az én édes, egyetlen barátom, Omaszta Bandika, az én lassú eszű, drága centerem egyszer csak észrevette, hogy szar került a palacsintába. „Nem kell más oltalom?” — lihegte a fülembe, mert köztünk, hallgatagok között ő volt Zoltay, a beszédes hadnagy.

Hát azt látni kellett volna. A szőrös bal bedobó pumpált és ugrott, és csak a levegőben vette észre, hogy aki vele ugrik, az nem megszokott, megnyugtatóan alacsonytermetű védője, hanem egy center, akinek az arca van ott, ahol neki a labdája. Láttam, le akarja tenni a centerének, de azon meg ott lógtam én, az irányítóján a fűrge kis Nyimicz, a labdáján meg Omaszta, ezt mind fel is mérte, nem is passzolt, de mire idáig jutott, már le is pottyant, mint a kettes fagy. Fütty, lépés, mi jövünk.

Bedobásnál Omaszta lesütött szemmel morgott magának valamit. „Betakartam.” — ezt motyogta. Már a félpályánál jártunk, közvetlenül előttem hullámszott az a széles háta, amikor — mint mindig — hozzátette: „Fázott.” Aztán elfoglalta a helyét a sarokban, zártam neki, de nem ott állt bele a dobásba, hanem intelligensen oldalt lépett (a védője a nyakamba repült: ezt nem szerettem ebben a figurában) az odavágtázó; imént megalázott bedobót elküldte egy kapitális tempócsellel s csak utána dobott. A zárás pillanatától a kosárig sikerült ritmikusan végigmondania: „Szeretlek te őrrült! Gyere visszaaaaaa!”

A bedobó még nem szedte össze magát a támadásukra, rosszul helyezkedett, Guza passzát sikerült elcsípnem, a ziccert bevarrtam. A félidő felére felszabadultunk. Nyi-

micznek végre megjött a fantáziája, Omasztának támadásban is eszébe jutottam, zárt nekem („Nélküled mit ér az életem?!”), szokása szerint szabálytalanul, nyomtam három kimunkált tempót, Somost pedig sikerült elérnem egy eszelős egézs pályás pattintott átadással: az ellenfél palánkja előtt három méterrel, épp a védő bokája mellett ért földet. Somos a levegőből finoman bepöccintette. Neki is tetszett.

Később bevettem a Kanetti-cselt. Mondanom se kell: bejött. A lányok összesúgtak a hátam mögött.

Prohradszky, aki akkoriban tulajdonképpen magasugró volt, kiegészítősportnak kezelte a játékot, de utálta, ha lemarad. Ilyenkor irigységből zsákolni szokott, azzal egyenlítettünk. „It's a shake!” — rikkantotta Omaszta. „Tessék?!” — válaszoltam, mert végre megértettem.

A bedobómat lassanként felőröltük: elloptam a labdáit, lent igyekeztem szerelni, a centerem is kilépett rá, néhányszor ráálltam a lábára, hogy ne tudjon felugorni, amin megsértődött. Majdnem kipontozódtam róla, de végülis lecserélték. (Omaszta lehajolt és benézett az ellenfél cserepadja alá, majd tárgyilagosan magyarázni kezdte az ellenséges tartalékoknak: „A lombok alján Őt keresem.”) Az utódja már annyira tartott kettősüinktől, hogy mindent elrontott. Guza ideges lett, csakhamar megvonta tőle a bizalmat: apránként elhalt a Mikes balszárnya. Hiába kértek már időt. A jobb oldalt kezdték erőltetni és ezzel mindent elrontottak.

Somos és Prohradszky Nyimicz segédletével pompásan állták a sarat: törékeny testű irányítónk apránként teljesen elvette Tatár kedvét a játéktól, Somos immár teljesen kiismerte emberét, akit ennek ellenére sem mertek lecserélni, Prohradszky pedig gondosan kasszírozta a lepattanókat és tőle szokatlan önzetlenséggel indított.

Mi a túloldalon kipihentük magunkat és megfélekedve a bevéssett pozíciókról és előírt feladatokról, de (valamiképpen pótolni igyekeztünk azt az erőt, amit kollégáink a koncentrált védekezésben elvesztettek) határozottan és tudatosan, felszabadultan és pihenten játszani kezdtünk.

Tudják: a Zen. A maradéktalan koncentráció oda nem figyelése. A lazaságban rejlő tökéletesség. Amikor a mérkőzés mellékes lesz és a játék elszabadul. Egészen letről, teljesen kisodródva, a sarokból, valahonnan a palánk mögül terjengő senki földjéről felemelkedve, amikor az ember pusztá élvezője lesz saját teste hibátlan működésének, akkor jöttem rá, hogy miről is szól ez a dolog. És közben a labda, lassan, végtelenül lassan visszafelé pörögve, pontosan azon az ideális íven, amit mellékesen előre megrajzoltam neki, a gyűrűt nem érintve megérkezik a kosárba. Finoman végigsóhajt a háló túlsó oldalán és aztán az a halk, ostorszerű csattanás.

Váratlanul véget ért a félidő. Fütty, a bíró elkéri a labdát.

Ilyenkor mindig van egy pillanat, amikor az ember teljesen magára marad. A közönség felszabadultan zsidong, a játékosok elindulnak a cserepadok felé, a bírók elszív-
nak egy cigarettát, egy pillanatra mindenki civil lesz.

Megfogtam a labdát, meg a felszerelésemet és a pálya közepén elindultam a másik térféltre. Még ezen az oldalon jártam, amikor egyszerre csak megnyílt az idő. Erről a pillanatról akarok beszélni. Erről a pillanatról beszélni akarok.

Nem megvilágosodás volt, hanem egy egészen tömény megvalósulása annak, amit mindig is játszottam.

Városunknak volt valami rejtett, tetten soha nem érhető kisugárzása, ami számomra egy elmúlt, nagyszabású, tágas világot jelzett. Néha úgy sétáltam az utcákon, mintha a huszas-harmincas években járnék, udvarolgattam a korzón, visszamentem a Monarchiába, vagy a második háborúba, vasárnap délelőttönként térzenét hallgattam, közben udvarolgattam a trombitáló szép gyalogsági huszárhadnagytól megbűvölt, citromot nyalogató lányoknak, néha párbajoztam. Jelen voltam szüleim megismerkedésénél és a Nagytemplom építésénél, vagy amikor az amerikaiak célt tévesztett szőnyegbombázása a frissen épült kistemplom felől végigsöpör nagyanyámék háza mellett és továbbgörög a belváros felé. Segítettem Omaszta Gyulának elrejtetni Nyimicz nagypapáékat, az egyetlen megmaradt család, és én rejtegettem őt, amikor keresték a bőrkabátosok. És

gyakran jártam kávéházba, meg kuplerájokba. Mindezenközben pedig a jövőből figyelem magam, abból a jövőből, ahonnan nézve saját, valós korom és tizenhét évem legalább annyira romantikus és nagyszerű, mint ahová és akinek képzelem magam.

A rangadó szünetében világos lett számomra, hogy milyen csoda is az a pillanat, amiben vagyok. Olyan jelenlétét éltem meg a pillanatnak, amit sem azelőtt, sem azóta soha. Egyértelmű és tapinthatóan, fájoan bizonyos volt, hogy bár nem kétséges, hogy szafari-vadász, fizikus, regényíró, karmester és nagy kritikus, valamint NB I-es kosárlabdázó leszek, egyszer és egyszerre, rangomat az emberek között immár örökre az fogja megadni belül, hogy egy téli estén (irtózatosan hideg volt, a felezőnél az ajtót mellig behordta kívülről a szél, a cserék melegítőben fagyoskodtak) kezdő lehettem a Halasyban. Fiatal vagyok, szép, egészséges és népszerű. A lányok rólam álmodnak és a nevemet kiabálják. Mind engem akar. És én mindet akarhatom vagy egyikőjüket sem. Hogy minden lehetek. Minden, amit elképzelek, lehetséges. Egyszerre néztem magamat ott, a kezdőkörben, innen ahonnan most beszélek, onnan, ahol akkor voltam, és egyszerre láttam akkori magamat, abban a múltban amit elképzelni szoktam magamnak, és onnan is figyelt egy fiatalember, aki szintén én voltam, és tudtam, hogy ez mind-mind egy. És hogy ez valóban, valóban így van. És hogy mindez el fog múlni. Azonnal és örökre. És hogy ha nem leszek szafari-vadász, fizikus, regényíró, karmester és nagy kritikus, vagy egyik sem, vagy nem egyszerre, akkor ott, a felnőttkor elképzelhetetlenül unalmas sötétségében, amikor már a régebbi múltba képtelen leszek visszamenni, ez a pillanat fogja tartani bennem a lelket. Ez a pillanat lesz az a múlt, ahová úgy megyek majd vissza, ahogyan most a város régi világába. Amikor egy téli estén kezdő voltam a Halasy ötösében. A nagytemplom falán, az utcai lámpák vetette árnyékban világított a felrakódott hó. A frissen mosott kicsiny pályát (fordulásnál, megállásnál apró, izgalmas nyikordulásokkal mozdult rajta a tornacipőm) teljesen körbevették a nézők. Fahéjillatot éreztem és valaki a *Mikor a szentek mennybemennek* című számra melegített egy szaxofont.

És előre sajnáltam akkori és eljövendő magamat és a jelenvaló pillanatot, az eljövendő emlékezés ragacsos, nosztalgikus, gusztustalanul megszépítő, undorító burka

miatt. Hogy hiába fogok emlékezni, nem marad meg, nem úgy marad meg, ahogy most látom. De abban biztos voltam akkor is, hogy megmarad a pillanat villámló tisztasága fölött érzett megrendülésem, az alázat és hála amiatt, amit akkor éreznem megadatott.

Aztán a hülye Omaszta hajszálpontos kétkezes passzainak egyikével, úgy hat méterről fájdalommentesen kilőtte a kezemből a labdát, rávicsorogtam, aztán melegítőbe bújunk, üldögéltünk a cserepadon, öt megfáradt harcosok. A közönség a bordásfalakon ülve, összefonódva örömtáncot lejtett, néhányan fényképeztek bennünket (egy felvételt ma is őrzök: két nagyon fiatal, nagyon karcsú fitalembert látok rajta, válluk mögött két lány, hihetetlen mélységű, sebezhető öröm az arcukon), a cserék kétségbeesetten melegítettek — nekik ma ez lesz a meccs —, mi jaffát iszogattunk, hessegettük a rajongókat, stíróltuk a nőket és Omaszta azt énekelte magában, halkán, de azért érthetően, hogy „vizes az ing a hátamon”. Ballonom mázsás súllyal lóg a vállamon.

Néha hallottam, ahogy a szaxofon sírva felbőg. Nyilvánvaló volt, hogy nem lesz második félidő.

*

Az országos döntőben aztán úgy kikaptunk, hogy még most is ég az arcom, ha rá-gondolok. Ők egy másik játékot játszottak, alighanem. Omaszta magában tempózott. Őrjöngött, de néha, amikor visszefelé kocogott egy-egy újabb rontott vagy éppen pontos dobása után, alig hallhatóan mégiscsak azt lihegte: „Nem tudom. Nem tudom. Mégis újra vállalom.” Lévéen az állás 43:16, ezt azért egy kissé mégiscsak túlzásnak éreztem. Bár, a fene tudja.

Aztán a következő évben elment Dr. Kaszap. A kupát a Mikes nyerte. Tatár átkerült hozzánk. Edzők jöttek, edzők mentek. Négyedikesként még játszottam Somossal és Nyimicz-cel az NB II-ben. Leérettségiztünk.

A Néphadseregben egyszer elmentünk Omasztával a hadtesthez, egy NB I-es csapathoz, próbajátékra. Egy hétig éltünk velük. Nem kellett nekik. Egy tavaszi eltávozáson a Kis Kincses a hagyományos Öregdiák-Halasy összecsapáson úgy befűzött egy dobócsellel, hogy kirepültem a nézők közé. Ijedten kérdezte, mi bajom van.

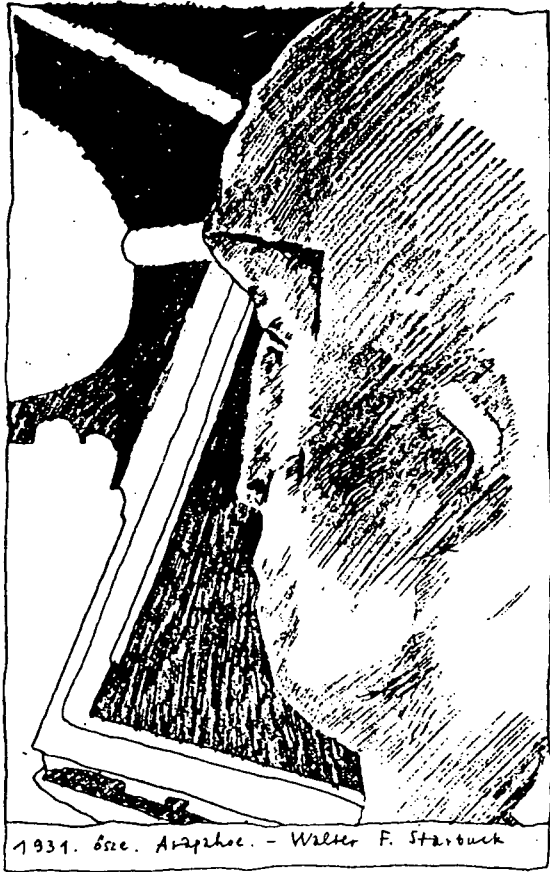
Az egyetlen kezdeti tudományos gögből leszoktam a játékról, de újabban megint van egy csapatom. Kiöregedett NB II-esek, öregdiákok, péntek délutáni örömkosárlabda. Van egy volt NB I-es játékosunk is, a legszebb játékot játsza, amit valaha is láttam. Bal bedobóban nyomja. Öröm nézni.

Én jobb vagyok, mint valaha. A régi mezem sajnos kicsi és foszlott már, de most is őrzöm, és van egy döbbenetes magasszárú, új Converse-em.

Jóval határozottabb lettem. Tanultam egy-két új trükköt, a mai napig jól védekezek, a hosszú pattintott átadásaim még most is élményszámba mennek, a dobócselemre pedig még egy lovasszobor is elszállna. És ha a tempónál már nem is ugrok mindig fel, (krónikus bokaszalag gyengeségben szenvedek, mint minden öreg játékos, de a fásli még segít), kétségtelen, hogy dobásaim elérték a maximális kidolgozottságot.

Még mindig gyakran ottmaradok az üres teremben, egyedül, rám hül a félcombig érő sűrű póló, csak a labda pattog, súrolja az ujjbegyemet, a pattogás visszhangzik a teremben, néha megcsikordul a cipőm: csiszolom a tempómat, szárazon tartom a Kanetti-cselt. Tökéletesedésben nincsen határ. És ha jobb napokon összejön három egymást követő, csont nélküli középtávolsági dobás, akkor nyugodt és emelkedett lélekkel távozom.

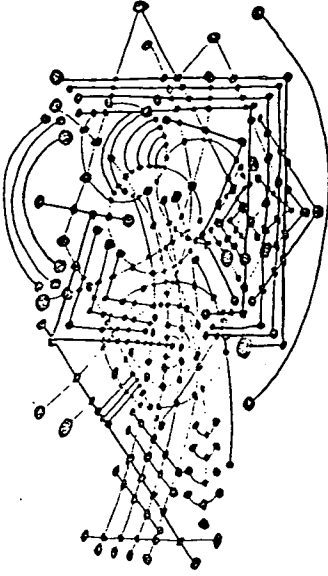
Néha elszomorít, hogy ennél jobb már sohasem leszek. Vagy talán inkább az, hogy már olyan nagyon nincs is rá szükség, hogy ennél sokkal jobb legyek. De nemrég, a születésnapomra, kaptam a feleségemtől egy új labdát. Szép, gerezdenként színezett labda. Dobás után, ha jól csinálom, látni lehet, ahogy a levegőben repülve, mint egy kis színes bolygó, nyugodt ívét járva, lassan, nagyon lassan, visszafelé pörög.

Lantos Edit

Bújócska

Sz.-nek

Kedves gyerekek!

A következő oldalakon egy kis kivágós játék következik.

Vegyetek a kezetekbe egy ollót, és nyírjátok szét a papírt ott, ahol ezt:

találjátok. / Az ügyesebbek késsel, vagy szikével is dolgozhatnak. Ők azonban vigyázzanak, hogy ne szúrják el az egészségét./

Összehajtani a papírt a szaggatott vonalnál lehet. — — —

 Ez jelenti azt, hogy az előző oldalra kell ráhajtani.

Jó szórakozást!

I. e. az önéletrajzzal

1900,

én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,

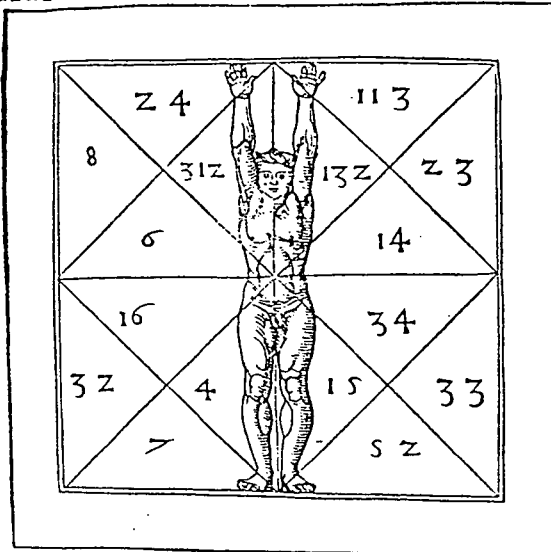
én, én, én, én, én, én,

én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,

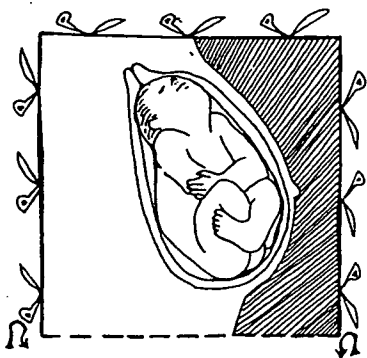
én,

én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én, én, én, én, én, én, én,
én, én, én, én, én,

halál

Szól a kakasunk, az a nagy tarajú,
gyere ki a hóra, kukuríkú!
Egy szóra kint vagyok.

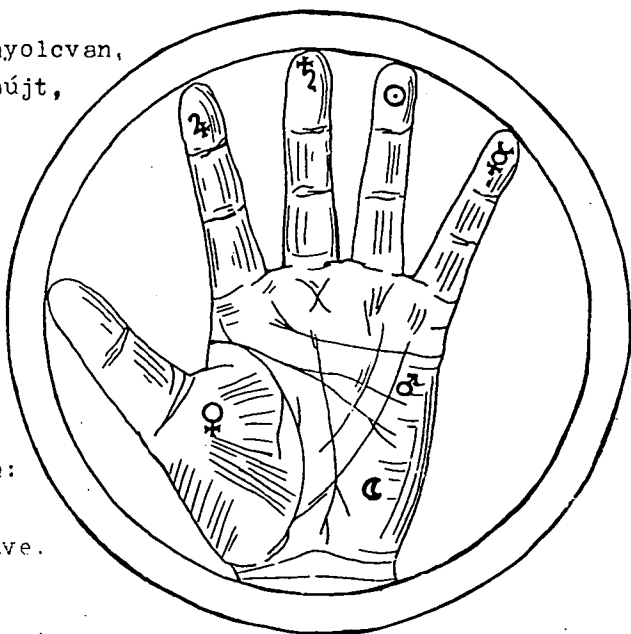

Ketten játszottunk akkor a temetőben.
Ő nekidől a sírnak, és hangosan szá-
molt:

- Tíz, húsz, harminc, negyven, ötven..
Futottam, ahogy a lábam bírta.

Akkor találkoztam először vele. A ren-
getegen túlról jöhetett, de ezt sosem
mondta. Sosem beszélt, ahogy soha nem
is láttam. Egyszerűen csak tudni lehet,
hogyan ott van, egy megroghatatlan érintésből, abból, hogy a
szemem kitisztul, s egy látvány attól fogva elkísér. Megro-
gta a karomat, és lehúzott a sír mellé. Én meg lebuktam, és
meglapultam. De az érintésétől rényes lett minden, a fölém
masasodó fű és a virágok. Egyet azóta is tisztán látok. Fer-
sze, ezt csinálta velem. Megjelenik, körbenéz - keres - meg-
vagyok-e? Aztán amikor meglát, enged tovább játszani.

- ..hatvan, hetven, nyolcvan,
kilencven, száz! Aki bújt,
aki nem, megyek!
Húzó magam össze,
egyre kisebbre, félni
kezdek, hogy meglát,
de már késő. Futni
kezdünk mind a ket-
ten, hogy előbb ér-
jünk a sírhoz.
Inkább bújhassunk,
minthogy humni kelljen:
becsukott, eltakart
szemmel egy sírnak dőlve.

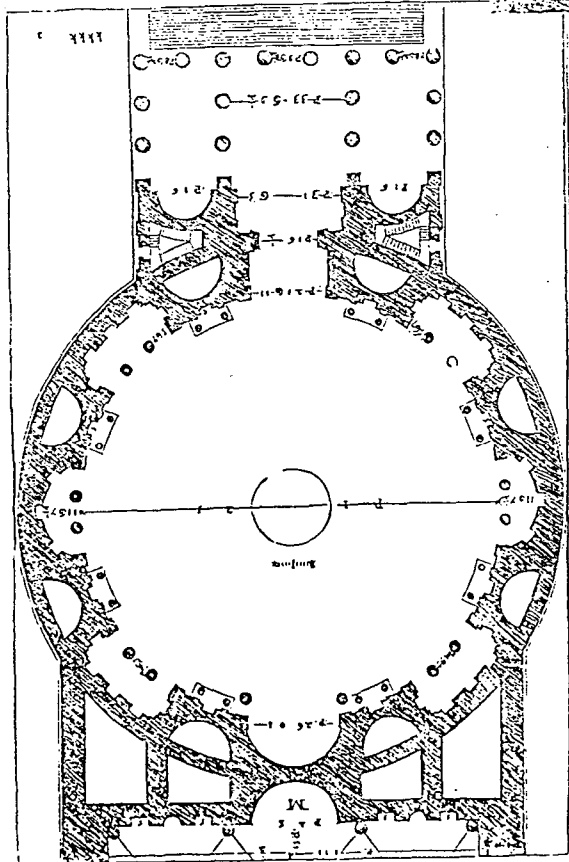
- Ipi-apacs egy, kettő, három! Te vagy a hunyó!
Ő győzött. Most én humok.

- Tíz, húsz, harminc, negyven, ötven, hatvan, hetven, nyolcvan,
kilencven, száz forintnak ötven a fele. Nem, nem ez az. Ujra.

Tíz,
tiszta víz. Sötét van, csak a
hátamat süti a Nap.

húsz,
Bárhová nézek, a kő, a károm,
a szemhéjam alatt sötét van.
Egyedül vagyok, nem látok.
Minden elbűjlik előlem, csak
a sötét nem.

Félnék, ha nem érezném a Napot.

Szél jön és felhő és
" ne félj, szeretlek " .
A sötétség elnyel.

Már nem félek.
A Nap csak felhők mögött
van, a virágok virágok,
a sírok sírok mögött.
Minden minden mögött
van.

Megvagy.

- harminc, negyven,
ötven, hatvan, hetven,
nyolcvan, kilencven,
száz.
Aki bűjt, aki nem
megyek.

Plugor Magor

Iálesz története

Ez volt az ő neve: I.L.Sz. Három is volt. De ezek közül egyiket sem szerette: sem mondani, sem olvasni. Így rövidítve gondolt hát magára legszívesebben: én vagyok Iálesz, olyan mint mások. Volt, ha volt ugyan egy-két szerelmem, jónak vélt gyermekkorom és utazások. Ezekről nagyon hosszan beszélt; kipirult, élénken hadonászott vékony karjaival, azután, ha elhallgatott, csodálkozott magán: igen, így volt. Iálesz is azt érezte, hogy voltak életében szép napok. Istenem! sóhajtott. De hiszen ezt meg kellene osztanom valakivel! Vett ezért egy lovat. Vajon milyen nevet adjon neki, hogyha a sajátja is ennyi gondot okozott. Rakosgatta fejében a betűket, s rájött, hogy ilyenkor milyen szűk az ábécé, mint esős napokon a szobák. Nem tetszett neki semmi. Olyan nevet sem akart választani, mint Ráró vagy ráróhoz hasonlót. Aztán egyszer fordítva rakta saját nevének betűit: Megvan! esz-el-i: Szeli! Szalad, széllel szeli, vágva vágat füvek szálán! Hát van végre neve: Iálesz lova legyen Szeli. Ezt tudván jó volt, Iálesz aludt az ágyán, Szeli pedig a lábán.

Így nőtt fel ez a szeliló. Hallgatta gazdája utazós meséit, és mindig nyugodt volt, habár nagyon szeretett volna, emberré lenni, mert csak ennyiből állt a társasága. Rendesen, valóságosan nem remegtek soha inai, még katonazenekart sem hallott. Legyek nem zavarhatták, állt a szoba közepén, valamelyik sarokhoz közelebb, vagy bólintott, hogy titokban nézhesse pihent, pompás lábszárait, helyesen megkopó patáit, és néha dobbantott: így adott jelt, hogy túl feszült a mostani csend: gyere velem Iálesz, nézd meg a meccset, és akkor majd mesélhetsz rólam. Mindketten tántoríthatatlanok voltak, s most már Szeli erősebben dobbantott: miért vagy ekkora lóbánatban, s igazított közben a farán, mintha tudatában lenne a lósors lehetőségeinek. Könnyű neked, gondolta Iálesz, most indulsz a partira. Szeli még rágott egy kicsit, hogy hersegen

puha szája, mintha szólna valamit, de elfogyott ez is, mert a falat utolsó volt. Elindult könnyösen, hogy kísétáljon a pályára. Nehézkesen ment a betonból öntött lépcsőkön, bizonytalan járása még sokáig visszahallatszott. Az ablak alatt dühösen vagy inkább ingerületen nyerített, Iálesz azonban befogta fülét.

Már ígérkezett a meccs. Sokan voltak széles vállú férfiak, kalapos asszonyok és ezek kicsinyei. Valamennyien élénken beszéltek, fogadásokat kötöttek, mert erre készültek napok óta. Néhányan ezt új ruhával jelezték, mások hétköznapi, fakó arccal gyűjtötták meg a legdrágább szivarokat, de az első slukktól mégis megszedültek; távoli ismerőseiket faggatták, mert a konok rábeszélésre azok végül eljöttek. Voltak ezért új és ismeretlen arcok is, sok váratlan találkozás. Két öregebb néző úgy tűnt egymásnak ront, azonnal baj lesz, de végül kiderült, ez üdvözlés, amiben már régen volt részük. A másik táborban, igaz ez nem is volt tábor, mert ők kevesebben voltak, a lovak álltak, fényes szőrben, csikóiknak méltatva a lóság előnyeit, amelyet az emberek felismertek és félreismertek. Ezekről szól a ló tudomány, a lógosz könyvei.

Szeli az öltözőből azonnal a pályára lépett. Sokan fütyölték, nevettek együgyűségén, és a hangzavarban, a lovak biztató nyerítése is egybeolvadt a gúnyos kacagásokkal, bezzeg ellenfelét, a legjobban teniszező embert mennyire megtapsolták! Nem is lehetett elviselni a nagy felfordulást, és a bíró rövid bemelegítés után jelt adott a játék megkezdésére. Ahogyan Szeli teniszezett, abban semmi lóság nem volt. Bemérte az alapvonalat, s a labdát tette, helyezte, pörgette, mikor mi volt a leghelyesebb.

Ezeket a röptéket a szembenálló ember el sem érthette, hosszú testét sem tudta kijátsszani, már leizzadt és elcsigázott, azt is hallottam, hogy a nők mind kevésbé biztatják, ezért felkiáltott, úgy, ahogyan a nyílt legelőn szokás: iszonyú ló! hintőtlan szekérhez szabott mezei négy lábú, összetörted patáival a gyönyörű tornacipőnek éppen-kiváló burkolatot; és hasonló, erős karmozdulatokkal a bíróhoz ment, aki úgy gondolkodott, hogy a követelésnek helyet kell adni, ezért félbeszakította a legiramosabb mérkőzést. A vesztes a ló lett. Ballaghatok, gondolta, és ezt nyomban el is kezdte. Úgy érezte, most ő a legszomorúbb: futkosott, erős és szép izmait megfeszültek, remegett egész teste, minthe csatába menne, és mindez hiába, még Iálesz sem láthatta.

Zsebes az Isten, hörögte, nagyon képzett zsebes. Egymásután visszalopta erős csontú, nagytestű állatait. A lovakat, a bölényeket, medvéket, minden dicsét, amiért a lovak is dicsérték, visszaveszi. És így lassan eljött tompa fejjel, már nem vetette farát, nem koppantott és nem is haragudott. Inkább gyere, szaladjunk, mondta, és Iáleszt a hátára vette. Kimentek a pályák mellett, s a kerékpárúton már ügetésbe is fogott Szeli, amikor hirtelen jött egy forgó fénysugár, megemelte a lovat, s betette őket az Isten zsebébe. Nagyon megijedtek, mert volt köndörkakas, hatlábú kutya, dinoszaurusz tripedita és jégzarvas, egy egész sötét álltkert gyűlt ott össze. Előbb a kisebbek jöttek, megették Iálesz ujjait, a félcipőjét, de a könyökével már nem tudtak elbánni, mígnem jöttek a nagyobbak, és fölfalták egészen. A könyökét, az állát, fejét, püspökfalatját, a heréit és még más valamit, ha ugyan maradt. Utána megemésztették, majd barnásan, kásásan, guggolva, de végül Iáleszt és a lovat is kinyomták. Akkor Isten érezte zsebének szagát, és arra gondolt, hogy el van rontva az egész zsebelés, nem is érdemes folytatni. De nekik már utólagos volt ez az isteni gondolat. Szeli teniszezni szeretett volna, vagy vágatni fűvek szálán, hogy végre mesélhessen Iálesz a katonazenekarról. Most már késő volt, a tenispályára is fölhúzták az új burkolatot.

(Iálesz született 1958-ban, vízöntő jegyében, élt 34 évet, Szeli pedig 1972-ben. Utódaik nem voltak, ennyi az emlékük.)

Kovács Zoltán

A befejezetlen randevű

Amikor, azt hiszem jogosan, elköltöztem onnan
s a szemembe néztem az új fürdőszobában
Csak állni, a kézben tartott szivacsból csöpög a víz
a meztelen lábfejre, a tanármó megint szandálban tartja
az órát s óvatlanul közel merészkedett
Sem lehellet, sem a számokkal szembeni indokolatlan viszolygás
nem tarthatja vissza a katasztrófától a súlyban tökéletesen
megegyező két testet
Nekem miért nem játszik a kezemre senki - kérdezte
évekre rá a fogadóban, amelynek kegyeletből meghagyták régi
padjait és asztalait, gondosan a földbe csavarozva
Azért - feleltem, miután nem tudtalak legyűzni
mert a tenyered, a tenyered túl légies, túl
áttetsző a kézfogóhoz
S költöztem tovább, a másik fürdőszobába, amelynek méretei
majd kibökik a szemem, keményfedeles füzetemet
mezítelen térdemre fektettem, leengedett nadrágom a sekély
vízben hullámozott, itt csak hideg víz van és ha nem jó hát
állhat tovább - figyelmeztettem magam jó előre, dehát
mi használ egy ilyen megrögzött helyszín ellen, ha nem az
a kitartás, amellyel ragaszkodunk hozzá
Akkor majd - mondta, elharapva az utolsó szót és
távozott, meghagyva nekem az értelmezés szabadságát, amit

én mindig is leszartam és akkor különösen ez volt
a véleményem a mondatok sokféle értelméről, és főleg
azokéről, amiket nem hallottam vagy el sem hangzottak
„Ragaszkodom az elhangzott szavakhoz, ha a beszédet
hűségnek nevezzük és engem őszintének, a gyomor tájékán”
és ettől kezdve minden sor csak az helyett a bizonyos másik
helyett állt, dehát a lényeg hogy kiment végre
én pedig a folyosón állva a sötétbe vesző hát után
kiáltottam legalább ezer befejezését utolsó mondatának
Mondjuk visszafordulsz, üvöltve, hogy - lesz néhány szavam!
bár tudom, hogy ezt soha nem teszed, de ha mégis,
magadból kikelve közeledsz, fejedben bukósisak, kezekben
csillogó halál

És este lett, az üres folyosón csendesen mostam le
testedet, de előtte még az ajtóig kellett hogy vonszoljalak mert
a zuhany csöve bár jól hajlik de nem elég hosszú az alapos
fejmosáshoz, s még így is kényeskedőnek tűnhettem a leselkedő
szomszéd számára, aki csak az ügyefogyott zuhanyrózsát
láthatta kibújni a fürdőből mely lakásomul szolgál
Nem jöttél volna vissza, ha nem éreztél volna magad
felelősnek, hogy napok óta féllábon állok a vastag
fehér hab közepén, finom, könnyűnek tetsző
környezetemben, jól felfogott magánérdekédként
Csak a szomszéd kaputelefonja csörrent, egyszer, kétszer,
háromszor, aztán beszélni kezdte a kagylóba, jól hallottam
ahogy felakasztottam a zuhanyt és beleültem az előzőleg
kitisztított kádba, a párás tükörrel szemközt
összes holmim pedig a lehajtott vécéfedélen összecsomagolva
várta a következő otthont
S egymás szemében megláttuk egymás szemét s benne a másikat
kitüntetett pillanat de én gyorsan elfordítottam a fejem

te úgy hagytad a sajátodat és észrevétlen felkapcsoltad
a vízálló svejci rádiót melyből dőlt a kacagás
kétségbeesett nevetés aminek közepén azóta ott kell
hogy üljél, a hab altat és te beszélsz a telefonba
vagy jössz visszafelé, az élet van itt - kezdenéd
ha hagynám

Szappan csúszkál a két hideg test közt, a hullámzó
has feldobja a köldökön túlra, a melleknél gellert kap
és leszánkázik a merev férfiszervig, ott egy ideig
morzsaként billeg majd a habba szédül, beleveszik a gőzbe
eltömítve a lefolyót, a testek hőmérséklete pedig kiegyenlítődik
a fürdőszoba párájának szívmelegségével

de Luxe

Mikor Arany János első ősz hajszálai
a borbélyolló nyomán a lakkozott
asztalkára hulltak, a fodrász így szólt:
„úgy látszik, valami mégis van, mint
megfogható időtlenség, kipukkadt légballon
az ünnepélyről” s itt önkéntelen
felsértette a nyak és az áll közti
helyen a bőrt, „valamint saját
magam leszek kérdéses, aki tartja
a borotvakést s önnek itt beszél”
és tovább is folytatta volna, de a
sima bőr véget vetett mondókájának
és távozott.

az őszike

„néma jel” írja Arany a sírkőre rótt személynévről
hullarablók, gázok meg mérges bogarak
kilopták a testet a (végre?) holt betű alól
de a dolog nem ilyen együgyű

„gyakorlatilag mindent érintettem, amit ismerni akartam”
adja el a sírásó a koponyát egy fiatal orvostanhallgatónak
cserébe a majdani fogász csókot ad (nyelvest!)
sírásónk a nedves hantok közé rohan

„gyakorlatilag kiszámíthatatlan az erekcióm” jegyzi meg
a fiatal alhadnagy egy éjszakai diverzió alkalmával
a veszteség (természetesen) 50%-os, ahogy később
egy jelenléti ív is ekkora érdekeltséget mutat

„néma jel” írja le végül Arany otthon
egy ajándékba kapott kőre (amelyből később
a posztumusz-kötet címlapja készül) és vagy
két hétig tart, mire a két szót kivési

Neményi Zsolt

A zöld agyhegedű

Amint odaállna az ablak tövébe,
harminc méter színezüst köd,
puha és feltapad a betonfalakra, alattunk
ez a puha mélység, ó ez a rettenetes
puhaság és felrepül, belevész,
bele, a párkány közeléből, de lehetett akár
távolabbról is, éppenhogy csak közömbösen
beállítva a rugódzó deszkát, a palánkfalon,
betonpalánkon átrepülve, ezzel a zöld hegedűagggyal,
blazírt pofával, evvel gabalyodik
a mikroszkópikus vizcseppcskékbe.
Ott aztán lefékez, mintha a föld
felett katapultálna, persze, hiszen nem ismeri
ezt a borzalmas krapplakk-színt,
terjeszkedését a húsnak, csontoknak,
miközben korcsolyázik a falakon lefelé
(vidáman nézhet így ki)
az illesztésekbe kapaszkodva,
kissé szeles esőben, párologó, kis félelem.

Vidáman nézhetek így ki,
amint a pavilonig megteszem az utat,

lépkedek körbe-körbe,
az összes kisebb fűcsomó a zsebeimben,
és keresztbe-kasul a park bokrain, mert ott vannak
a legszebb sárgászöld csomók, és csodálatosak,
mint a zöld agyhegedű (hogy a biztonság kedvéért
legalább a színedhez hasonlítsak),
erre a holdkóros, göbolyókkal teli hangra,
a függőleges eltekert kis snájdig bozótosra,
ahol sötétedésig téphető a fű,
a későbbiekben akár a barka,
puha, pamacsos pöszmet,
szépen téphető, mint valami napszítta semmi
a kissé szeles esőben.
Párolgó kis félelem,

és a gyér hajzat, hogy dehogyis akarok
hasonlítani, se könnyen, se nehezen,
s egyáltalán, működik-e ez a gőzös dűne
ott bent a ropogó anyagokkal,
működik-e a sárgászöld agyhegedű?
Különleges ez a kaland, hogy megérint
egy kaszkadőr, megérint a selyemkesztyűjével,
mint bárki, ha hátrálni van kedve,
mindinkább tómondatokban, mint ahogyan festeni lehet,
szerkeszteni, elaggott kis jeleneteket,
amint beáll a beszéd egy alagútra,
beáll a befelé lopakodó,
párolgó kis félelemre.

Erdei szonett

Kukcissz lebeg a nyakadon... két fehér-
szonett nyelvtechnikája, és kutyák
nyaldosnak, amint kiszállsz a szintaxisból,
s elnehezül a levegő körülötted.

Mondod: szinesség és változat;
körömmel kapaszkodsz az ezüstösen
bomló gerinc jégedény-
döbbenetébe. A szavakat lehet

zizzenteni, hozzá gombkőszörülni,
keresztül tehát a Hét Időn, idegcsapágyon,
a tiszta, a spiri-médiumhoz.

És ujjonganak az erdő fáí, mikor
az ibse lassan becsukja maga mögött
az ajtót, puhanásra csenderülve.

Walter F Starbuck, sliep a boston eméke
kíséni - ismét tírni könyv nélkül

Deák Botond

A költő és az anya

(Terméketlen fügefafa)

„Mert éppen úgy van ez, mint az ember”*, aki költő éppen, és hazaér, izzad a keze, és vesztett; a költő elvetemedett ember, aki hosszan maszturbál, és szépen maszturbál, de nem élvez el, mert nyílt parancs van, és gyónnia van, és beszakad a gyónószék, ahogy a „drága” eltekint a bocsánattól, mert megérti a költőt.

„Reggel pedig a városba visszajövén, megéhezek.”Mt;21;18

A költő sokáig állt az oltár előtt, békét szagolt az isteni szagokban, és úgy érezte, lenyelte Krisztus testét is, csak egy fontos betegsége volt a költőnek, hogy félt Jézus testétől, ami szerinte elmulasztott gyönyör, mint fúlva halni. Ezen sokat gondolkozott, és szerette az üres, megrongált szent helyeket.

- az én fiam költő, legalábbis olyasmí, nagyon fél a haláltól azt hiszem, két hete fönt voltam éjszaka, mikor ő már rég aludt, nem emlékszem ugyan pontosan soha sem mire, de szerettem az álmait, vagyis azt, hogy fél, mikor alszik; mindig együtt kávézunk, és egyszer elmesélte, hogy neki a Bibliából a „Példázat a fügefáról”, ez tetszik a legjobban. Nem azt mondom, hogy félek a fiamtól, de nagyon kell vigyáznom vele, mert ő az egyetlen fiam, aki segíthet még rajtam, hogy ne legyek teljesen elhagyatott, olyan ember, aki intézetbe kerül, de erre nem is merek gondolni, meg igazából panasgom sem lehet rá, mert meggyőzőm minden rossznak a jó oldaláról. Szeretjük egymást, én pedig különösen szeretem őt, de bújkál bennem a KISÖRDÖG.-

„És meglátva egy fügefát az út mellett, oda méne hozzá, és nem találta azon semmit, hanem csak levelet; és monda annak: Gyümölcs te rajtad ezután soha örökké ne teremjen. És a fügefafa elszáradta.”Mt;21;19

* Mt;25;14

A költő megremegett a templomban, és fújt egy-egy imát a hónaalja alá, aztán kifutott az utcára, kért egy pontos időt, ami majdnem a pontos idő volt, és sokáig állt ott, ahol nem is arról van szó, hogy nem kéne, de jobb lenne, ha nem, mégis ott állt, ahol az anyja nem szívesen... - engedélyezek magamnak egy staubot, úgysem hívom fel az aluljáróból, átmegek a másikba, ahol nem futhatunk össze, ahol fölösleges előre nézegetlődni, mert ennek hordószepe van, úgy is legurul a mozgólépcsőn, **NE FÉLJENEK TŐLEM, EZ NEM BŐRBAJ**, ezt az anyámtól kaptam!

- mikor a fiamat szültem, szóval akkor még a férjem is segített, nem élt velem, de segített legalább, nem is ez a fontos, csak az, hogy a fiam keveset szenvedjen, szépeket írjon, jövője legyen. Mert ő író, aki átlátja a világ eseményeit, múltkor is sokat kerestem egy fényképet, egy olyan sima fényképet arról, hogy mi a félelem, mi az, hogy Jézus, ezen biztosan mindenki tudja, az van, hogy félünk Attól, mert elmondani nem bírjuk.

„És látván ezt a tanítványok, elcsodálkoznak, mondván: Hogyan száradt el a fügefa oly hirtelen?” Mt;21;20

- sajnos a világ kitalál sokmindent, az utakra köveket, a szemekbe lencséket, az arcokba anyákat, verseket, riasztó dalokat, mert nem akar vakságban élni, csak ezt tudja, erre képes, követ a kőre rakni, és szeretni vadászpuskát, és gazellát, kisjézust meg az őszet, dehát egyre megy, olyan jól megy nekem is minden, amíg eszembe jut valami, nem értem, de küzdök érte, látványosan, zsebredugott kézzel, úgy gondolom elememben vagyok, ez az elemem, egy zsebtelep, ahogy rohannak az elemek, nekem egy zsebtelep... - a költő ott állt a „másik” aluljáróban, ott állt a kilyukasztott jegyeken, minden jegyen három lyuk variálva, egy útvonal, egy szisztéma, és eldobódik, állnak rajta a költők, meg nemköltők, a három lyukon, a három sötét és ötletgazdag lyukon, aztán csak lesz már valami. -

- nagyon sokat szenvedtem az életben, de még annál is többet, sokat kivett belőlem az élet, dehát most már nincs jövő, vagy a múlt az, ahogy emlékezem rá, mert ez marad az ilyenfajta embereknek, mint én, aki nem talál már semmit a lakásában, a saját lakásában!, igazából minden megvan; konyhában csukott szemmel is, meg amennyit ott vagyok, alig eszem valamit, nem kívánom, így van ez már ilyenkor, csak hát az nincs

meg, ami a legjobban kellene, a fényképek, a kis naptárim, a levelek, a régi dolgok, amik, ha megtalálom őket, már nem is, de nem találok meg, és nem tudom mi a jobb, a saját lakásomban!, mi a jó itt, amit nem találok mindig az a jó, aztán ledőlök délután, és este, de nem alszom, csak fekszem, nem álmodom; nem látom, de álmodom, de alszom, valamit mindig.

„Jézus pedig felelvén, monda nékik: Bizony mondom néktek, ha van hitetek és nem kételkedtek, nemcsak azt cselekszitek, a mi e fűgefán esett, hanem ha azt mondjátok e hegynek: Kelj fel és zuhanj a tengerbe, az is meglészen;” Mt;21;21

- mert gondolkodik a sál a nyakamban, körbe van kétszer is tekerve, alaposan, és gondolkodik, nekem nem jut eszembe semmi, de anyám sála az gondolkodik!, ezt jól kitálta, mindig megigazítja rajtam, hozzányúlni nem merek, csak a szélben bizhatom, a sál vége rojtos, ott gondolkodik a leginkább, aura van körülötte, mit állok itt semmiért, elég ebből! - a költő elindul föl a széles lépcsőn, ami nem is széles, emberi folyosó, aztán járda sokáig, sarok, és járda tovább, padka és csatorna, zöld aztán piros, gyalog nincs zöldhullám, csak az autóknak van, mert gyalog megáll, és néz oda, aztán a továbbmenés, a menés mégtovább, végre az ismerős tér, ugyanaz a tél. - itt vagyok -

- fölteszem a kávé, hátha ma hazaér, csak így esik jól, ha együtt, csupasz ez a konyha nagyon csupasz, ő nem itthon eszik már évek óta, pedig mondom neki, hogy igazán, de nincs mit tenni, ez a kávéfőző is már vele egyidős, sokat megélt már, néha fölrobban, néha beszorul, akkor várnom kell mindig, hogy hazajöjjön, és lecsavarja, nekem ugyan „szivverésem” van tőle, de soha sem mondom meg neki, mert akkor ez is elmarad, ahogy elmaradt már minden, még egy új sálát sem lehet neki kötni, pedig a régi már teljesen rojtos, néha még a kulcsmásolásra, meg villanykörte vásárlásra meg lehet kérni, de másra nem, igaz más már nincs is; nincs semmi, ami kéne már.-

„És másnap, mikor Bethániából kimentek vala, megéhezék.” Mk;11;12

- deresek az átlótt szivek is a padokon, felfelé tudok nézni, felfelé még, és végig a szét-dobált bérházakon, téli álom, kávészag, már befejezték a betakarítást; ezen a téren és más téren is mi minden történt!, ahogy a Lacikát, a harmadikról állonvágta a hinta, és kiköpte a nyelvét, az volt az igazi! - és a költő hangosan hahotázni kezdett, és csapkod-

ta a térdét, de nem figyelt fel erre sem senki, csak a halott leszerelt hintaálvány, az korrodált csupán csöndesen - de a Lacika megtanult újra beszélni, én pedig még egy sort sem írtam le, csak anyámnak beszéltem egyszer a költőkről, de neki lehet ám beszélni, azóta hiszi rólam, amit hisz, ő ebbe, de nekem ki sem nőtt a nyelvem, nem-hogy kiköptem volna, napokon keresztül nem szólok senkihez, csak ülök, alszom, fádom, meg ilyenek -

- a hamutartót oda, ahol a hamutartó ilyenkor... a vajaskenyeret ma lekvárral, tegnap parizzerrel, és nem, még mindig nincs itt, nincs mit tenni; végig, egész életemen át gondolkoztam, munkám sem volt megterhelő, így nem volt más, mint az elejétől a végéig, és keresztül, és újra, a mindennapokat pedig gépiesen, csak látszat, semmi kirívó, meg miből, nem is volt igény rá, félttem mindig az igényeimtől, de nem is szoktam rá semmire, dehát teljesen fölösleges volt, árnyékság, a test árnyékban volt végig, a szobám pedig szürkelyuk, a szemem pedig kék, a remény színe, és van valami időbeli győzelmem, amit én magam sem értek, de minden tovább tartott, mint ameddig, és sok lett mára; az idő, idő lett végre, annyi amennyi, és így teljes -

„És meglátván messziről egy fügefát, a mely leveles vala, odaméne, ha talán találna rajta valamit: de odaérvén ahhoz, levélnél egyebet semmit sem találá; mert nem vala a fügeérésnek ideje.” Mk;11;13

- fogalmam sincs a költészetről, valami szétlapított feszület, dehát... nem lehet abba-hagyni, mert hiszik rólam, de halálugrás lenne egy sort is leírni, kijutni, vagyis szabadulni ebből és mellénnyel mutatni anyának, hogy tényleg nézdcsak!, és nézné, és értené, avagy nem, és hol lenne a hit már?- ahogy ezt kigondolta meg is nyugodott, talán mégis hazamegy a kávéra... megborzongott a gondolattól, olyan hihetetlen, hogy tudnak egymásról mindent, az összes mozdulatot, amit már tenni sem mernek- a hitem a padban, hogy ezt elhagyni veszélyesebb, a fonott kopasz fákat, amik ugyan nem teljese- sen, de az igazságot, a menekülést, az örült-boldog nincstelenséget takarják.-

- valamivel elfoglalni magam, de miért megyek vissza akkor a konyhába, ahol semmi sincs, csak a rózsaszín csészék, mert körbejárom a lakást újra, az ablakokkal, a fűgönyökkel, és elveszek, mert a fiam nem kerül elő, és tényleg egyszerűen ágyrajáró már, minek is itt lakik akkor, látom, ahogy reggel mosdik, és mosolyog örül az új nap-

nak, és estére meggyötört lesz, szétesett, lázasképű, s mintha örökké bennemaradna valami, a kilincsek is nyitnak, zárnak, megyek vonulok, ki a folyosóra, egyszer pontosan akkor néztem ki mikor kibújt a sötét lépcsőházból, én úgy csináltam, mintha épp csak a lábtörlőt, és jött felém, mintha nem is ide jönne, és olyan mosoly volt az arcán, hogy azt hittem őlt már, vagy most fog -

„Akkor felelvén Jézus, monda a fügefának: Soha ne egyék rólad gyümölcsöt senki. És hallák az ő tanítványai.” Mk;11;14

- megkapom a padot, a múrvát, ülni; állni kapok, hogy ne mindig feküdjek valahol, nem tudom mást kaphatok-e, és más mit kap, de én ezt találtam ki magamnak, és nem érdekel mit adtak volna, úgy, ahogy a Lacika nyelve, meg az álla a harmadikról, ami azóta is úgy néz ki, mintha kettőt mosolyogna egyszerre, dehát családot alapított, tapadtak rá a nők, mert sexepil, a padon is sexepil, egy működő kuki a hozzávaló herékkel - a költő, így ülni tudott igazán, és megázni, meg rágyújtani ötlet nélkül, sebek nélkül, hagyni az időt telni, hogy aztán ne legyen más csak az ijedség, és mély nyugalom, megérkezett végre.

- tavaly karácsonykor eljött velem a templomba, de milyen áron!, már délután eltűnt, és díszítettem egyedül a kis műfenyőt, aztán öt órakor beállított egy üveg pálinkával, nem, akkor még nem volt részeg, és intézkedni kezdett, azt hajtogatta: mi lesz már!, mikor jön meg a kisjézus?, és a halból sem evett, pedig jól sikerült, és nézte, ahogy megeszem amennyit bírok, aztán pedig elaludt, de fölkeltem tizenegykor, hogy menjünk a misére, és jött, és megitta a maradék pálinkát, és ordított a templomban, hogy megjött-e már a kisjézus, és nem vártam meg a mise végét, mert kitudszkolták közben, én hoztam haza, de olyan szépeket mondott!, hogy fél, hogy túlságosan szeretjük mi egymást, beszélt a sirályokról, akik elvesztek a hóban, csak a csőrük maradt meg narancssárgán, és úgy hívják őket azóta is, hogy tihanyi sirálycsőrök, és ült a földön a parkban, én pedig szemben vele a padon, és mesélt az ő világáról, és sírtam végig, és egész éjszaka, mert más nyelven beszélt, mint az emberek, de nem értettem, de értettem-

„Reggel pedig, a mikor mellette menének el, látják vala, hogy a fügefafa gyökerestől kiszáradott.” Mk;11;20

- lement a nap, a nap, ami fel sem kelt, és menni kell innen már a nap „fénypontja” felé, el a padtól, tovább a járdán, ereszcatornák érintésével, mégtovább át a kereszteződéseken, és öröm, hogy van hova, mert volt, mikor ezt sem éreztem, csak az irány volt, meg a nap „fénypontja”, édes remény dől belőlem, de megtorpanok, tapadok a falhoz, mint egy dombormű, ahogy szakad ki a testemből a melegnek az érintése, a számról a szokott szép szó, de üti a taktust a szívem, és kontráz rá a lélegzet, hogy van miért még, és tovább, legalább addig sarokig-

- elfogyott a türelmem, megiszom az övét is, úgyis csak frissen issza meg, vissza a kanalak, vissza a poharak, nem szenvedek, nem pihenek le, nem mutatom kívülről, azt, hogy egyre többször nincs meg, amire egész nap várok, vagy egész életemben, de a függöny zöld maradt, én is lapozok valami képeslapot, bepréselt képek szájjáras emberekről, ahogy én, ki az utcára nézek, de ordítanék, aztán vissza a fürdőbe, hogy mégse büdös szájjal várjam, aztán papucsból ki papucsba be, hogy lássa már kész vagyok, és késő van, rátapadni az ablakra, kifelé, ahol ő lehet még vagy már, mégjobban a sarok felé, ennél jobban nem lehet-

„És Péter visszaemlékezvén, monda néki: Mester nézd, a fügefafa, a melyet megátkoztál, kiszáradott.” Mk;11;21

- szüntelenül a szememmel, oda, mert ott van a nap „fénypontja”, ahogy az év ünnepe; készek a galambok az útra, sokat fejlődtek, és a lábukra lehet kötni az üzenetet, és megérti biztos anyám is, hogy nem lehet elengedni őket üres kézzel, mert nem lehet, és az ereszcatorna, amin csobog végig a víz, hűsít, rá a betonra, amin állok, és nem akarok felfedezni semmit, a NYELVEK, a Lacika nyelve, hogy rájönni korán, hogy anya áll ott a függöny mögött a sötétben -fázott, ahogy csak költő tud fázni az utálattól, hogy a saját ANYJÁTÓL KAPOTT BŐRBAJ nem is az, hanem valami csodálatos képesség, hogy a combok nem nyílnak szét, a szemek nem nyílnak ki, de megtörténik-

- ahogy az emberek tudnak menni valahova, az én fiam pedig már nem fog soha megjönni, csak a lepedékes szenteltvíz marad, ami a homlokra kerül, ahogy ő is nevezve lett valaminek, aztán csorog végig, bele a szemgödrökbe, majd ki onnan, nem

érezem már a papucsot a lábamon, nem a ruhát rajtam, csak lelkemben a suta csoszogást, ahogy nem jön, hanem távolodik, most már kulcsra zárom az ajtót, és benn hagyom a zárban; csöngessen, ha be akar jönni, figyeljen rám, főzön kávét hozza be, mérje meg a lázamat, nyomja a fogkrémet a fogkefére, ahogy én neki, ahogy én neki, éljünk tovább-

„És Jézus felelvén, monda nékik: Legyen hitetek Istenben.” Mk;11;22

- mert anyám van ott, ő néz ki, és mégjobban ki, hogy lássa az utcát az utolsó négyzetméterig, hogy tudja biztosra, hogy jövök-e vagy nem, mert jövök, jönnöm kell, de nem, állok itt, és győzni fog bennem valami, majd akkor elindulok, nem akarom ezt magyarázni, de jó ez a csoda szürkelyuk, és nem szakadozik semmi, hiába reménykedik lelke az embernek, mert kutyaszarban állok megint, de nem baj a galambjaim is tojnak, és ordítok mindig az utcán, mint most is, hogy miért győz mindig a szeretet, ami, mint nyál csorog csöppen ki a számon, a veszett számon, mert igenis átmegegyek, és oda anyám lábához-

- nem bírom, ide az asztalhoz, vagy ki a konyhába, nem a Tv-t nem, a rádiót sem, ilyenkor semmit sem lehet, csak az, hogy miért nem biztos benne, hogy följön és lefekszik, és béke lesz végre, mintha szoptatnám, akkor napról napra élünk, és gazdagok voltunk egymásól, most is napról napra élünk, de a szegénységtől, hogy nincs más csak a szakadt szájunk, ami káromol, és nem a csecsemből szopik, hanem idegen gyümölcsökön él, ugyan a szép szája, szép szavakat mesél, de nekem ez nem elég, nekem a biztonság kell, ahogy a sálat a nyakába rakom, és csodálom, így is milyen csupasz, és esendő, és tudom titokban, hogy nem állja a sarat, hanem fekszik benne, és nem tud mivel érvelni, csak idegen nyelven szavakat motyogni, mert fél a jelentésüktől, és azt hiszi nem érti senki, jaj!, édes fiam ölelj át egyszer úgy, ahogy a sárba esel!-

„Mert bizony mondom néktek, ha valaki azt mondja ennek a hegynek: Kelj fel és ugorjál a tengerbe! és szívében nem kételkedik, hanem hiszi, hogy amit mond, megtörténik, meg lesz neki, a mit mondott.” Mk;11;23

Deák Botond

- minden olyan természetes, ahogy az első lépés, úgy a második, aztán a harmadik, és a többi, még negyven méter, aztán csak a lépcsők lesznek tovább, és természetes, ahogy jobbra nézek, többet látok, mint amennyit kéne, és egy „zil” jön gyorsan, még annál is, és elkap oldalról, nincs idő odanézni az ablakra, két fényszóró van; a nap fénypontja; csikóhalak, arcom az üvegen; sokáig az ágyban; mesék; hajak; fésült hajak; ringlispil-ünnepek; tőlem puszit kap, álom-járda; a felszín és alatta; meggyőzni anyát; pénzt kapni; örök rés; puttony; fejni a réten; gól; agyhártyagyulladás; fekete pontok; fekete pontok, láz; testvérek; kandallók; nem látok többet, csak fűgefa és sál;-

- nem térek magamhoz, mostmár nem lehet, két óra van, már többször kimentem és bejöttem, nem látom a holnapot, hogy miért is kéne fölkelni, mosakodni, mennyre félek attól, hogy nem marad velem csak az, hogy „én”, mert ezzel élni nem lehet, ha nem fog már senki hazajönni, akkor mi lesz, és én miért megyek akárhova, ahol nem látják, hogy nincs máshova, de nem is máshova, de nem is mondhatom el nekik, fáj a szívem, most mégjobban, és az ablakból sem látok semmit, tényleg valami van, tudom, hogy már összeestem, tudom, hogy már felállni nem tudok, de feltépem a hálóinget, a melltartót,; zaj; sok zaj; fehér arcok; köcsögök a kredencen; fekete tenger; apám és anyám között fekszem; nem merek hazamenni; gyilkolok; sikítok; megszüلöm; nézem a fényképet; van Isten!; sokat hányok; nem kérek bocsánatot; kaparás; a félelem szülinapja; feketén hoz egy teherautó valamit; fekete pontok; fekete pontok; láz; testvérek; tábortüzek; nem látok többet; csak fűgefa és sál;-

„Azért mondom néktek: A mit könyörgétekben kértek, higgyétek, hogy mindazt megnyeritek, és meglészen nektek.” Mk;11;24

Jancsák Csaba

Gavrilo Princip járomsága

a keserű egér [invokáció]

Ahogy a köröm a húsba mélyed, örvend tetemed a lélegzetnek.

Párhuzamok a mélyben sikítanak.

Állj a térre - térdek, gerincek dalaiból

forrassz, kikapart angyalméhből harapj létet!

Fond az örömet halállá, fuss a gépekkel,

csókolj meg - aludhassunk!

merev test forgása rögzített test körül [in vigilia]

Tudod: télen rövidebbek a nappalok, mint éjszaka.

Reggel. Mosom arcomat.

hétfokú olvasógyakorlat [a sofőrök órájáról]

Láttam egy órát törött másodpercmutatóval.

Futott-zuhant-futott. Futott-zuhant-futott.

S míg a legrövidebb egyenese a körvonal

végtelen pontjainak valamelyikén haladt át,

úgy tűnt: a másodmutató szinkópájának

értelme a nagy-mutató.

Késett.

Spárta csillaga leáldozott [gondolta]

Szörnyű csillagjóslás vette kezdetét.

Már a suttogást sem lehetett hallani,

nemhogy az üvöltést. Így szólt:

- ahol állsz, ott legyen születésed,

ahol alszol, halj meg!

vacsorához kezd [Párizs, Szalon-díj, Siralomház, Munkácsy]

Már a XII. században írtak arról,

hogy mi teszi süketté az egeret

ha észreveszi a rá leső baglyot és tudja,

hogy az percek múlva felfalja.

regülejtem [Éluard-i kísérlet az általános színlelésére]

A lélegzetvételnyi idő a megfulladásra maradt.

Egyező hangalakok ugrottak torkába. Hal.

Regülejtem -mondta és arra a királyfira gondolt,

mely Kínában, réges-régen élt.

gravitációsikoly [az emlékezet tartóssága]

Ha magadra találsz, nincs többé bújócska.

Don Quijote ápol

Az ürességet odabentről elődobn
nem erős rácsokkal körülvé
mint szürke barom-istensé
elolvadna rajta zokni

nincs mit meg nem szokn
nincs mit előkaparha
nem látszó madarakna
persze kell vacsorázn

Látszólag egyedül volné
betűk nélkül csende
legfeljebb villamosszé

húzna a kezedhe
idegileg feszült alakb
szorítható Mennyb

Hankovszky Tamás

A feszültség izzásában élő ember

A paradoxon nem csak költői- retorikai fogás. Ha helyesen és következetesen gondolkodunk, előbb vagy utóbb paradoxonhoz jutunk. Ennek nem az az oka, mintha a világ paradoxon, vagy ahogy precízebben a filozófiában mondják, antinómikus formában létezne, és ezt a létmódját fednénk fel gondolkodásunkkal. A valóság valószínűleg nagyon is logikus, csak „többdimenziósan”, mint a mi logikánk. Az ítélet (a valóságról tett kijelentés), mindig csak a valóság egy aspektusát fogalmazza meg. Nincs olyan ítélet, ami az egész teljességet be tudja fogni.

Am ennél kevesebbre sem vállalkozhatunk a teljesség igényével egy állítással. Még a tényekről sem tudunk objektíven beszélni. Pedig a valóság és a tények még rangjukban sem azonosak. Ezért mondhatta József Attila (az itt használttól eltérő szóhasználattal): „az igazat mondd, ne csak a valódit”, vagy Rilke: „rettenetes, hogy a tényektől soha se láthatjuk meg a valóságot”. A valóságot objektíven szavakba önteni sokkal nagyobb probléma, mint a tényeket, pedig sokszor még ezzel a feladattal sem tudunk megbirkózni. Azért nem, mert soha nem találkozunk önmagukban a tényekkel, ugyanis azok mindig egyszerre jelentkeznek mint tény és mint értelmezés, vagyis számunkra a tények mindig csak valamilyen értelmezésükben foghatók meg. A pozitívizmus úgy vélte, hogy objektíven beszélhetünk a jelenségekről, mert hitte, hogy hozzáférhetünk a puszta tényekhez, mint adatokhoz. A valóságban azonban az emberi szellem megértő és ítéletalkotó tevékenysége nélkül csupán a dolgok káosza van. Még a mérőműszerek sem adnak közvetlen képet a valóságról. Például egy áramerősségmérő mutatója nem az áram erősségét mutatja, hanem kis vonalakat, amikhez mi számokat rendelünk. Az óra sem az időt mutatja, hanem az is csak számokat. Az ember az, aki megfelelő kódok alapján a valóságra vonatkoztatja ezeket az adatokat. Sőt, megkérdő-

jelezhető ismeretelméleti premissza, ha úgy gondoljuk, hogy méréseinknek vagy akár gondolatainknak bármi köze van a valósághoz.

Értelmezésünket, amellyel a tényekhez közelítünk, döntően meghatározza látószögünk. Mindig csak adott nézőpontból tudjuk szemlélni a világot. A maximum, amit elérhetünk, hogy innen helyesen, élesen lássuk azt az arcát, amit felénk mutat. Az objektivitás követelményének úgy tehetünk eleget, ha számot adunk nézőpontunkról is, bevallva azt, hogy máshonnan lehet, hogy másmilyen kép látszik. Az általános iskolában a gyerekek vetületi ábrákat készítenek a tárgyról, feltüntetve azoknak elő-, oldal- és felülnézetét. Ilyen módon egy tégláról pontos képet kaphatunk, de ez az ábra nem egy, hanem három nézőpontból készült. A három képet agyunkkal együtt tudjuk látni, így elképzelhetjük magát a testet. Egy korallzátonyról pontos képet alkotni már sokkal több nézőpont kell, és az agy egyeztető munkája és sokkal nehezebb.

Míg egyes tárgyakkal elvileg mindig megtehetjük, hogy körüljárjuk őket, a történelem esetében erre általában nem vagyunk képesek. Egy 1990-es körkérdés szerint Magyarországon minden nagyobb párt szükségesnek tartotta hosszabb-rövidebb időre visszamenőleg történelmünk újraírását. Ám mivel pártállásunk, történelem-szemléletünk, az eddig belénk oltott előítéletek más-más nézőpontra helyeznek minket, amiből legfeljebb kicsit tudunk kimozdulni, vajon ki tudna pl. 1956-ról úgy írni, hogy mindenki egyetértsen vele?

Amikor a valóság egészéről akarunk szólni, még inkább „helyhezköttünk” vagyunk. Mégpedig az embernek a valóságban elfoglalt helyéhez kötve. Különben is: a korallról alkotott képek egymás mellé tétele kiadja a korall képét, a valóságról alkotott ítéletekkel azonban más a helyzet. Azok mozaikszerű egymás mellé tétele (térben vagy időben) sem adja ki a valóság képét, hiszen az többdimenziós, mint a mozaikjaink.

Gyakran az is előfordul, hogy külön-külön nézőpontból pontos képet alkotunk a valóság más-más oldaláról, ám ezek a képek egymás mellé csúsztatva ellentmondanak egymásnak, vagyis olyan ítéleteket produkálunk, amelyeket egyaránt igaznak tartunk, de ellentmondásukat logikánkkal fel nem oldhatjuk (antinómia). Gondolkodásunk minduntalan megpróbálkozik az egyeztetéssel, de sikertelenül, mert ha az egyik nézőpontról a másikra áttérünk, nem láthatjuk többet az addigi képet. Hasonló ez a probléma, mint ami Holbein Követek című képén jelentkezik. Szemből nézve a képet,

a két férfi között a föld felett lebegni látszik egy hosszú, azonosíthatatlan tárgy. Oldalról- alulról nézve (ahonnan nézték azok, akik felfelé haladtak a lépcsőházban, ahol a fordulóban függött a kép), egy anatómiai hűséggel festett koponya látszik élesen, a kép többi része pedig homályban marad. Bárhonnan is nézzük a művet, mindig csak az egyik téma szemlélhető.

Ilyen módon mindig csak a valóság egyik aspektusa érthető az ember számára. Mindez jelentheti a gondolkodás kudarcát, de nem az emberét. Az ember az a lény, aki felfogja az antinómiát, majd fölülemelkedik rajta, és összeegyezteti az összeegyeztetlenséget: nem egy új ítéletben, a szintézisben, hanem saját magában.

A legtöbb antinómia a vallási igazságok között van. Maga az Isten is antinómikus állításokkal közelíthető a gondolkodás szintjén. A hit azonban nem törődik az antinómiával, hanem „oktalanul” állítja az abban összekapcsolt ítéleteket. Kibékíthetetlen ellentmondás Jézus tökéletes istenségéről és tökéletes emberségéről beszélni. Felfoghatatlan, hogy miért kell Isten Országának eljöveteleért imádkozni (Mt 6,10), ha köztünk van (Lk 7,21). Mindezekkel szembekeverülve a hit az adekvát aktus, és annak belátása, hogy a gondolkodást bizonyos pontokon fel kell hogy váltsa valami teljesebb, az egész emberből, és nem kizárólag a fejből eredő magatartás.

„Az örült nem az az ember, aki elvesztette az eszét. Az örült az az ember, aki mindenét elvesztette, csak az eszét nem.” -mondja Chesterton. Az egészséges embernek mása is van, mint az ész, így fel tudja oldani a feloldhatatlant. Az örült csak az eszére számíthat, ami viszont tehetetlen az antinómiával szemben. Aki mindent a fejébe akar gyömöszölni, annak szétreped a feje. Éppen a megoldás erőltetése bontja meg az ép eszét, hiszen „mindent elfogadni torna csupán, mindent megérteni túlterhelés.”(Chesterton)

A hívő és az örült típusú magatartásún kívül létezik még az a fajta ember, aki nem vesz tudomást az antinómiáról. Lehet ez egyrészt azért, mert fel sem ismerte, ugyanis nem gondolkozott eleget, vagy elég következetesen. Másrészt vannak olyanok is, akik nem akarnak vagy mernek tudomást venni róla, hanem az egyik (esetleg hol az egyik, hol a másik) igazságot elfogadják; a másikat elvetik. Ezt tették a vallási antinómiákkal az eretnek is. Maga az eretnek szó is válogatást jelent. Kiválasztották az egyiket az

antinomikus állítások közül, a másikat pedig a feszültség megszüntetése végett tagadni kezdték.

A teljesség felé az tesz lépést, aki magába tudja sűríteni a logikailag fel nem oldható ellentmondású igazságokat, mint tézist és antitézist, és így mintegy ő maga válik szintézissé, akiben békében megfér mindkettő, aki át tudja hidalni a köztük feszülő szakadékot. Minél nagyobb a két igazság közti feszültség, amiket valaki egyesíteni tud magában (vagyis egymástól minél függetlenebb, távolabbi nézőpontból tud valaki vizsgálni), az illető annál közelebb van az Igazsághoz.

Nemcsak elméleti kérdések helyes válasza szokott ellentmondást tartalmazni. Mindennapi életünkben is ellentétes szempontok alapján kell cselekednünk. Számítalan példán lehetne ezt bemutatni, ezúttal a jövőhöz való viszonyunkat választottam.

A múltban elvetett mag kalásszá szokott fejlődni, mialatt a jövő jelenné érik. Ilyen és hasonló tapasztalatok alapján időnk jelentős részét a jövő megalapozására fordítjuk (pl. amikor tanulunk, tanítunk, dolgozunk), általában nem is haszontalanul. Ez biztosságérzetet nyújt, ugyanakkor elvárásokat is ültet belénk. Úgy szokott lenni, hogy fáradtságunk megtérül, és ha valamihez hozzászokunk, akkor azt hisszük, hogy az már jár is nekünk, ha valamit sokáig élvezünk, úgy véljük, az már meg is illet minket. Még inkább jogot formálunk azokra a javakra, amikért valamit tettünk: minél többet fáradoztunk, annál nagyobb ellenszolgáltatást, eredményt igénylünk. Ennek a fordítottja is igaz. Ha valami nagy dolgot akarunk elérni, akkor azt csak nagy erőfeszítés árán látjuk kivitelezhetőnek, sokszor görcsös erőlködésbe kezdve. Még a szellemi munkák esetében sem biztos, hogy eszünk erőltetésére van szükség. Gyakran például egy matematika feladatot nem hosszú levezetéssel lehet megoldani, csak koncentráció, figyelem kell, és a megoldás magától az eszünkbe jut. Úgy is mondjuk ezt, hogy beugrik. Ezzel szemben néha még izmainkat is „igénybe vesszük”: a homlokunkat ráncoljuk „segítségül”.

Szükségszerő kapcsolatot gyanítunk tehát az erőfeszítés nagysága és az eredmény között, ezért a jelenben derekasan dolgozunk, a jövőtől pedig azt várjuk, hogy „szállítsa” nekünk a kiérdemelt árut, ha pedig valami sérelem ért minket, akkor a kártalanítást meghozza. A világ tehát adósunk. Ilyen módon jogot formálunk a jövőre, ám amikor az eljön, sokszor nem hozza a megcsodálnak vélt gyümölcsöket, amikről pedig úgy hittük, hogy járnak nekünk. Ez csalódottságot okozhat, aminek görcsös „csakazértis” az eredménye, vagy belefásulás, a tevékenységről való lemondás. Ha más elvi ok nem is lenne, ami ez ellen a felfogás ellen szól, még akkor is célszerűségből, hogy elkerüljük a csalódást másként kellene gondolkodni.

A jövővel szembeni viszonyunk úgy helyes, ha paradoxonra épül: úgy kell dolgozni érte, hogy nem várjuk munkánk hatását, gyümölcsét, ám ezeknek megteremtéséért mindent megteszünk. Ez az ingyenesség a fontos. Igyekezni, hogy jövőnk tiszta lapjára minél kedvezőbb színeket írjunk, közben elfogadni, hogy mégis tiszta lap marad, a holnap bármit hozhat, nem vagyunk bebiztosítva semmi eshetőségre, nem szolgáltunk meg semmit. Az ok-okozati összefüggést, ami cselekedetünk és hatása között van, csodaként kell felfogni. Csodálkozni és ujjongani rajta, hogy az elvetett mag kikelt, és kalászt hozott. Úgy kell nézni mindenre, ami a közreműködésünkkel jön létre, mint a kisgyerek néz szappanbuborékjára: ámulva színein, el is felejtve, hogy ő maga fújta azt. Csodálkozunk kell mindenre, hogy létezik, hogy olyan, amilyen, holott tudjuk, hogy mi hoztuk létre. Így a világ mindig érdekes lesz, ajándékokkal teli, nem unalmas, a jövő pedig nem hűtlen adóshoz hasonló, mi magunk pedig felszabadultak.

Talán ebből a részletesebb kifejtésből nyilvánvaló, hogy mennyire fontos életünkben érvényre juttatnunk ellentétes szempontokat; mennyire felemelő, ha meg tudjuk élni azt a feszültséget, amit ezeknek a szempontoknak az egyidejű figyelembevévesi kísérlete teremt. Ez a feszültség maga az élet, mert mindennek a mozgatója. Első közelítésben elmondható, hogy az élettelen természetben is az az oka a változásnak, hogy potenciálkülönbség van két hely, két állapot között. A mozgás olyan irányú, hogy kiegyenlítsse ezt a különbséget. Amikor ez megtörténik, a folyamat megáll.

Az ember életében is döntő jelentőségű ez a feszültség. Azt lehet mondani, hogy az teszi lehetővé, hogy az ember boldog legyen, hogy a feszültség izzásában él. Nem kel- lenek ehhez nagy dolgok, minden pillanat szolgáltat alkalmat ennek megélésére.

Például, ha kapok egy szép almát, és csak gyönyörködöm benne, akkor nem érzem az ízét; de ha megeszem, akkor többé nem mosolyog rám. A gyerekek azok, akik ezt a dilemmát igazán átélik, Pilinszky szép szavával, félnek a „gyönyörőségen balesetet ejteni”: beleharapni az almába. A felnőttek, ha egyáltalán nem intézik el olyan egyszerűen a dolgot, hogy azt mondják, az alma megenni való, nem nézegetni, akkor igazságosan megosztják magukat az idő segítségével a két állapot között, ezzel megszüntetve a feszültséget: most nézem egy kicsit, aztán majd megeszem- mondják. A gyerek, aki időérék hiányában az örök mostban él, ezt nem tudja megtenni, ezért megéli a feszültséget, és megtanulja érezni annak igazán meleget adó voltát. Hasonlót élhet át az ember a szerelemben is. Erről is tanuskodik Pilinszky egyik verse.

Szép és még szebb
 Kisujjodon az ezüstgyűrű,
 és talpadon a bőrkeményedés,
 az, hogy lázas vagy, az, hogy este
 nagykabátban mosakodol,
 mindez oly szép, és még szebb attól,
 hogy feleúton megtorpantam.

Nem célom a mű beható elemzése és értelmezése, pusztán azt a gondolatot emelem ki, amelyért idéztem ezt a költeményt. Alapvető magatartás, szinte reflex, hogy ami szép, azt rögtön meg akarjuk fogni. Közlebb akarunk kerülni hozzá, meg akarjuk szüntetni, ami elválaszt tőle. Nem is gondolunk rá, hogy ha nem túl kicsi az, amit meg akarunk szemlélni, akkor ha nagyon közel megyünk hozzá, már nem az egészet látjuk pontosabban, csak egy kis részletét, és újra el kell távolodnunk, hogy a részletet az egészben elhelyezhessük. Azonkívül, ha egy személyhez megyünk túl közel, akkor leszűkítjük annak mozgásterét, és ez gátolja őt a teljes kibontakozásban. Félúton megtorpanni azt jelenti, hogy távolságot tartunk, hogy nem rohanjuk le a másikat. A vágnak és a beteljesülésnek gondosan őrzött feszültsége ugyanis a szerelem mozgatója. Az igazi öröm nem az, ha közel lehetünk egymáshoz, hanem, ha mindig közelebb kerülhetünk. Ez természetesen nem csak fizikai értelemben igaz. Ahhoz,

hogy ez a közeledés mindig lehetséges legyen, szükség van olyan távolságra, ami nem fogy el az idővel, még ha végtelen hosszú lenne is az. Mindenfajta vágy kielégülése megszünteti a vágyat. Bármire vágyunk, ami még nem a miénk, amikor megkapjuk, megszűnik a vágy, amíg pedig nem kaptuk meg, a birtoklás öröme, a beteljesülés hiányzik. Márpedig az embernek kell, hogy mindig vágyjon valamire, hiszen éppen a vágya az, ami mozgatja. Szükség van tehát a vágyra és a beteljesülésre is, mégpedig egyszerre. Nem megfelelő, ha ezeket egymás után kapjuk meg, a beteljesülés után újabb vágyat ébresztve magunkban. Ez soha meg nem állapodó hajszához vezet. Hogy fel ne öröljünk ebben a küzdelemben, hogy otthon érezzük magunkat jelenünkben, és ne mindig a jövőben éljünk, ahhoz az kell, hogy megtanuljunk vágyani arra, ami a miénk. Simone Weil szerint ez a boldogság egyik meghatározása: vágyani arra, amink van.

Ha ez igaz, akkor nem kell törnünk magunkat semmi után, amink nincs, csupán elfogadnunk kell, ami jön anélkül, hogy aktívak lennénk a megszerzésében. Ugyanakkor az is igaz, hogy legjobb tudásunk szerint alakítanunk kell a sorsunkat, új és új célokat tűzve magunk elé.

Ugyanahhoz az antinómiához jutottunk tehát, mint a jövőhöz való viszonyunk elemzésekor, és ez nem véletlen. Az ember szituációja: feszültség minden szinten. A legigazabb emberi aktus: felvállalni ezt a szituációt. Nem megoldani, nem elmosni akarni, hanem igent mondani, sőt vágyani rá, még ha fáj is. Ahogy Szép Ernő mondja a Recept című versében: „hagyni a szívet repedni”; szétszakadni úgy sem fog, csak kitágulni, hogy mennél több minden beleférjen.

Az, hogy mennyire vágyik az ember a feszültség föloldódására, a nyugalomra, a dolgok egységben látására, természetesen ellentmond az itt leírtaknak. Ellentmond, de nem cáfolja azokat, hanem antinómiát alkot velük. A szintézist senki nem írhatja meg.

Walter F. Starbuck arca, amint elhunyt
fellesége, Ruth fényképét nézi.

Vincent B. Leitch

Az alapok aláásása

Ádám kiűzetése avagy a nyomkövetés

A dekonstrukció teljes történeti vizsgálatának számos előfutárral kellene foglalkoznia: Freud, Hegel, Heidegger, Husserl, Lacan, Lévi-Strauss, Marx, Nietzsche, Saussure... Egyelőre megállapíthatjuk, hogy a *jelenkori* dekonstrukció története Jacques Derrida *De la grammatologie* (1967) című művével, ez pedig Saussure kritikájával kezdődik. A saussure-i szemiológiát itt úgy mutatja be, mint a nyugati filozófia és a Platóntól, Arisztoteléstől Heideggerig és Lévi-Straussig nyúló metafizika ki-
fulladását. Derrida ezt a rendszert a „logocentrikus” elmarasztaló és nyers jelzővel illeti. Saussure a hosszú logocentrikus korszak végét jelöli ki. Derrida bevezető „Jelvésetében” azt taglalja, hogy a logocentrizmus hatalmába kerítette a világot és meghatározta az írás fogalmát, a metafizika történetét és a tudomány formáit. Most ez a korszak berekesztődik. A jövő szólít. Derrida a látó szerepében zárja le „Jelvésetét” és kezdi el programját: „A jövő másként, mint abszolút veszély formájában, nem tud felsejleni. Mindenekelőtt szakítva a konstituált normalitással, csupán szörnyűségként tud megmutatkozni, *megjelenni*. E jövő világ s mindannak számára, ami benne megjelenjen majd a jel, a beszéd és az írás értékeit, annak számára, ami irányítja előidejű jövőnket - még nincsen jelvéset.”¹ A *Grammatológia* fő célja a jel, a szó és az írás hagyományos értékeinek kétségbe vonása; spekulatív módszere elkerülhetetlenül a veszélyes, abnormális és szörnyű jellegét ölti magára; legutópikusabb szándéka a jövő sejtetése és megjelenítése; hanghordozása pedig végig prófétikus és aggasztóan magabiztos.

Derrida szerint a logocentrikus rendszer az igazság eredetét mindig a *logosznak* - a beszélt szónak, az értelem hangjának vagy az Isteni Szónak tulajdonította. Továbbá, bármely entitás léte mindig mint *jelenség* határozható meg: a tudomány és a metafizika

„tárgya” jellemző módon a „jelenlévő entitás”. Így a hang teljes jelenléte uralkodik az írás néma jelein. Az írást a hagyomány valójában mint másodlagos beszédet, mint hangközvetítő eszközt, a teljes jelenlét helyettesítésének eszközeit érzékeli. Az írás elkésett - másodlagos. A teljes beszéd hanyatlását képviseli.

Az írásnak ez az általános leértékelése és a fonetikus írás (mint a beszéd utánzása) megkülönböztetett előnyben való részesítése jellemzi a logocentrikus korszakot. Az írás akkor tölti be helyes technikai funkcióját, amikor a teljes beszédet fordítja le: az önmagában, jelöltjében és a másokban teljesen jelenlévő hangot közvetíti. A logocentrizmus az írást a beszéd alá rendeli; velejéig fonocentrikus. A logocentrikus korszak dinamikája értékelméleti oppozíciók teljes történeti és kulturális mátrixát eredményezi: hang [voice] / írás, *phonè* (kimondott szó) / *graphie* (írott jel), hang [sound] / csend, lét / nemlét, fonetikus scriptura / nem-fonetikus írás, tudatos / tudattalan, eredendő beszéd / másodlagos jelek, belső (interioritás) / külső (exterioritás), dolog / jel, valóság / képzelet, lényeg / látszat, jelölt / jelölő, igazság / hazugság, jelenlét / hiány... (A logocentrikus hagyomány a párok első terminusának tulajdonít kiváltságos szerepet.) Saussure szemiológiája pontosan ezen az episztemológiai rendszeren vagy mátrixon - ezen az *epistémè*-n belül helyezkedik el.

Saussure új tudományában Derrida a logocentrikus dinamikát fedi fel. Derrida kommentálja a strukturális nyelvészet és szemiológia atyjának terjedelmes és ironikus idézésével Saussure-ön túlra, a posztstrukturalista jövő felé irányítja figyelmünket. „Ez a logocentrizmus - minthogy rossz absztrakcióval korlátozza az általában vett nyelv belső rendszerét - megakadályozza Saussure-t és követőinek zömét, hogy teljes és explicit módon határozzák meg azt, amit Saussure „a nyelvtudomány teljes és konkrét tárgyá”-nak nevez” (74). (Nem meglepő, hogy Derrida a Saussure „követői”-hez írott jegyzetében Troubetzkoy és Jakobson jelentős közreműködését említi.) Derrida valójában a strukturalista nyelvészetet bírálja, mivel az tudatosan és teljes mértékben fonológiai alapokra épül; mindig a *phonè*-t és a *logoszt* tanulmányozza, soha nem a számkivetett *graphie*-t vagy *nyomot*. A beszédet ünnepeljük; az írást száműzzük. „Mert Saussure csakugyan intralingvisztikai lepratelepen akarja elkülöníteni és koncentrálni az írás okozta deformációk problémáját”(72). Még a saussure-i *jelölő* is, melyet kezdetben írottak képzelünk, egy „hangkép”. Az írott jelölők a „beszélt” jelölőktől

erednek vagy azok hasonmásai. Az írásban a jelölővel találkozunk, de ez a jelölő a közvetlenül elsődleges jelölőt - a *phonè*-t „helyettesíti”. A logocentrikus háló szerves alkotórészeként a fonocentrizmus itt is, mint mindenütt, irányítja a strukturalista nyelvészetet és előírja tudományának területét. Saussure szövege mindamelllett nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy a *graphie* legyen az a nyelvi elem, amit elemeznünk kell, nem pedig a *phonè*. „Ráébredünk tehát, hogy ami a határokon túlra űzetett, a nyelvészet bolyongó számkivetettje, az valójában örökösen kísértette a nyelvet - legősibb és legintimebb lehetőségeként. Tehát olyasvalami íródik be Saussure diskurzusába, ami ... maga az írás, a nyelv eredete”(74).

A nyelv eredete az *írás (écriture)*; az eredet nem a beszélt szót (*logosz*) tolmácsoló hang (*phonè*). Így a logocentrikus *epistémè* értékei alapos átrendezésre szorulnak. A *Grammatológia* felváltja a szemiológiát. A *szöveg* lép a könyv helyébe. A *nyom* vagy *ős-nyom*, az *írás* és a *különbség* egy formációja foglalja el a jel helyét. De itt már az egész dekonstruktív program körvonala zódik. Hiszen most az *írás* nemzi a nyelvet.

Mi ez az *írás*? Valljuk be, hogy elsőre meglehetősen abnormálisnak tűnik. De csak első pillantásra. Az *írás* alapvetően meghaladja, megelőzi és magában foglalja a nyelvet. A nyelvnek inkább képezi az alapját, mint elkésett, másodlagos kidolgozását. Az *écriture* nem a már konstituált egységek közvetítője, hanem az ilyen egységeket létrehozó alkotás módja. Az *írás* e kiterjesztett és új értelmében a megkülönböztetés, az artikuláció és a kihagyás bármely gyakorlatát jelöli. A továbbiakban tehát meg kell különböztetnünk 1, a logocentrikus „írást”, mely egy eszközt, a beszélt szót közvetítő fonetikus-alfabetikus írást nevez meg és 2, a grammatológiai vagy posztstrukturalista *írást (écriture)*, mely a nyelvet létrehozó elsődleges folyamatokat jelöli. Ez az új jelentés a normalitással való szakítás szándékával lép fel.

Többé nem gondolhatunk az írásra a régi módon. Át kell rendeznünk az összes irányító polaritást, úgy mint: *írás/hang, graphie/phonè, csend/hang, nemlét/lét, écriture/fonetikus írás, Tudattalan/tudatos...* Bár minden egyes ilyen megfordítás enigmákat teremt. Például hogyan értelmezzük a „nemlét/lét” párost? Ha úgy próbáljuk felfogni, hogy a „nemlét megelőz, alapoz, létezik” akkor tapasztaljuk a szédülést, érezzük a veszélyt és érzékeljük azt a szörnyűséget, ami a dekonstrukciót jellemzi és amire Derrida figyelmeztet bennünket a bevezetőben. A „lét/nemlét” újraformálásával

Derrida a normálissal való szakítást demonstrálja, mely a dekonstruktív vízió jellemzője; nehéz szakasz következik:

Nem-fonetikus mozzanatában az írás magát az életet árulja el. Egyszerre fenyegeti a lélegzést, a szellemet - és a történelmet mint a szellem önmagára vonatkozását. Rájuk nézve az írás maga a vég, a végesség, a paralízis. Minthogy megszakítja a lélegzést, a szellemi alkotást sterilizálja vagy megrögzíti a betű ismételtetésében... az írás a halál elve, valamint a lét létesülésében levő differencia elve.(50)

Itt az *écriture*-t, mint a lélegzet (hang), a szellem (a belső én mint teljesen jelenlévő) és a történelem (az igazság mint önreprezencia) végét festi. A lélegzet és a betű, a belső szellem és a szöveg, a jelen események és az írott történelem közti különbségek nemcsak az *écriture* (paralízis és nemlét) erejét mutatják be, hanem a *különbség* (a lét létesülése) működését és fő elvét is. Alapjában véve a *különbség* teremti azt az erőt, ami feljogosítja Derridát a „lét” és a „nemlét” kapcsolatának az *écriture* kontextusában való újraformálására. Az írás, a hang nemléte szüli a létet, a (megkülönböztető) nyelvbe való belépést. Visszatér a szédülés? Nem gondolhatunk többé az írásra a régi módon. Az írás a megkülönböztetés legősibb „cselekedete”. Mihelyt működésbe lép a hangelőtti folyamat, életbe lépteti a nyelvet, elhelyezi a tudatot, létre hozza a létet. Ezek hárman a csendből, a Tudattalanból, a nemlétből, az írásból emelkednek ki. Így a nemlét megelőzi a létet, az írás pedig a nyelv előtt van. Az írás és a különbség bomlasztó erői végül végrehajtják és szentesítik valamennyi logocentrikus kettősség megfordítását.²

A hagyományos és meghatározó „jelölt/jelölő” pár megfordításával Derrida egy új fogalmat alkot. A saussure-i *jel* helyébe Derrida a *nyomot* vezeti be. A rejtélyes és nehezen érzékelhető *nyom* az írás kényszereként és formációjaként jelenik meg. A *nyom*, akárcsak a *kvark* a fizikában, olyan elméleti egység a grammatológiában, mely bár nehezen érzékelhető - inkább semmi mint valami - az írás legmélyén működik, annak egész aktusát áthatva és gerjesztve mindenütt jelenvalóként mutatkozik és mégis megfoghatatlan. Akárcsak a Gell-Mann és Zweig által a hatvanas évek elején bevezetett kvark fogalma, melynek segítségével az atomok elemi részecskéinek furcsa működései magyarázhatók, a derridai *nyom* is az írásnak a jel mikroszintjén kimutatható külön-

leges hatásait magyarázza. Sem a szabad *kvarkot*, sem a tiszta *nyomot* nem lehet helyhez kötni vagy elkülöníteni, mivel ezek viszonyfunkciók - a folyamatban lévő alapvető megkülönböztetések káprázat-„effektusai”. A *nyom* magában egyesíti a jelben lévő és a jelet alkotó összes lehetséges viszonyt, akár elkülönítettek, akár nem. A *kvarkhoz* hasonlóan, ami hamarosan újabb álruhákat öltve és különböző töltésekkel tűnt fel, mint *up quark*, *down quark*, *strange quark*, *charmed quark*, *anti quark*, a *nyom* is szinte rögtön más szerepekben és különböző értékekkel jelenik meg az *ős-nyomban*, *grafémában*, *grammè-ban*, a különbségben és az írásban. „Az írás az általában vett nyomnak [csak] egy megjelenési formája, és nem maga a nyom. *Maga a [tiszta] nyom nem létezik.* (Létezni annyit tesz, mint lenni, entitásként, lét-prezenciaként...)” (167). Mint a modern tudományokban, a szemiológiai-grammatológiai elméletben is az általános tendencia az egyre kisebb egységek felé mutat: szó — jel (jelölt) jelölő — fonéma (mythéma) — megkülönböztető jegyek — nyom — *ős-nyom* ... Túl a strukturalizmuson és szemiológián, s így a jelölőn és mythémán is, a dekonstruktív elemzés a nyomot követi az írásban, az írás nyomán, az íráson keresztül és az írással.

Derrida a jel áthelyezése során kifogásait is számba veszi. A hagyományosan jelölő-jelöltként értett jel szilárdan nyugszik a fonocentrikus *epistémè-n* belül, a hang és az igazság, a hang és a lét, a hang és a jelentés közelségét jelezve. Ebben a hagyományban a jelölt mint „jelenlét”, majdnem vagy teljes egészében mint *logosz* van meghatározva; az önkényes, bár világos jelölő mindig az igazság közvetítésének eszköze, a tudat és a beszéd határán belül marad. Következésképp a nyom - az írás - csöndes és tudattalan (megkülönböztető) működései a logocentrikus korszakban olyan elfojtásokon és cenzúrákon mennek keresztül, hogy az összes, a jel létrehozásakor kialakult formatív különbség és hiány rejtve marad e történelem által. A logocentrikus hagyományon belül elképzelhetetlen, hogy maga a jelölt őseredeti módon írás, nyom legyen és ez a jelölt mindig már jelölőként működjön. Derrida bejelenti: „nincs nyelvi jel az írás előtt” (II4). A jel az írás terméke vagy más szavakkal, a nyom a jel lehetőségét hozza létre: az írás és a nyom megelőzi és lehetővé teszi a jel megjelenését.

Akkor tehát mi a grammatológia programja? Mint az írás új tudománya, nem fogadja el „az írás történeti-metafizikai redukcióját olyan eszköz szintjére, amely egy teljes és őseredeti módon beszélt nyelvet kénytelen szolgálni” (56)³. Soha nem rendeli

az írást a beszéd alá, hanem a beszéd előtt és a beszédben - szövegekben vizsgálja, elemzi azt. „Milyen feltételek mellett lehetséges grammatológia? Alapvető feltétele bizonyosan a logocentrizmus megrendítése” (II5). Mérhetetlen és végeláthatatlan válalkozás: a dekonstrukció veszélyes és szörnyű terhe. Saussure kritikájaként a grammatológia a szemiológia helyettesítését kísérli meg:

„... amelyet mi [grammatológiának] nevezünk... Mivel még nem létezik, nem tudjuk megmondani, hogy milyen lesz; de van létjogosultsága, s helye előre meg van határozva. A nyelvtudomány csupán egy része ennek az általános tudománynak; ...”
(84)

Saussure híressé vált mondatait átírva, a szemiológia programját merészen megdöntve Derrida bevezeti a grammatológiát. Az új tudományban a régi hang — jel — írás komplexum meghódol az írás — nyom — különbség előtt. Így üzetik ki Ádám; mi pedig a nyom nyomába eredünk.

A transzcendentális jelölő álmának törlése

Amikor Jacques Derrida, napjaink dekonstruktív gondolkodásmódjának kitalálója, az iskola atyja, egy 1971⁴-ben közölt interjúbán Jacques Lacan pszichoanalitikus elméletét bírálta, ígéretet tett arra, egyesek szerint elhamarkodottan, hogy a későbbiekben igazolni fogja nyers kritikáját. Ezt 1975-ben meg is tette.⁵ Igaz, Derrida már a 60-as évek elején nagy figyelmet tanúsított a pszichoanalitikus művek, különösen Sigmund Freud és később Nicolas Abraham munkái iránt, s ez az érdeklődés az elkövetkezendő két évtized során csak egyre erősödött.⁶ A jelenkori dekonstruktív gondolkodás fő iránya a kezdetektől összefonódik a pszichoanalitikus gondolkodás hagyományos szálaival. Lacan műve azonban csak egy kicsiny, bár fontos pozíciót foglal el ebben az általános összefüggésben. Hogy miért? Derrida interjúja során számos leleplező kifogást emel Lacan pszichoanalitikus elmélete ellen: Lacan a logocentrikus rendszeren belül működik; megadja magát a fonocentrizmusnak; a hagyományos fenomenológiai (Hegeltől, Husserl-től és Heideggertől újjáélesztett) fogalmakra támaszkodik; leegyszerűsíti a freudi szövegeket; a kihagyás semmitmondó és ankrónisztikus stílusát gyakorolja; Saussure jelét használja és így az *écriture*-t lefokozza. Ugyanakkor a lacani

problematika, Derrida értékelésében, történelmileg fontos a pszichoanalízis területén (Pos, 107-13).

Amikor 1975-ben Lacan *Écrits*-ének az „Előadás 'Az ellopott levélről'” című fő tanulmányát veszi célba, Derrida siet kihangsúlyozni a Lacan művének tulajdonított prioritást és sejtetni engedi, hogy az „Előadás” alapos ismertetése kiterjed Lacan egész vállalkozásának átfogó bírálatára.⁷ Megintcsak az interjúban már elhangzott vádak, bár most mindez egy Lacan művét őszintén elismerő bevezetővel ellátva. Derrida egyetértéssel jegyzi meg Lacannak a naiv értelmező szemanticizmus enyhítésére irányuló törekvését, különös tekintettel a jelölő enigmatikus működésére. Csodálatát hangsúlyozza az iránt, hogy Lacan visszautasítja a szövegnek a szerzőre való visszautalását, akinek élete és története változatlanul a hagyományos kriticismust igazolja, hogy a jelölő legkisebb szabad mozgását is korlátozza. Végül külön hangsúlyozza a jelölő logikájának lacani kidolgozását, melyben a jelölő autonómiája a jelben lévő törés, határ eredményeként mutatkozik („PT,” 39-45).

Derrida kétségtelenül azért vizsgálja az „Előadás”-t, mert az az „igazság” és „fikció” termékenyítő hatású problematikáját tárgyalja. Hagyományosan a pszichoanalitikus szöveginterpretáció célja az, hogy az elsődíben Freud által kifejtett, kifinomult technikák alkalmazásával felfedje a diskurzus tartalmát - az igazságot a fikcióban. Lacan természetesen öröklöi ezt a logocentrikus tradíciót. Poe híres elbeszélésének elemzésében Lacan igyekszik kihagyni az elbeszélői keretet, az írás színhelyét és hirtelen két, háromoldalú kapcsolatviszonyt rögzít. A továbbiakban Lacan olvasata egy „tartalmas, analitikus varázs” (48). Bár az ellopott levél, melynek tartalma Poe történetében felfedetlen marad, lebegő jelölőként funkcionál, Lacan azt mégis mint jelöltet elemzi. Az elbeszélő kezdeti kihagyása arra kényszeríti, hogy a levél igazságát felbecsülje és meghatározza, e mobil jelölő teljes textuális működését pedig figyelmen kívül hagyja. Lacan nemcsak az „igazság hajszáját”, hanem az „igazságra való igényt” is bemutatja (57); ő a klasszikus „megfejtő, az igazság közvetítője” (65). „Úgy tűnik, hogy általában az összes 1953 (az ún. Római Beszéd) és 1960 között keletkezett, pontosabban kiadott lacani szöveg ugyanahhoz az igazságszrendszerhez tartozik. Vagyis mennyiségileg majdnem az egész *Écrits* ...” (82).

Derrida magyarázata szerint Lacan fő műve a régi logocentrikus bálványozást lépteti életbe, hogy leleplezze az igazságot. Jellemző példa az „Előadás”.

Lacan logocentrizmusa fonológiai irányultságában a legnyilvánvalóbb. A lacani analízisben az igazság (*logosz*) szisztematikusan mint kimondott vagy hangzó (mint *phonè*) jeleskedik. Tehát „ő végülis mindig a hangnak alávetett íráshoz folyamodik” (82) és „a jelölő törvénye csak vokalizálható betűkben fedhető fel” (83). Lacan *Écrits* utáni művei hallgatnak ugyan a logocentrikus-fonocentrikus irányról, az igazság imádása és az orális csere gyakorlata azonban fennmarad. Lacannál a pszichoanalízis mindig a kimondott igazságon alapuló „beszélgető kúra” marad. Még ha az analizált hangja tényleg félre is vezet, a csaló igazsága az orális-aurális analízisben levő leleplezésből ered.

Az egész lacani program a phallus mint mindenek legnagyobb jelölője felé mutat. Vagyis egy átható lehetőség, egy folytonos implikáció, mely kitarat emellett, hogy minden és bármely jelölő részesül e páratlan jelölőből. Így Lacan pszichoanalízisében a phallus transzcendentális pozíciót tölt be. „Mindig, lépésről lépésre visszavezetnek bennünket ehhez az egyezségek egyezségéhez, mely a jelölőnek a jelölttel való egységét garantálja a stabilitás összes pontján keresztül, *ugyanazon* jelölő (a phallus), a „jelölők jelölője” ... „prezenciájának” köszönhetően az összes jelölt-hatás alatt. Ez a transzcendentális jelölő ezért minden jelölt jelölője is...” (85). A transzcendentális jelölő egyedülálló hatása az interpretáció folyamatainak, az igazság felfedésének, a hang jelentőségének és a jelölő mozgásainak szisztematikus középpontba állítása és szabályozása. (A „jelölő-jelölt” komplex egysége és stabilitása úgy van meghatározva mint egy legális szerződésben.) A lacani phallus mint transzcendentális jelölő, a jelölési folyamat lehetséges láncolatait hozza létre és ugyanakkor ő maga is ilyen láncolatokba tartozik⁸. A phallus a beszédkúra során felfedett *logosz*. Végülis Derrida kritikája Lacan művében megtalálja „a struktúra bonyolultságát a fátyol és a hang motívumai között, az igazság és a fonocentrizmus, a fallocentrizmus és a logocentrizmus között” (97).

Lacan lényegében figyelmen kívül hagyja vagy visszafojtja az írás terét, a nyom működését, az írott terméket, a narráció funkcionálását. Az ilyen grammatológiai elemeket a logocentrikus rendszer kényszerítő logikája és titkos szükségszerűsége törli ki.

Így diadalmaskodik a hang, a *phonè*, a beszéd, a jelenlét, az igazság... a transzcendentális jelölőben. Derrida törli ezt az álmot.⁹

A sámán kitesztása, avagy a játék középponttalanítása

Amikor 1966 őszén a Johns Hopkins Egyetem konferenciáján Jacques Derrida előadta a strukturalizmus közismert kritikáját, a kortárs dekonstrukció korszakát nyitotta meg az amerikai közönség számára, rávilágítva Claude Lévi-Strauss strukturalista művének logocentrikus korlátaira.¹⁰ Ez a Lévi-Strauss elleni támadás folytatódott a *Grammatológiában*.¹¹ Derrida Lévi-Strauss egész programját, akárcsak Saussure-ét és Lacanét, a letűnő *epistémè* szélére helyezi: „Az örökölt fogalmi oppozíciók egy időben való fenntartása és megsemmisítése, Saussure gondolatához hasonlóan a határon áll: néha egy kritikátlan fogalmiságon belül, néha a határra fektetve a hangsúlyt és a dekonstrukció irányába dolgozva” (OG, 105). Derrida dicséri, ugyanakkor fel is forgatja Lévi-Strauss szövegeit, átfordítva azok kérdéseit és vitapontjait a dekonstrukció felé.

Az antropológia központi problémáját, a természetből a kultúrába való átmenetet tanulmányozva Lévi-Strauss általában és tünetileg a természeti állapotot „privilegizálja” a kultúrával szemben. Szentimentálisnak és nosztalgikusnak tűnik, a primitív társadalmak rousseau-i csapdájába esve. Maga Lévi-Strauss így nyilatkozik az általa tüzetesen tanulmányozott és sokat csodált dél-afrikai Nambikwara indiánokról: „Mindannyiukban a természet lenyűgöző báját, roppant hidegvérűségét, állati elégedettségét láthatjuk, amely annyira eredeti, amennyire vonzó, s ezen túl még valamit, amit az emberi érzékenység egyik legmeghatóbb és leghitelesebb megnyilvánulásaként ismerhetünk el” (OG, 117). Mindez az eredendő ártatlanság és jóság, a természet üdesége és a vonzó állatiasság, emberi érzékenység és eredetiség Lévi-Strauss szövegeiben a kultúrából való menekülés, a természethez való visszatérés, a megalázás és erőszak elől való szökés vágyát hívja elő és a tisztaság és béke szigetének megtalálására ösztönöz, valamint arra, hogy biztosítsuk a fajunk elveszett gyermekkorának újraéléséhez szükséges időt. A bűn és a nosztalgia leple alatt, az antropológia területéhez kötve etnocentrizmus bújjik meg, liberális és humanista anti-

etnocentrizmusnak álcázva magát. Legnyilvánvalóbbá az írás területén válik ez a Lévi-Strauss reflexióinak ellentmondó gondolatrendszer. Lévi-Strauss véletlenül jegyzi meg vonzó indiánjairól: „Magától értetődik, hogy a Nambikwarák nem tudtak írni” (OG, 122). Az írás hiánya és a beszéd jelenléte jellemzi e nemes barbárok társadalmát. Mikor az írás betör a Nambikwarákhoz, a gonoszt idézi elő: „Úgy tűnik, hogy inkább a kizsákmányolásnak kedvez, mintsem a felvilágosodásnak... Köztük való első megjelenésekor az írás a hazugsággal lépett szövetségre” (OG, 101).

A Nambikwara indiánok antropológiája a felszín alatt logocentrikus rendszert képvisel. Derrida felfedi ezt, ahogy Saussure és Lacan szövegeivel is teszi:

Korábban hangsúlyoztam már a saussure-i írásmegtagadást vezérlő ideológia kétértelműségét: a mély etnocentrizmust, amely előnyben részesíti a fonetikus írás modelljét, egy olyan modellt, ami a *graphie* kizárását könnyebbé és indokoltabbá teszi... A nyelvnek az írásról való radikális leválasztásával, az utóbbinak alá- és kihelyezésével, legalábbis azzal, hogy elhisszük, miszerint ezt meg lehet tenni... az ember tényleg azt hiszi, hogy autentikus, az emberi és teljesen jelölő nyelv státusát visszaadhatja az összes olyan nép által gyakorolt nyelvnek, melyeket ugyanakkor mint „írás nélkülieket” jellemzünk. Nem véletlen, hogy ugyanez a kétértelműség hatja át Lévi-Strauss törekvéseit.” (OG, 120)

A vád elég egyértelmű. Saussure-höz hasonlóan Lévi-Strauss az írást mint kései kulturális jövevényt, mint külső eszközt határozza meg, mely nem tartozik a nyelvhez; könnyen kiűzhető. (Ha mégis lenne írás, akkor az fonetikus, utánzó, maga a megtestesült beszéd.) Az autentikus, a teljesen jelölő nyelv elsősorban a primitív, írás nélküli társadalmakban tűnik fel, ahogy például a Nambikwara társadalomban. (Felbukkanásakor az írás a hazugságot, kizsákmányolást, elnyomást hozza magával.) „Ezért az írás e [logocentrikus] filozófiáját alapjaiban aláásó eszmény a közvetlenül magánvaló, különbség nélküli közösség, egy beszédközösség, melynek minden tagja hallótávolságon belül van” (OG, 136). Beszédjének ön-prezenciájában összegyűlve ez az ártatlan és bájos közösség, a szabadság és erőszaknélküliség közössége eltűri az írásnak, a gonosz eszközének betolakodását.

Beszéd versus írás. „Lévi-Strauss soha nem sejtí e megkülönböztetés értékét” (OG, 120). Derrida, mint Saussure kritikájában, újra így érvel: „az írás jóval megelőzi a szűk értelemben vett írást; már a *différance*-ban, magát a beszédet elindító ős-írásban

megjelenik" (OG, 128). Az *écriture* vitába bocsátásával Derrida provokatív *kóannal* szolgál válaszképpen arra az információra, amely egy alig érzékelhető ösvényt szel a Nambikwara területen keresztül. Elmélkedésre szólít fel:

az alábbiakat összességükben kellene fontolóra vennünk: az írást mint az út és a különbség lehetőségét, az írás történetét és történetét az útnak, a szakadásnak, a *via rupta*-nak, a törött, ütött, *fracta* ösvénynek, a megfordíthatóság terének és a nyílás, az eltérés, az erőszakos térközhagyás által kijelölt ismétlésnek, a természetnek, a természetes, a vad, megmentő erdőnek. A *silva* barbár, a *via rupta* írott, megkülönböztetett, és erőszakosan véssődött be mint különbség...; nehéz elképzelni, hogy egy autótérkép hozzáférhetősége ugyanakkor még nem jelenti az írás hozzáférhetőségét. (OG, 107-8)

Az elmélkedés színhelye: a kihagyások, a szakadások, a törések és a természet úrjei az ősi különbségeknek, a megkülönböztetés mindenütt jelenvaló soraink példáival szolgálnak. Az erdőben a kivésett vagy beírt út vagy nyom mint szakadás, rés, úr, különbség, írás jelenik meg. A Nambikwarák területén keresztülhaladó nyomdok a *térköz*, különbség, az írás jelenlétéről tanuskodik. Magától értetődik, hogy az írás jelen van a Nambikwara kultúrában. A közösségben például mindenki rendelkezik tulajdonnévvel; vagyis mindenkét megkülönböztetnek egy osztályozási rendszerben. Lévi-Strauss ezt tudja, de az írásról alkotott etnocentrikus fogalma vakká teszi egy ilyen mindent átható íráshoz. Naiv.

Lévi-Strauss mégis a „dekonstrukció irányába halad.” Határesetként öröklött fogalmi oppozíciókra hagyatkozik, mint például a természet/kultúra, beszéd/írás, belső/külső, ártatlanság/korrupció, igazság/házugság, de elég gyakran megsemmisíti a hagyományos oppozíciókat. A logocentrikus strukturalizmus és a jelentkező poszt-strukturalizmus közötti határhelyzetben tettenérve, Lévi-Strauss egy új kritikai diskurzus - a dekonstruktív „hermeneutika” felé mutat. „Valójában”, foglalja össze Derrida, „ami a leglenyűgözőbb a diskurzus egy új státusának e kritikai keresésében, az a deklarált megszabadulás a *centrumra*, a *szubjektumra*, a kiváltságos *referenciára*, az eredetre vagy az abszolút *archiúra* [az alapító és ellenőrző első alapelv] való mindenféle hivatkozástól” (WD, 286). Lévi-Strauss középponttalanító műveletei túllépik a strukturalizmus programját és a dekonstrukció működését körvonalazzák. Derrida elbűvölve jelöli ki e nehéz fordulópontot.

A logocentrikus korszakban a-struktúra fogalma megköveteli a centrum fogalmát és arra is épül. Bármelyik struktúrában, legyen az antropológiai, politikai, gazdasági, pszichológiai, tudományos, teológiai vagy metafizikus, a középpont szerepe az, hogy a rendszer elemeit teljes mértékben felvértesse. Összefoglalva, az összes, különböző nevekkal ellátott és ugyanazt a strukturális funkciót betöltő, hagyományos középpont a *Lét* mint „jelenlét” közös meghatározását bírja. (Itt Derrida kritikájának döntő pontjához érkezünk.) Ez az ontológiai alap, stabilizáló tényező biztosítja a megnyugtató bizonyosságot, kizárja a játékból a centrumot, a strukturális mátrixot. Bármennyire kiterjedt és bonyolult is egy biztos logikai rendszer, szerkezetének középpontja biztosítja az egyensúlyt, a koherenciát és az elrendezettséget, hogy az egész egy szabályozott pont köré szerveződjék. Ha végigpillantunk a történelem során létrejött strukturális középpontokon, megállapíthatjuk, hogy az állandó elemek láncá hasonló funkciót betöltő metaforák vagy metonímiák sorozata. Ha új név lép a láncolatba, mint új helyettesítés jelenik meg. A középpontot inkább tekinthetjük olyan szisztematikus funkciónak, melynek célja a struktúra orientálása és egyensúlyban tartása, története pedig jelhelyettesítések sorozata, mintsem locusnak, helynek vagy jelenlévő entitásnak. A helyettesítések fonálának elkülönítése a középpontban lévő nevek játékának felfedése. Más szavakkal a középponti jelöltek vagy transzcendentális jelöltek történeti sorozata végül azoknak a privilegizált jelölőknek a játékában semmisül meg, melyeket egyrészt úgy jellemezhetünk, mint strukturális szükségleteket, másrészt pedig mint játékban lévő lebegő jelölőket.

Derrida Lévi-Straussban a középpontból, az eredettől, a rögzített szubjektumtól, az abszolót *archiatól* való határozott megszabadulást csodálja. Beleegyezőleg idézi Lévi-Stauss hatásos kijelentését a *Mythologiques* Ajánlásából: „a mítosz egysége mindig csak tendenciózus és projektív, nem képes a mítosz állapotának vagy egy bizonyos pillanatának visszatükrözésére. Ez a képzelet jelensége, mely az interpretációs kísérletből ered; funkciója szerint a mítoszt kell szintetikus formával felruházni s megakadályozni az oppozíciók zűrzavarában való felbomlását” (WD, 287). A középpontos struktúra interpretációs célja az ellentétes elemek bomlasztó játékának korlátozása. A struktúra, az interpretáció terméke itt mint tendenciózus, projektív, képzeletbeli és összefoglaló jelenik meg. Egy uncia megelőzés, egy font kúra és a struktúra máris

elhárítja a rendszerben lévő elemek szabad játékának felbomlását. A középpont védelem.

Az interpretáció előírja a struktúrákat, hogy határt szabjanak és meggátolják a *játékok*. A középpont, egyik vagy másik transzcendentális jelölt igazgatja és szabályozza a struktúrát, s mint önmagában-jelenlévő, elsődleges alap szolgál az interpretáció számára. A *játék* törölve. Ugyanakkor a *játék* megelőzi a strukturálás műveleteit; tulajdonképpen megengedi a struktúra szerveződését és a középpont kivetését. A *játék* a jelenlét vagy a hiány alternatívája előtt és a középpont vagy a struktúra lehetőségét megelőzve működik. Felbomlasztja a jelentéket, helyettesítések láncolatát állítja elő a középpontban, aláássa a struktúra megszilárdulását s felforgatja az eredet stabilitását. A *játék* ismétlődései szétzüllesztik az alapot és a különbségek-helyettesítések hálóján keresztül biztosítják az ismétlődések *játékát*. „Ha Lévi-Strauss az ismétlődés játékát és játék ismétlődését vizsgálta is meg leginkább, nem kevésbé érzékelhetjük munkájában a jelenlét egyfajta etikáját, az eredet utáni nosztalgia etikáját, az anarchikus és természetes ártatlanság, a tisztaság, a beszédben való jelenlét és ön-jelenlét etikáját...” (WD, 292). A derridai kritikában Lévi-Strauss a határvonalon helyezkedik el: míg a transzcendentális jelölőt, mint a struktúra középponti funkcióját felforgatja, addig a játék szétbomlását korlátok közé szorítja s bűnös módon a struktúrák végül középponttal jelennek meg.

A fortélyos sáman kitesztálásával Derrida a szörnyű jövőt tárja elénk. Ez az 1966-ban Amerikában elmondott látomás a szemiológiai strukturalizmus magabiztos uralmán és a logocentrikus hagyományon túlra vezet bennünket. Az alábbi részt a jelenkori dekonstrukció okirataként olvashatjuk:

A hiányzó eredet elveszített vagy lehetetlen jelenléte felé fordulva az összetört közvetlenség e strukturalista tematikája lesz az elszomorított, *negatív*, nosztalgikus, bűnös, rousseau-i oldala a játék gondolkodásának, melynek másik oldala a nietzschei *igenlés*, vagyis a világ játékának, a valamivé válás ártatlanságának vidám igenlése, a jeltek hiba, igazság és eredet nélküli világának igenlése, mely egy hatékony interpretáció számára adott...

Így az interpretációnak, a struktúrának, a jelnek és játéknak két értelmezése van. Az egyik a megoldást keresi, arról álmodik, hogy felfedi az igazságot vagy eredetet, elkerüli a játékot és a jel rendjét, az interpretáció szükségszerűségét pedig száműzetésként éli meg. A másik többé már nem irányul az eredetre, helyesli a játékot és megpróbálja

meghaladni az embert és a humanizmust, az ember nevét, mint annak a létezőnek a nevét, aki a metafizika vagy az ontológia története során - vagyis az ember egész történelmében keresztül - a teljes jelenlétről, a megnyugtató kezdetről és a játék végéről álmodott. (WD, 292)

Az ősi logocentrikus hagyomány, amely Lévi-Straussban tetőzik, régről fogva arra buzdította a humanista embert, hogy az igazságot, a kezdetet, a megnyugtató jelenlétet keresse. Az ember ezzel az álommal felfegyverkezve a világ igazságait mint transzcendentális *archiát* betűzte ki. E törekvés a játék visszafojtását és a jel elnyomását követelte meg. Az utolsó sáman most száműzöttként szomorúan, nosztalgikusan és bűnösen végzi az elveszett eredet és a megnyugtató igazság utáni ősi kutatást. A primitív népekről ír és a logocentrikus ember kötelességéhez híven félreérti a bomlasztó útépítőket.

Derrida prófétaként mutatja be a dekonstruktív embert - aki örömmel és igenlőleg fogadja el a világ játékát és az átalakulás ártatlanságát, aki helyesli a jelek világát és az interpretációs cselekvést, aki nem zaklatja a világot az igazságért és nem merül el az eredetek álmában, aki a középpont körül a jelölők szabad játékát és a struktúra tendenciát hordozó műveit nyomozza, aki leírja az embert és a humanizmust, aki leleplezi a régi logocentrikus varázslást és vidáman továbbvonul. A dekonstruktív ember, lévén hideg és könyörtelen, támadja a régi érzékenységet és felforgatja a hagyományos alapokat. A szemiológia, a logocentrikus korszak új formációja is megsemmisül - a dekonstrukció az öröm és az igenlés kihívásával szembesít bennünket.¹²

*fordította:
Vástyán Rita*

Jegyzetek

1. [Az első fejezetben a Grammatológiából vett idézetek fordítása Molnár Miklós transzformálása alapján készült (Szombathely: Magyar Műhely, Életünk, 1991) - a fordító megjegyzése]
Jacques Derrida: *Of Grammatology*, ford. Gaytri Chakravorty Spivak (francia nyelven 1967; Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976) p.24. Mostantól OG. Derrida művéhez hasznos bevezetőül szolgál Spivak: Bevezetés, pp. ix-lxxxvii.
2. 1968-ban, a *Grammatológia* kiadását követő évben, Derrida egy folyóirat és egy könyvgyűjtemény által is közölt esszéjében részletesen kidolgozta a *différenca* fogalmát, melyet ő *différance*-ra keresztel át: „La Différance,” *Bulletin de la société française de philosophie* (1968 július-szeptember), 62:73-101; és *Théorie d'ensemble* (Paris: Seuil, 1968). Később újra kiadta ezt az esszét a *Marges — de la philosophie* (Paris: Minuit, 1972), pp.1-30. gyűjtemény részeként. A *différenca* Derrida sok művében, beleértve a *Grammatológiát* is, fontos és mindent átható szerepet játszik. Részletesebben a 3. fejezetben foglalkozunk vele.
3. Bár itt nem a grammatológia tudományos szerepével foglalkozunk, hanem inkább, mint a saussure-i szemiotológia kritikáját és felváltóját vizsgáljuk, tudományosságának kérdése mégis ezt mondhatja Derridával: „Ezért nem lehet egyszerűen válaszolni arra a kérdésre, hogy a grammatológia vajon „tudomány”-e. Egyszóval, azt mondanám, hogy *bevezeti* a tudományt és *határt* is *szab* annak; a tudomány normáit saját írásában kell funkcionáltatnia; vagyis *kijelöli* és ugyanakkor *fel* is *oldja* a korlátot, amely bezárja a klasszikus tudományosságot” - Jacques Derridától, „Semiology and Grammatology” (Interjú Julia Kristevával 1968-ban), *Positions*, ford. Alan Bass (francia nyelven 1972; Chicago: University of Chicago Press, 1981), p.36. Mostantól *Pos*.

4. Jacques Derrida: „Positions” (Interjú Jean-Louis Houdebine-nel és Guy Scarpettával 1971-ben), *Pos*, pp.37-96. Az interjú legnagyobb része angolul először a *Diacritics*-ben (1972, tél), 2:35-43 és *Diacritics* (1973, tavasz), 3:33-46.
5. Jacques Derrida: „Le Factor de la vérité,” *Poétique* (1975), 21:96-147. Angolul egy rövidített változata érhető el: „The Purveyor of Truth,” ford. Willis Domingo, James Hulbert, Moshe Ron, és M.-R. L[ogan], a *Yale French Studies*-ban (1975), 52:31-113. Mostantól „PT.” Később újra kiadták francia nyelven Derrida *La Carte postale: de Socrate à Freud et au-delà* című könyvében (Paris: Flammarion, 1980), pp.440-524.
6. Derrida Freud-értelmezéséhez lásd például: „Freud and the Scene of Writing,” *Writing and Difference*, ford. Alan Bass (francia nyelven 1967; Chicago: University of Chicago Press, 1978), pp.196-231, (mostantól WD), mely először Jeffrey Mehlman fordításában jelent meg in: *Yale French Studies* (1972), 48:73-117; „Speculations - On Freud,” ford. Ian McLeod in: *Oxford Literary Review* (1978), 3:78-97; és természetesen „The Purveyor of Truth.” Nagy általánosságban azt lehet mondani, hogy Derrida műveit áthatják a Freudra való utalások.
Derrida Nicolas Abraham-értelmezéséhez lásd például Abraham és Maria Torok *Cryptonymie* ((1976) angol nyelven „Fors,” ford. Barbara Johnson in: *Georgia Review* (1977, tavasz), 31:64-116) című művéhez írt bevezetőjét; és „Me-Psychoanalysis,” ford. Richard Klein in: *Diacritics* (1979, tavasz), 9:4-12.
7. Lacan: „Előadás 'Az ellopott levélről'”; Edgar Allan Poe híres elbeszélésének pszichoanalitikus elemzése először 1955-ben, beszéd formájában látott napvilágot, majd 1957-ben és végül az *Écrits*-ben (1966) összegyűjtve jelent meg. Az „Előadás” részletes angol fordításban érhető el, ford. Jeffrey Mehlman in: *Yale French Studies* (1972), 48:39-72.
8. „A Transzcendentális pozíció szigorú definíciója: egy olyan terminus kiváltsága a terminusok sorozatán belül, amelyeket az lehetővé tesz és amelyek előfeltételezik azt.” („PT,” 94n).

A „transzcendentális phallus legjobb definícióját” adva Derrida Lacan *Écrits*-ét idézi, p.554. „Mivel a Phallus egy jelölő, egy olyan jelölő, melynek funkciója az elemzés intraszubjektív gazdaságosságában talán arról lebbenti fel a fátylat, amit titokban tartott. Ez a jelölő egészként jelöli a jelölt-hatásokat...” („PT,” 95n).

9. Lásd: Barbara Johnson: „The Frame of Reference: Poe, Lacan, Derrida,” *Yale French Studies* (1977), 55/56:57-505. Ahogy Derrida dekonstruálja Lacant, ugyanúgy dekonstruálja Johnson Derrida Lacan-olvsatát. Lényegében Johnson visszaállítja Lacant, mint ravasz posztstrukturalistát, aki ellenáll a logocentrikus csábításnak. A lacani „jelölőhöz” és a lacani „interpretációhoz” lásd: pp.498-99.
10. Jacques Derrida: „Structure, Sign, and Play in the Discourse of the Human Sciences,” *The Languages of Criticism and the Sciences of Man: The Structuralist Controversy*, szerk. Richard Macksey és Eugenio Donato (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1970), pp.247-65; egy másik fordítás in: *Writing and Difference*, ford. Alan Bass, pp.278-93. A továbbiakban az utóbbi változatot használom: WD. Az esszé francia változatát Derrida a *L'Écriture et la différence*-ban adta ki (Paris: Seuil, 1967), pp.409-28.
11. OG. pp.97-140. Derrida vitairatának lényege először a *Cahiers pour l'analyse* egy Lévi-Strauss-számában (1966, szeptember-október), 4:1-45 jelent meg. Írásomban a Lévi-Strauss idézetek Derrida Grammatológia-beli kritikájából valók.
12. A kérdés, hogy a dekonstrukció „lerombolja”-e a szemiológiát és elfoglalja-e annak helyét vagy a szemiológia egy radikalizált változatát hozza-e létre, nyitott marad. Ehhez lásd: Derrida Kristevával való beszélgetését in *Pos*, pp.23-24, 35-36; Jonathan Culler: *The Pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction* (Ithaca: Cornell University Press, 1981), pp.x-xi, 42-43; és az általam írt Függelék: „Hermeneutics, Semiotics, and Deconstruction.”

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.
Felelős vezető: Szőnyi Etelka
Méret: B/5, példányszám: 300, munkaszám: 147/93.